

Letnik II
2/2004

Prispevki
k didaktiki
zgodovine

Prispevki k didaktiki zgodovine

Vsi prispevki so avtorska dela in niso lektorirani.

Letnik 2, številka 2
2004

Oddelek za zgodovino

Kazalo

<i>Predgovor</i>	3
Prvi del: Zapisi učne snovi	4
Drugi del: Zapisi učne snovi za osnovne šole	7
Tretji del: Zapisi učne snovi za srednje šole	51
Četrty del: Avtentični zapisi učne snovi	124
<i>Avtorji prispevkov</i>	149

Predgovor

Na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete so študentje in študentke 4. letnika pedagoške smeri pri svojih izpitnih nastopih v osnovnih in srednjih šolah v študijskem letu 2003/04 izdelali raznovrste zapise učne snovi oz. tabelske slike za učne enote. Zapisi učne snovi so klasični ali pa sestavni del učno-delovnih listov.

Kot mentorica in recenzentka zapisov učne snovi želim vsem avtorjem še veliko osebnega zadovoljstva pri pedagoškem delu ter avtentičnih idej pri sestavljanju učno-delovnih listov in zapisov učne snovi.

Urednica: Danijela Trškan

Prvi del:

ZAPISI UČNE SNOVI

ZAPISI UČNE SNOVI OZ. TABELSKA SLIKA (Danijela Trškan)

Krajši zapis nove učne snovi je pri predmetu zgodovina raznovrsten in obvezen. Namesto zapisa se lahko v nekaterih primerih uporablja učbenik.

Zapis učne snovi je krajši zapis obravnavane učne snovi. Učna vsebina je strukturirana po didaktičnih poudarkih učne enote. Zapis učne snovi je kratek, enostaven, razumljiv in poenostavljen zapis učbeniške vsebine, razlage učitelja in dodatne vsebine.

TABELSKA SLIKA OZ. ZAPIS UČNE SNOVI

Naslov

Podnaslov št. 1

- krajša vsebina v kratkih stavkih

Podnaslov št. 2

- krajša vsebina v delnih stavkih

Podnaslov št. 3

- krajša vsebina s ključnimi besedami

Klasična tabelska slika oz. zapis učne snovi vključuje vsebinsko strukturo poteka učne ure (naslov, podnaslovi - didaktični poudarki, vsak podnaslov ima izbrano učno vsebino). Isti vsebinski poudarki, ki so pri obravnavanju učne snovi v glavnem delu, so tudi za tabelsko sliko oz. zapis učne snovi.

Vsebina je predstavljena s kratkimi stavki, delnimi stavki, ključnimi besedami ali v obliki vprašanj in odgovorov.

Zapis učne snovi se lahko napiše na tablo, projicira na prosojnici s pomočjo grafoskopa, projicira s Powerpointom s pomočjo LCD projektorja. Velikost črk na prosojnici mora biti najmanj 20.

Zapis učne snovi se lahko pripravi za učence tudi v obliki fotokopij ali pa se zapis učne snovi dvakrat narekuje učencem. Zapis učne snovi pa lahko predstavljajo tudi določene strani iz učbenika.

Neklasificen zapis učne snovi pa je lahko tudi na učnih listih. **Učni listi** imajo lahko tri funkcije. Prva funkcija je uporaba učnega lista za obravnavanje nove učne snovi. Druga funkcija je delovni list, ki je primeren za urjenje, poglobljanje in ponavljanje učne snovi. **Tretja funkcija učnega lista (ko je popolnoma izpolnjen) pa je, da predstavlja zapis učne snovi.**

Naslov	Naslov	Naslov
<u>Podnaslov št. 1</u> Vprašanja na učbeniško besedilo/odgovori	Podnaslov št. 1 v obliki vprašanja Krajša učna vsebina v delnih stavkih.	Podnaslov št. 1 Vprašanja in odgovori prve skupine.
<u>Podnaslov št. 2</u> Slikovno in pisno gradivo ter vprašanja	Podnaslov št. 2 v obliki vprašanja Dopolnjevanje zapisa.	Podnaslov št. 2 Vprašanja in odgovori druge skupine.
<u>Podnaslov št. 3</u> Vprašanja/odgovori	Podnaslov št. 3 v obliki vprašanja Vprašanja/odgovori	Podnaslov št. 3 Vprašanja in odgovori tretje skupine.

Za sestavo učnega lista se lahko uporabi bogato slikovno gradivo iz učbenikov, zbirk virov in strokovne literature (še posebej karikature, plakati, zemljevidi ipd.) ter pisne odlomke (primarne ali sekundarne). Za srednjo šolo se lahko uporabijo tudi daljši in poglobljeni odlomki pisnih virov. Za vse uporabljene vire pa je treba pri učnih listih tudi navesti literaturo in strani. Navedba virov spodbuja učence in dijake k dodatnemu branju in učenju ter je v pomoč učiteljem.

Zapis učne snovi se uporablja najpogosteje sproti po vsakem didaktičnem poudarku, lahko tudi na koncu učne ure, vendar pa je treba paziti, da ostane dovolj časa za prepis ali reševanje. Dovolj časa pa je treba predvidevati tudi za pregled nalog, še posebej zato, ker izpolnjene naloge predstavljajo tudi zapis učne snovi. Časovni načrt zapisa učne snovi mora biti v učni pripravi vedno zabeležen. V primeru učno-delovnih listov, mora učna priprava vsebovati tudi rešitve le teh, saj rešen učno-delovni list predstavlja celoten zapis učne snovi, po katerem se lahko učenci tudi učijo.

V osnovni šoli so zapisi krajši, ponavadi s kratkim stavki, v srednji šoli pa so zapisi bistveno daljši (primerni so zlasti učni listi) s ključnimi besedami in polstavki. Zapisi vključuje tudi različne naloge, ki se sestavljajo po Bloomovi ali Marzanovi taksonomiji.

Drugi del:

ZAPISI UČNE SNOVI ZA OSNOVNE ŠOLE

TINA BRUMEN: BOGASTVO PRETEKLOSTI V PANONSKEM SVETU (ZA 5. RAZRED OSEMLETKE)

Odgovori na vprašanja in dopolni stavke. Prvo črko odgovora vpiši pod njeno številko v razpredelnico in dobil boš naslov današnje ure. Pomagaj si z učbenikom (str. 100-103).

B	2	3	A	5	T	7	8
----------	---	---	----------	---	----------	---	---

9	10	E	12	E	14	15	16	17	18	I
---	----	----------	----	----------	----	----	----	----	----	----------

V	21	A	23	24	25	S	27	E	29
----------	----	----------	----	----	----	----------	----	----------	----

S	31	E	33	U
----------	----	----------	----	----------

2. Kako se imenuje spomenik s Ptuja, poimenovan po grški mitološki osebi, ki je rimski nagrobnik, kasneje pa se je uporabljal kot sramotilni steber? _____
3. Kaj ima 3 zlate zvezde na modri podlagi in je nekoliko spremenjen, vendar zelo podoben, kot so ga imeli celjski grofje? _____
5. Kako se imenuje stavba, ki je ponavadi v bližini cerkve, v njej pa živijo menihi?

7. Na kateri strani neba v Panonskem svetu se nahaja Prekmurje?

8. V katerem samostanu se nahaja najstarejša lekarna na slovenskem ozemlju?

9. Kako se danes imenuje mesto Poetovio? _____
10. Kateri narod je pustil v Panonskem svetu veliko sledi, čigar potomci so Italijani?

12. Kako se imenuje narod, ki je razdejal samostan v Pleterjih?

14. Kje se nahaja samostan, ki že 200 let ni več samostan, ampak služi sedaj kulturnim namenom (slikarska galerija)? V _____
15. Kaj najstarejšega na slovenskem ozemlju se nahaja v Olimlju?

16. Mesti Ptuj in Celje sta bili v srednjem veku z njim obdani, menihi v Pleterjah pa so se z njim obvarovali pred nadaljnjimi napadi. Kaj je to? _____
17. Kako se imenuje prvi sedež ene najpomembnejših plemiških družin pri nas, ki je združila velik del slovenskega ozemlja, Celjskih grofov? Danes je žal razvalina.

18. Ko je bila zgrajena železnica Dunaj - _____, ki ni peljala mimo Ptuja, je ta začel v razvoju zaostajati.

21. Kakšen je naslov ulice, v kateri se nahajajo znamenite hiše in dokazujejo, da je Ptuj najstarejše nepretrgano poseljeno mesto? Ime ulice je tudi priimek našega največjega pesnika. _____
23. Kako se imenuje grobišče v rimskem času, eden redkih rimskih spomenikov na naših tleh in je v Žalcu? _____
24. Marija, zavetnica s plaščem, je na glavnem _____ v notranjosti cerkve.
25. V Panonskem svetu govorijo slovenski jezik, imajo pa svoje _____.
27. Cerkvica sv. Martina v Martjancih v Prekmurju sodi med pomembnejše _____ spomenike.
29. Napiši ime perzijskega boga svetlobe, čigar mistični kult se je preko Rima razširil na Slovensko, njegov kip lahko vidimo na Ptuju. _____
31. Orfejev spomenik je bil postavljen v spomin na Marka Avrelija _____.
33. Ptuj in Celje sta bila v srednjem veku zaradi ugodne lege ob pomembni prometni poti naseljena z obrtniki in _____.

Nariši mestni grb Celja, ki je nekoliko spremenjen grb Celjskih grofov.

Odgovori na vprašanja in dopolni stavke. Prvo črko odgovora vpiši pod njeno številko v razpredelnico in dobil boš naslov današnje ure. Pomagaj si z učbenikom (str. 100-103).

BOGASTVO PRETEKLOSTI V PANONSKEM SVETU

2. Kako se imenuje spomenik s Ptuja, poimenovan po grški mitološki osebi, ki je rimski nagrobnik, kasneje pa se je uporabljal kot sramotilni steber? ORFEJEV SPOMENIK
3. Kaj ima 3 zlate zvezde na modri podlagi in je nekoliko spremenjen, vendar zelo podoben, kot so ga imeli celjski grofje? GRB
5. Kako se imenuje stavba, ki je ponavadi v bližini cerkve, v njej pa živijo menihi? SAMOSTAN
7. Na kateri strani neba v Panonskem svetu se nahaja Prekmurje? VZHODNI
8. V katerem samostanu se nahaja najstarejša lekarna na slovenskem ozemlju? OLIMLJSKEM SAMOSTANU
9. Kako se danes imenuje mesto Poetovio? PTUJ
10. Kateri narod je pustil v Panonskem svetu veliko sledi, čigar potomci so Italijani? RIMLJANI
12. Kako se imenuje narod, ki je razdejal samostan v Pleterjah? TURKI
14. Kje se nahaja samostan, ki že 200 let ni več samostan, ampak služi sedaj kulturnim namenom (slikarska galerija)? V KOSTANJEVICI
15. Kaj najstarejšega na slovenskem ozemlju se nahaja v Olimlju? LEKARNA
16. Mesti Ptuj in Celje sta bili v srednjem veku z njim obdani, menihi v Pleterjah pa so se z njim obvarovali pred nadaljnjimi napadi. Kaj je to? OBZIDJE
17. Kako se imenuje prvi sedež ene najpomembnejših plemiških družin pri nas, ki je združila velik del slovenskega ozemlja, Celjskih grofov? Danes je žal razvalina. STARI GRAD
18. Ko je bila zgrajena železnica Dunaj - TRST, ki ni peljala mimo Ptuja, je ta začel v razvoju zaostajati.
21. Kakšen je naslov ulice, v kateri se nahajajo znamenite hiše in dokazujejo, da je Ptuj najstarejše nepretrgano poseljeno mesto? Ime ulice je tudi priimek našega največjega pesnika. PREŠERNOVA ULICA
23. Kako se imenuje grobišče v rimskem času, eden redkih rimskih spomenikov na naših tleh in je v Žalcu? NEKROPOLA
24. Marija, zavetnica s plaščem, ki je na glavnem OLTARJU v notranjosti cerkve.
25. V Panonskem svetu govorijo slovenski jezik, imajo pa svoje NAREČJE.

27. Cerkevica sv. Martina v Martjancih v Prekmurju sodi med pomembnejše KULTURNE spomenike.

29. Napiši ime perzijskega boga svetlobe, čigar mistični kult se je preko Rima razširil na Slovensko, njegov kip lahko vidimo na Ptuju. MITRA

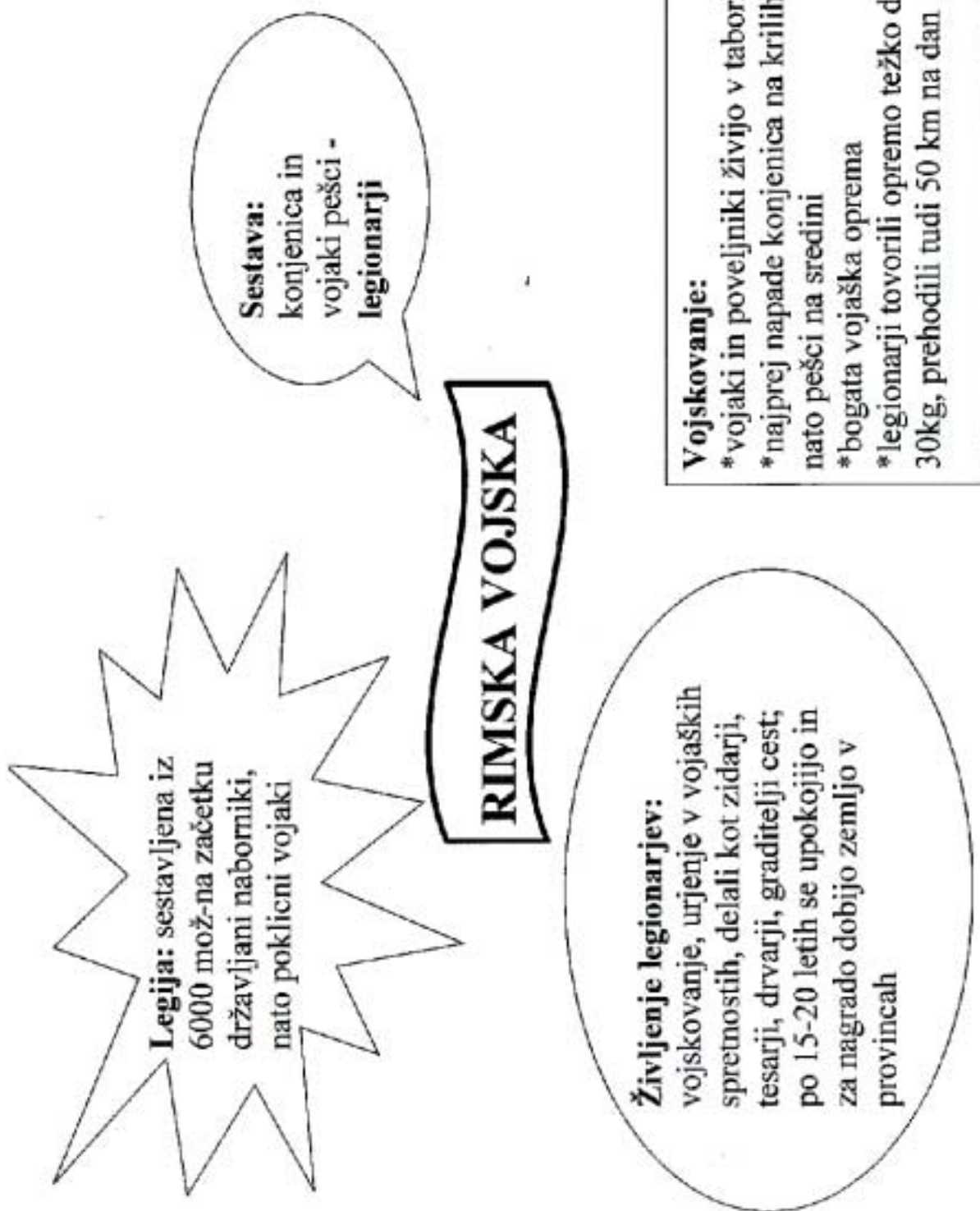
31. Orfejev spomenik je bil postavljen v spomin na Marka Avrelija VERA.

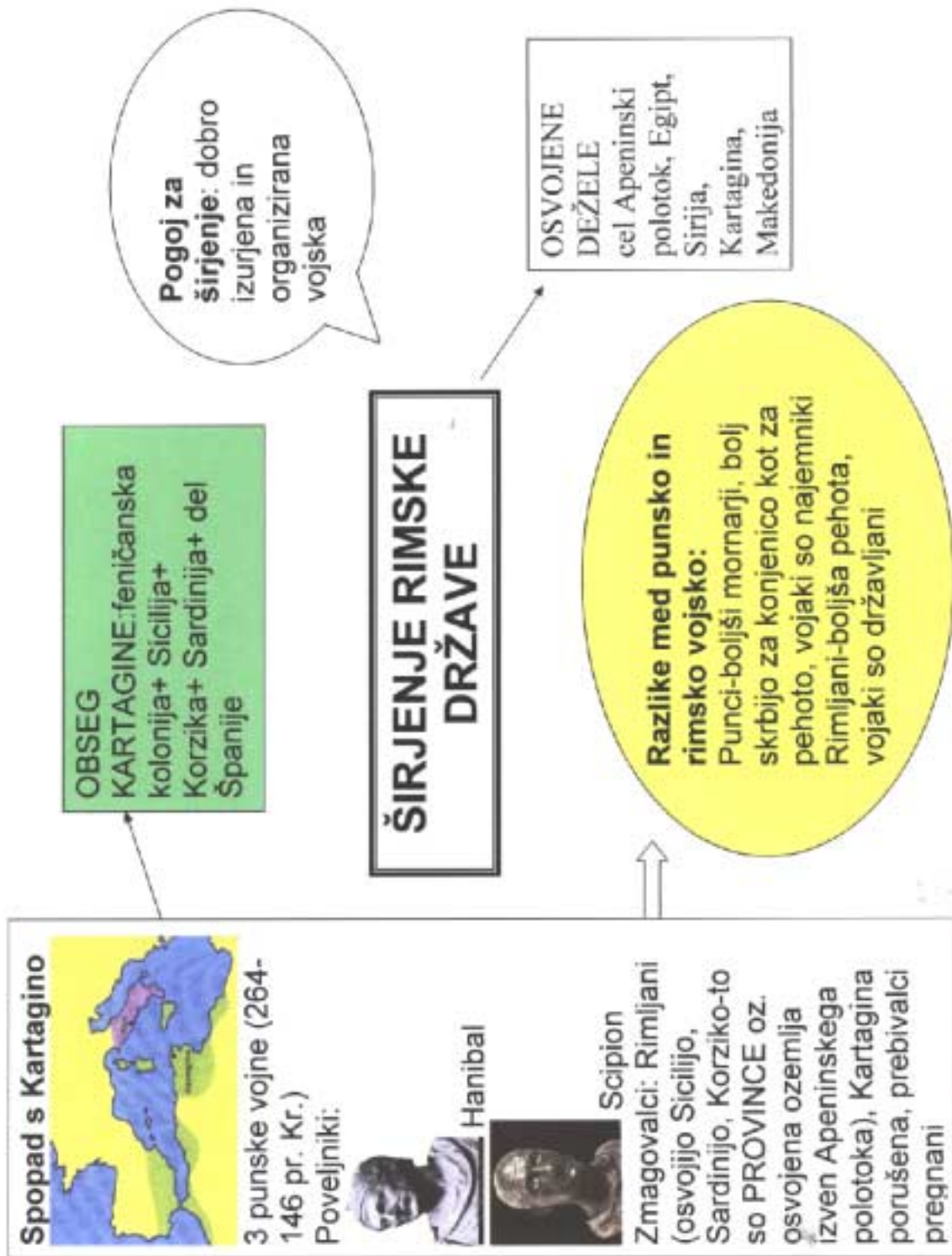
33. Ptuj in Celje sta bila v srednjem veku zaradi ugodne lege ob pomembni prometni poti naseljena z obrtniki in TRGOVCI.

Nariši mestni grb Celja, ki je nekoliko spremenjen grb Celjskih grofov.

Vir: Tina Brumen. Učna priprava: Bogastvo preteklosti v Panonskem svetu, 26. 3. 2004.

MATEJA SAGADIN: RIMSKA VOJSKA IN SPOPAD S KARTAGINO (ZA 6. RAZRED OSEMLETKE)

Vir: Mateja Sagadin. Učna priprava: Rimska vojska in spopad s Kartagino, 2. 3. 2004.

MOJCA KUKANJA: RIMSKA KULTURA (ZA 6. RAZRED OSEMLETKE ŠOLE)

RIMSKA KULTURA

- S pomočjo zemljevida v atlasu na str. 16 poskusi ugotoviti, katera ljudstva so vplivala na rimsko kulturo?

Odgovor:_____.

I. ARHITEKTURA

1. V učbeniku na str. 72 si oglej sliko svetišča oz. Panteona. Preberi odlomek in odgovori na vprašanje: Komu je bil Panteon posvečen?

Odgovor:_____.

2. Preberi naslednji odlomek in skupaj s sošolcem odgovori na vprašanja.

Ostanki Koloseja v Rimu

"Predstava v amfiteatru se je začela z bojem med živalmi (sloni, bivoli, medvedi, levi, tigri). Nadaljevala se je z lovom na živali, vrhunec predstave pa je predstavljal boj gladiatorjev. Te so kupovali na trgih kot sužnje ali pa so jih pobirali med potepuhi in reveži. Preden so stopili v areno, so se morali uriti v posebnih šolah za gladioatorje in le najboljše je doletela čast nastopati v areni pred množičnim rimskih občinstvom. 'Živel cesar, na poti v smrt te pozdravljamo!' so zaklicali gladiatorji cesarju v pozdrav, ko so stopili v areno. Nato se je ob glasbeni spremljavi začel boj za življenje. Le cesar je lahko premagancu rešil življenje z dvignjenim palcem. Če pa ga je cesar povetil, je bil poraženec obsojen na smrt. Ko se je rimsko ljudstvo naveličalo gladiatorskega pobijanja, so si cesarji izmislili nove oblike zabave v amfiteatrih. Areno so napolnili z vodo in gladiatorji so se spopadali v pravih pomorskih bitkah na manjših ladjah. Cesar Avgust je dal uprizoriti celo znano bitko prr Salamini med Grki in Perzijci."

(Janša O., Mihelič D., (2001). Stari in srednji vek. Zgodovina za 6. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS, str. 74.)

- a) Kdo so bili gladiatorji?

Odgovor:_____.

- b) Drugo ime za rimski amfiteater je _____.

3. V učbeniku na str. 74 si oglej rekonstrukcijo starega Rima. Poišči cirkus in s sošolcem odgovori na naslednja vprašanja;

- a) Opiši hipodrom oz. cirkus.

Odgovor:_____.

- b) Kaj se je po tvojem mnenju na cirkusu odvijalo?

Odgovor: _____

II. KIPARSTVO IN SLIKARSTVO

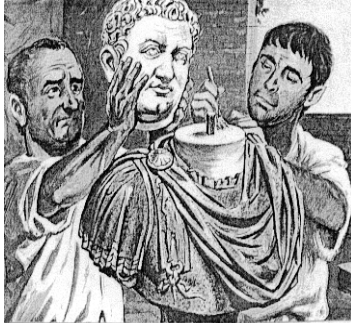
4. Preberi naslednji odlomek in odgovori na vprašanje.

»Rimljani so poznali vse rimske vladarje po njihovih doprskih kipih. Vsi so se namreč upodobili kiparjem. V mesta po provincah so razposlali na stotine teh poprsij, in tako so lahko vsi prebivalci cesarstva vedeli, kakšen je videti njihov vladar. Tudi senatorji, bogataši, itd. so kiparjem naročali svoje portrete.«

(P. Miquel: V rimskih časih, Založba mladinska knjiga, Ljubljana 1989, str. 27.)

a) Kaj so rimski kiparji upodabljali?

Odgovor: _____

(P. Miquel: V rimskih časih, Založba mladinska knjiga, Ljubljana 1989, str. 27.)

b) Zakaj misliš, da so upodobili toliko kipov cesarjev?

Odgovor: _____.

5. Poleg kiparstva sta se razvijali še dve pomembni smeri. Preberi spodnje besedilo in navedi, kateri dve tehniki sta še bogatili rimsko umetnost.

»Rimljani so se pri Grkih izučili za izvrstne mozaiste. Umetnik si je mozaik najprej narisal, potem pa to predlogo razdelil na kvadratke. Nanje je drugo za drugo postavljaj marmorne kocke. Kocke je lepil skupaj s posebnim vezivom, zmešanim iz smole, gumija ali bitumna ...« (P. Miquel: V rimskih časih, Založba mladinska knjiga, Ljubljana 1989, str. 27.)

Odgovor: _____.

(Vir : P.Miquel : V rimskih časih, Založba mladinska knjiga, Ljubljana 1989, str. 27.)

»Slikarjev pomočnik je v možnarju stolkel barvila, potrebna za pripravo barv. Rimljani so poznali štiri barve; belo, rumeno, rdečo in črno. Pomočnik je moral dolgo mešati barve, da je dobil odtenek, ki ga je zahteval slikar ...« (P. Miquel: V rimskih časih, Založba mladinska knjiga, Ljubljana 1989, str. 26.)

Kako imenujemo slike, ki so nastajale na svežem ometu? _____.

III. RIMSKA KNJIŽEVNOST IN GOVORNIŠTVO

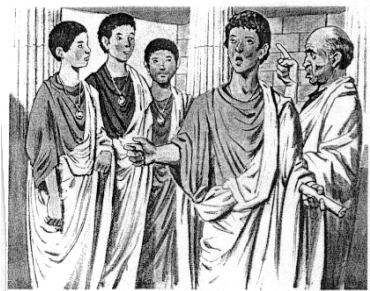
»Rim ni razvil svoje lastne književnosti, temveč je nastajala pod grškim vplivom. Med dramatikami izstopata Plavt in Terencij s komedijami, v pesništvu je najimenitnejši rimski ep ustvaril Vergilij z Eneido. Njegova slava je s sijajem prekosila vse druge. Eneida, ki je jo je navdihnila Homerjeva Odiseja pripoveduje o Enejevih potovanjih od Troje do njegovega prihoda v Lacij. Z lirskimi pesmimi sta se proslavila tudi Horacij in Katul, med mojstri proze pa sta izstopala Gaj Julij Cezar in Cicero, ki je bil tudi izreden govornik. Cezarja uvrščamo tudi med zgodovinopisce, saj je opisoval boje z Galci ...«

6. Pomagaj si z besedilom in dopolni;

- *Komedija*: _____ in _____.
- *Pesništvo*: _____, _____ in _____.

Najpomembnejše delo Vergila je _____, napisano po vzoru _____.

- *Proza*: _____
- *Govorništvo*: _____
- *Zgodovinopisje*: _____

Kdor je hotel postati senator, je moral biti dober govornik.

Učitelji govorništva so se imenovali retorji. Učenci so morali obvladati latinski in grški jezik.
(P. Miquel: V rimskih časih, Založba mladinska knjiga, Ljubljana 1989, str. 35.)

IV. MEDICINA

»Močno sem v skrbeh, odkar sem dobil tvoje pismo, v katerem mi pišeš, da te je pičil pajek. Proti mrzlici in ohromelosti je najboljšo zdravilo, če na ranjeno mesto nadrobiš pajkov trup ali čezenj položiš kos pajčevine. Ljuba sestra, pošiljam ti zavretek iz rakov, moke in žab, skuhanih v vinu, saj uspešno pomagajo pri oslabelosti in telesni izčrpanosti. Žabji sok, izlužen v vinu pa ravno tako zelo dobro deluje proti močeradjemu in krastačjemu strupu ...« (P. Plantain, Živali v tistih časih, Po pismih Kasija Oktavija Aretinskega 59-125 n.št., Prvo Kasijevo pismo sestri Juliji, Ljubljana, ZMK, 1989, str. 60.)

Najbolj znan med rimskimi zdravniki je bil Galen, rimski zdravnik grškega rodu, ki si je kot ranocelnik gladiatorjev pridobil potrebno znanje o ranah in notranjih organih. Na podlagi Hipokratovih misli je razvil prepričanje, da je bolnik središče vseh zdravnikovih naporov.

7. Kdo bi lahko Juliji pomagal pri rani, ki je nastala ob pajkovem ugrizu? _____.

V. RIMSKO PRAVO

8. Preberi nekaj zakonov, ki so določali pravice in dolžnosti Rimljanov in kateri predstavljajo temelj današnjega prava. Premisli, v čem se razlikujejo od današnjih.

» *Leges duodecim tabularum - Zakoni na dvanajstih ploščah* «

1. Če svobodnega človeka zalotijo pri kraji, ga prebičajo; če je suženj ga ubijejo.
2. Če nekoga obtožijo za krajo, mora plačati dvakratno vrednost ukradenega blaga.
3. Če ukradeno stvar najdejo, mora tat plačati trojno vrednost blaga.
4. Če tatu ponoči ulovijo in ga ubijejo, je to zakonsko dovoljeno.
5. Če ga ulovijo podnevi, ga ne smejo ubiti, razen če nosi orožje.
6. Če nekdo poseka tuje drevo mora plačati 25 asov.
7. Če nekdo komu zlomi roko ali nogo, se tudi njemu zlomi roka ali noga.

(J. Marolt: Primerjava med Hamurabijevim zakonikom, Peteroknjžjem in zakonikom XII plošč, Časopis za zgodovino in narodopisje, L. 69, št. 2, str. 234-236.)

a) Kje so zapisani najstarejši rimski zakoni?

Odgovor: _____.

1. ARHITEKTURA

Grški in Etruščanski vpliv.

- templji in svetišča
- forum oz. osrednji trg (kipi)
- cirkus oz. hipodrom
- kolosej oz. amfiteater
- terme oz. kopališča
- slavoloki
- rimske ceste
- vodovod oz. akvedukt
- gledališča

2. SLIKARSTVO

in
KIPARSTVO

- portreti vladarjev
- freske
- mozaiki

RIMSKA KULTURA

4. MEDICINA

- Galen

3. KNJIŽEVNOST in GOVORNIŠTVO

PESNIŠTVO : - Vergil (delo Eneida)
- Horacij in Katul

PROZA : - Gaj Julij Cezar
(tudi zgodovinopisec; opis bojev z Galci)
- Cicero (mojster v govorništvu)

5. RIMSKO PRAVO

- vrsta zakonov, ki določajo pravice in dolžnosti
- zakoni so zapisani na 12-ih ploščah

REŠITEV UČNO- DELOVNEGA LISTA

S pomočjo zemljevida v atlasu na str. 16 poskusi ugotoviti, katera ljudstva so vplivala na rimsko kulturo?

Odgovor: Grki, Etruščani.

1. V učbeniku na str. 72 si oglej sliko svetišča oz. Panteona. Preberi odlomek in odgovori na vprašanje: Komu je bil Panteon posvečen?

Odgovor: Panteon je bil posvečen vsem bogovom.

2. Preberi naslednji odlomek in skupaj s sošolcem odgovori na vprašanja.

a) Kdo so bili gladiatorji?

Odgovor: kaznjenci, reveži, sužnji, potepuhi.

b) Drugo ime za rimski amfiteater je **kolosej.**

3. V učbeniku na str. 74 si oglej rekonstrukcijo starega Rima. Poišči cirkus in s sošolcem odgovori na naslednja vprašanja;

a) Opiši hipodrom oz. cirkus.

Odgovor: dolg stadion, ovalne oblike s številnimi sedeži ..., možnih je več opisov.

b) Kaj se je po tvojem mnenju na cirkusu odvijalo? **Odgovor: konjske dirke.**

II. KIPARSTVO IN SLIKARSTVO

4. Preberi naslednji odlomek in odgovori na vprašanje.

a) Kaj so rimski kiparji upodabljali?

Odgovor: rimske vladarje, senatorje in bogataše.

b) Zakaj misliš, da so upodobili toliko kipov cesarjev?

Odgovor: zato, da bi jih vsi prebivalci imperija poznali.

5. Poleg kiparstva sta se razvijali še dve pomembni smeri. Preberi spodnje besedilo in navedi, kateri dve tehniki sta še bogatili rimsko umetnost.

Odgovor: mozaik, mozaištvo.

Kako imenujemo slike, ki so nastajale na svežem ometu? **freske.**

III. RIMSKA KNJIŽEVNOST IN GOVORNIŠTVO

6. Pomagaj si z besedilom in dopolni;

- *Komedija: Plavt in Terencij.*
- *Pesništvo: Vergil-ij, Horacij in Katul.*
- **Najpomembnejše delo Vergila je Eneida, napisano po vzoru Homerjeve Odiseje.**
- *Proza: Gaj Julij Cezar, Cicero.*
- *Govorništvo: Cicero.*
- Zgodovinopisje: G. J. Cezar.

IV. MEDICINA

Najbolj znan med rimskimi zdravniki je bil Galen, rimski zdravnik grškega rodu, ki si je kot ranocelnik gladiatorjev pridobil potrebno znanje o ranah in notranjih organih. Na podlagi Hipokratovih misli je razvil prepričanje, da je bolnik središče vseh zdravnikovih naporov.

7. Kdo bi lahko Juliji pomagal pri rani, ki je nastala ob pajkovem ugrizu? **Zdravnik Galen.**

V. RIMSKO PRAVO

8. Preberi nekaj zakonov, ki so določali pravice in dolžnosti Rimljanov in kateri predstavljajo temelj današnjega prava. Premisli, v čem se razlikujejo od današnjih.

a) Kje so zapisani najstarejši rimski zakoni?

Odgovor: na 12-ih ploščah.

Vir: Mojca Kukanja. Učna priprava: Rimska kultura, 23. 2. 2004.

MATEJA MEGLIČ: FRANKOVSKA DRŽAVA IN ZAČETEK FEVDALNIH ODNOSOV (ZA 6. RAZRED OSEMLETKE)

FRANKOVSKA DRŽAVA IN ZAČETKI FEVDALNIH ODNOSOV

1. FRANKOVSKA DRŽAVA

Frankovska država je nastala na ozemlju nekdanje rimske province Galijske. Tako je skoraj v celoti obsegala tri velike sodobne evropske države: Francijo, Nemčijo, Italijo. Ime je nosila po Frankih, germanskemu plemenu, ki je državo osnovalo. Država sprva ni imela prestolnice. Vladar se je skupaj s spremstvom selil z dvorca na dvorec. To se je spremenilo v času vladanja Karla Velikega. Ta je za prestolnico določil Aachen.

2. KAREL VELIKI (768–814)

Karel Veliki je bil eden najpomembnejših vladarjev Frankovske države. Do leta 800 je Frankovsko državo vodil kot kralj. Na božič leta 800 pa je postal cesar, s čimer je postal naslednik nekdanjih rimskih cesarjev.

Zaslovel je predvsem zaradi številnih uspešnih osvajanj. V času njegovega vladanja je bil obseg Frankovske države največji. Ko je premagal Obre, so pod njegovo okrilje prišli tudi predniki Slovencev.

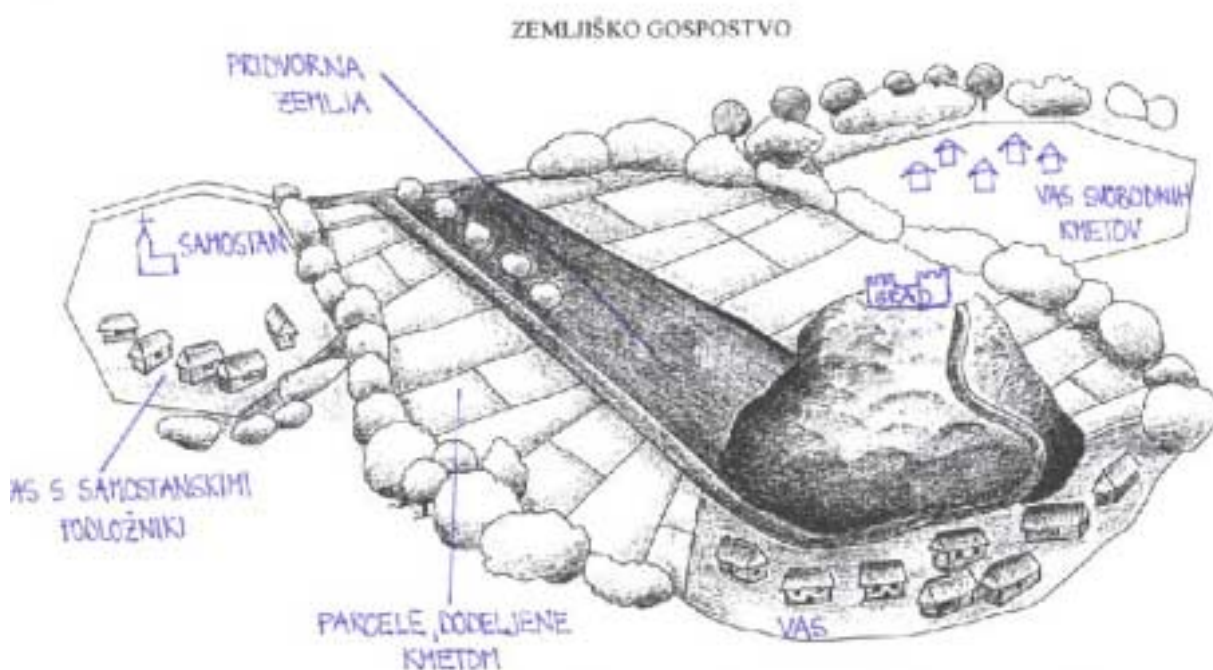
Oblast v Frankovski državi je bila dedna, zato je po smrti Karla Velikega prestol zasedel njegov sin, njega pa so nasledili Karlovi vnuki, ki so si Frankovsko državo razdelili na tri dele: zahodni, srednji, vzhodni. Močna Frankovska država je s tem izginila, ostala pa je družbena ureditev.

3. DRUŽBA IN GOSPODARSTVO

V Frankovski državi je večina prebivalstva živela od kmetijstva. Zemlja je bila vladarjeva, vendar jo je ta podeljeval posameznikom. Zemljo je posamezniku podelil namesto denarnega plačila za njegove usluge. Tako je npr. samostanu podelil posest za njegove zasluge širjenja vere. Vladar je posest lahko podelil za vedno, taka posest se je imenovala alod, ali pa začasno za vojaške usluge - taka posest se je imenovala fevd. Lastnik aloda je lahko s svojo posestvijo svobodno gospodaril in jo podeljeval naprej kot alod ali fevd.

Tako je posameznik okoli sebe oblikoval posest naseljeno z njim zvestimi gospodi, ki so bili nižjega stanu. Tako urejena posest se imenuje zemljiško gospostvo. Imetnik take posesti se imenuje zemljiški gospod, ki je bil vedno pripadnik najvišjih družbenih slojev. Zemljo so obdelovali kmeti, ki so bili odvisni od zemljiških gospodov. Njihove dolžnosti v obliki take in dajatev so bile zapisane v posebni zemljiški knjigi, ki se je imenovala urbar. Take odnose, ki so bili med podeljevalcem zemlje na eni strani in prejemnikom posesti ter kmeti na drugi strani imenujemo feudalni odnosi.

Preberi tudi besedilo v učbeniku na straneh 99 in 100. Še posebej bodi pozoren na položaj kmeta, njegove dolžnosti in pravice.

4. KULTURNI DOSEŽKI

Če je trditev pravilna, obkroži črko P. Če je trditev napačna, obkroži črko N.	
V dvorcih ni smelo manjkati odej, žimnic, namiznih prtov, posode ...	☐ P ☐ N
Karel Veliki je svoj dvor prenesel v Aachen in tam ustanovil dvorno šolo.	☐ P ☐ N
V Frankovski državi so kot znanstveni jezik uporabljali nemščino.	☐ P ☐ N
Nastajale so nove knjige okrašene z miniaturnami.	☐ P ☐ N
Inicialka je okrašena zadnja črka v besedilu.	☐ P ☐ N
V tem času so menihi razvili novo pisavo, ki je dobila ime karolinška minuskula.	☐ P ☐ N

Sem tiskarski škrat. Na delovnem listu sem ti ponagajal, opozarjam te, da se frankovska država pravilno napiše z malo začetnico.

Vir: Mateja Meglič. Učna priprava: Frankovska država in začetek fevdalnih odnosov, 5. 5. 2004.

SANDRA CONRADI: FRANKOVSKA DRŽAVA - FEVDALIZEM (ZA 6. RAZRED OSEMLETKE)

1. SKUPINA

S pomočjo besedila in učbenika na strani 97-98 odgovorite na vprašanja in se pripravite na poročanje pred razredom.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 15 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Vrhunec so Karolingi dosegli za časa Karla Velikega, ki je na prestolu nasledil Karla Martela. Karel je v državo uvedel fevdalni red ter državo razširil v boju z Langobardi, Obri in Sasi. Državo je razdelil na posebne državne enote, grofije in marke. Leta 800 ga je rimski papež kronal za cesarja. Po njegovi smrti ga je nasledil sin Ludvik Pobožni.¹

VPRAŠANJA

- Kdo je bil najslavnejši frankovski vladar in po čigavi smrti je prišel na prestol?
- Kdaj je Karel Veliki postal rimski cesar?
- Kaj je Karel Veliki osvojil?
- Kdo je Karla Velikega nasledil po njegovi smrti?

REŠITVE:

1. To je bil Karel Veliki, ki je nasledil Karla Martela.
2. Rimski cesar je postal leta 800.
3. Karel Veliki je osvojil velik del Evrope, premagal je Obre v Panoniji, premagal Langobarde in priključil ozemlje S in Srednje Italije ter v svojo državo vključil tudi ozemlje Karantanije.
4. Po njegovi smrti ga nasledil njegov sin Ludvik Pobožni, ki pa je ozemlje prepustil svojim trem sinovom: Karlu, Ludviku in Lotharju.

¹ ŠOLSKI ZGODOVINSKI ATLAS (1994). DZS, Ljubljana, str. 13.

2. SKUPINA

S pomočjo besedila in učbenika na strani 97-98 odgovorite na vprašanja in se pripravite na poročanje pred razredom.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 15 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Frankovski vladarji niso imeli stalne prestolnice, ampak so se s svojim spremstvom selili. Karel Veliki je svoj dvor preselil v Aachen. Ustanovil je aachensko dvorno šolo in k sodelovanju povabil takratne učenjake. Želel je oživiti poznoantično obdobje in pri tem upošteval germansko dediščino. Spodbudil je obnovo umetnosti in znanosti. Zavzemal se je za čim boljšo in čim širšo izobrazbo.

Kot znanstveni jezik so uporabljali latinščino, nastajale so na novo napisane knjige, veliko pozornost so posvečali okraševanju začetnega dela besedila. Razvili so novo pisavo, ki je dobila ime karolinška minuskula.²

VPRAŠANJA

- Na katerem dvoru je bilo središče frankovske države?
- Kaj je Karel Veliki podpiral?
- Kako se po njem imenuje pisava?
- V katerem jeziku so se opravljali vsi posli v državi?

REŠITVE:

1. Na dvoru v Aachenu.
2. Podpiral je umetnost in kulturo, skrbel je za cerkveno šolstvo, sam se je pozno naučil pisati.
3. Pisava je karolinška minuskula.
4. Za uradne posle se je uveljavila latinščina.

² ŠIMONIČ-MERVIC (2003): Stari svet (delovni zvezek). Modrijan, Ljubljana, str. 116.

3. SKUPINA

S pomočjo besedila in učbenika na strani 98-100 odgovorite na vprašanja in se pripravite na poročanje pred razredom.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 15 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Frankovska družba je imela obliko piramide. Na čelu je bil vladar, plemstvo mu je bilo podrejeno. Dno piramide so sestavljali kmetje, tlačani. Zemljiško gospostvo so obdelovali kmetje, ki so svojemu gospodu plačevali dajatve. Te so bile poleg denarnih tudi dajatve »v naravi« - to je pomenilo, da je za dajatev odštel tudi delež od žita, sadja ipd. Položaj kmeta je bil izredno težak, delo je zahtevalo velik telesni napor. Zemljiški gospodje pa so vedno bolj povečevali dajatve in število dni tlake. Kmetje so se zato upirali.³

VPRAŠANJA

- Kdo je sestavljal največji del prebivalstva v državi?
- Razloži fevdalno strukturo frankovske družbe.
- Razloži sliko na strani 99 v učbeniku.
- Kmetje so obdelovali zemljo s tlako. Lastniku so morali plačevati dajatve v naravi. Kaj razumeš pod pojmom dajatev »v naravi«?

REŠITVE:

1. Največji del prebivalstva so sestavljali kmetje.
2. Na čelu države je bil vladar (kralj), sledili so cerkveni dostojanstveniki (vazali) in plemiči (podvazali). Na dnu piramide so bili kmetje - tlačani.
3. Imetnik zemljiškega gospostva je bil plemič - zemljiški gospod - in je bilo razdeljeno na dva dela. Del je fevdalec obdržal zase kot pridvorno posest, ki so jo obdelovali podložni kmetje. Na pridvorni posesti je stal tudi grad, kjer je prebival zemljiški gospod. Drugi del pa je fevdalec podelil kmetom, ki so mu plačevali dajatve.
4. Dajatev »v naravi« pomeni, da so kmetje poleg denarnih dajatev svojemu gospodarju plačevali tudi dajatve v raznoraznih pridelkih, ki so jih pridelali na zemlji (žito, sadje ...).

³ ŠIMONIČ-MERVIC (2003): Stari svet (delovni zvezek). Modrijan, Ljubljana, str. 117-118.

4. SKUPINA

S pomočjo besedila odgovorite na vprašanja in se pripravite na poročanje pred razredom.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 15 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Po smrti Karla Velikega je na prestol prišel njegov sin Ludvik Pobožni. Njegovi trije sinovi, ki so bili naslednji dediči države, so državo razdelili na tri dele: zahodni, osrednji in vzhodni del. To se je zgodilo leta 843 s sporazumom v Verdunu. Najprej so izumrli Karolingi v osrednjem delu (ob Renu in Italiji). Začel se je boj za to dediščino. V drugi polovici 10. stol. je Z-frankovska država dobila ime Francija, V-frankovska država pa ime Nemčija. Močne frankovske države ni bilo več. Zapustila pa je fevdalizem, ki se je uveljavil v vsej zahodni Evropi. V naslednjih stoletjih je nemškimi kraljem pripadala čast nošenja cesarske krone. S papeškim blagoslovom so bili varuhi krščanske vere v Evropi.⁴

VPRAŠANJA

- Kdo je nasledil Karla Velikega?
- Kako so Karlovi vnuki razdelili državo?
- Kateri državi sta nastali v drugi polovici 10. stol. iz ozemlja frankovske države?

REŠITVE:

1. Po smrti Karla Velikega ga je nasledil njegov sin Ludvik Pobožni in njegovi sinovi Karel, Ludvik in Lothar.
2. Razdelili so jo na tri dele: Karel je dobil Z del države, Ludvik V del države, Lothar pa vmesni del ob Renu in Italijo (sporazum v Verdunu, leta 843).
3. Iz zahodnega dela je nastala Francija, iz vzhodnega dela pa Nemčija.

Vir: Sandra Conradi. Učna priprava: Frankovska država, 5. 5. 2004.

⁴ ŠIMONIČ-MERVIC (2003): Stari svet (delovni zvezek). Modrijan, Ljubljana, str. 115-116.

PETRA PORENTA: ARABCI (ZA 6. RAZRED OSEMLETKE)

A R A B C I

1. ARABIJA PRED ISLAMOM

Do 7. st. Arabija ni imela pomembne vloge v svetovni zgodovini. Arabci niso bili politično povezani ter niso imeli enotne religije. Živel so na Arabskem polotoku. Zaradi različnih naravnih razmer se je razlikovalo tudi njihovo življenje. V puščavskem in stepskem področju so živeli beduini, ki so se ukvarjali z živinorejo. Na jugu polotoka so pogoji za stalno naselitev ugodni, zato se tu razvije trgovina. Najpomembnejši trgovski mesti sta bili Meka in Medina. Meka je slovela kot arabsko sveto mesto. V njem so častili črn kamen, za katerega so verjeli, da je padel z neba.

2. ROJSTVO ISLAMA

Arabce je med seboj povezala religija, katere ustanovitelj je bil Mohamed (570-632). Na trgovskih potovanjih se je seznanil z nauki židovske in krščanske religije. Odločilni verski dogodek, klic k preroštvu, je doživel šele, ko mu je bilo 40 let. Začel je oznanjati vero v enega, vsemogočnega boga Alaha. Imenoval jo je islam (podreditev božji volji), vernike pa muslimane. Sčasoma si je nakopal vse več sovražnikov, zato se je moral s svojimi privrženci l. **622** umakniti v Medino. Ta ključni dogodek v zgodovini islama je izhodiščna točka muslimanskega štetja let.

3. KORAN

V katerem jeziku je napisan koran? Arabskem.

Kaj muslimanom pomeni Jezus Kristus? Jezus je le eden izmed prerokov.

Kaj je zapisano v koranu? Sporočila o prerokovem življenju, temeljna verska in socialna določila.

Bogato okrašen koran iz 14. st.

Zapiši pet stebrov islama:

Kako poteka seznanjanje otrok s koranom? Hodijo v verske šole, ki potekajo ob nedeljah po tri ure. Sprva se na pamet učijo najpomembnejše odlomke iz korana, potem pa se jih naučijo še zapisati v arabščini.

4. ARABSKA OSVAJANJA

Odločilno vlogo pri hitrem arabskem širjenju je imela vera. Pomembna dolžnost muslimana je boj proti nevernikom oz. sovražnikom - sveta vojna ali džihad.

S pomočjo zemljevida v zgodovinskem atlasu (str. 21) ugotovi, kaj so osvojili Arabci:

- do Mohamedove smrti l. 632: zahodni del Arabskega polotoka in Oman.
- do l. 661: Perzija, Armenija, Mezopotamija, Sirija, Egipt, Libija.
- do l. 751 (dinastija Omajadov): celotna severna Afrika, Pirenejski polotok.

V kateri evropski državi sta se stikala islamski in krščanski svet? Španija.

Ali jim je uspelo zavzeti Konstantinopol? Ne.

Na zahodu so Franki premagali arabsko vojsko leta 732 pri Poitiersu in tako prispevali k zaustavitvi arabskih osvajanj v zahodni Evropi.

»Osem mesecev v letu - zakaj štirje meseci veljajo za prepovedane - se je treba vojskovati proti mnogobožcem in nejevernikom, jih iztrebljati in pleniti njih imetje.«

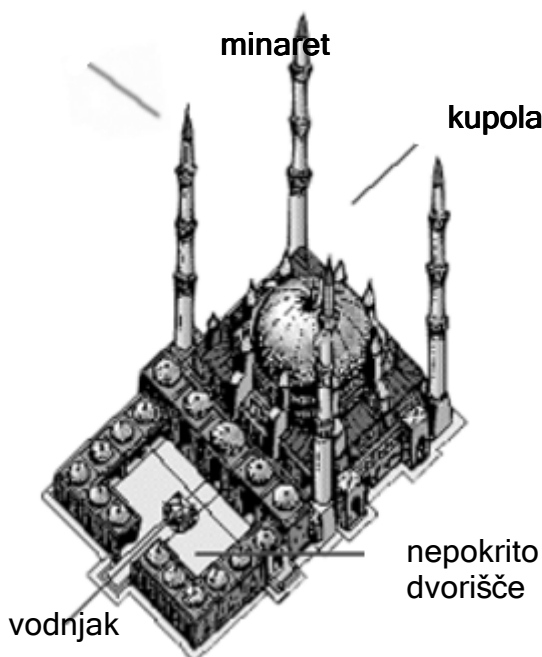
Pastar. Z., Sobotkiewicz, J. (2004) Zgodovina 1. Delovni zvezek. DZS, str. 121.

5. ISLAMSKA KULTURA - ZNANOST IN UMETNOST

Naštej znanosti, ki so jih razvijali Arabci: matematika, medicina, astronomija, filozofija, geografija.

Katere številke so uporabljali v Evropi pred arabskimi? Rimske.

Arabci so trgovali prav do Kitajske. Kaj so prinesli od tam? Riž.

Likovna umetnost se je najbolj razvila v arhitekturi in njenem okrasju. Osrednja islamska stavba je mošeja ali molilnica.

Kaj je džamija? Glavna molilnica, namenjena večjim skupnostim.

K puščicam pripiši njene značilne elemente.

Bogato stavbno okrasje se je najbolj izrazilo v arabeskah, ki so nadomeščale prepovedano religiozno slikarstvo in kiparstvo.

Z A P O N O V I T E V

1. Dopolni tabelo primerjave krščanstva z islamom.

KRŠČANSTVO	ISLAM
kristjani	muslimani
Bog	Alah
Sveto pismo	koran
monoteizem	monoteizem
posmrtno življenje	posmrtno življenje
cerkev	mošeja
upodabljanje boga	arabeske, ornamenti, pisava
svetniki	ne poznajo svetnikov
svetovna religija	svetovna religija
ena žena	več žena

2. Reši križanko.

1. Eden od petih stebrov islama.

2. Poglavlje korana.

1.	M	O	L	I	T	E	V
			2.	S	U	R	A

3.	K	A	M	E	L	A		
			4.	K	A	L	I	F
5.	O	R	N	A	M	E	N	T

3. Afriško-azijska jezdna in tovorna žival z eno ali dvema grbama.

4. Muslimanski verski vladar.

5. Okrasni element z rastlinskimi in geometričnimi vzorci.

Vir: Petra Porenta. Učna priprava: Arabci, 29. 3. 2004.

NATAŠA ŠEKORANJA: BAROK NA SLOVENSKEM (ZA 7. RAZRED OSEMLETKE)

BAROK NA SLOVENSKEM

1. ZNAČILNOSTI BAROKA

- JE SLOG V UMETNOSTI
- PRIŠEL IZ ITALIJE, VIŠEK V 17. STOL.
- OKRASJE, BLIŠČ, OBILJE, POSLIKAVE, UDOBJE
- DVORCI, PARKI, POHIŠTVO, OBLEKE

2. PROTIREFORMACIJA

- PREGANJANJE PROTESTANTOV
- VERSKE KOMISIJE
- TOMAŽ HREN, MARTIN BRENNER

3. TOMAŽ HREN

- OBNOVA VERSKEGA ŽIVLJENJA
- KAPUCINI, JEZUITI
- SLOVENSKI JEZIK
- EVANGELIA INU LYSTUVI, MALI KATEKIZEM
- CERKVENA UMETNOST, GLASBA, GLEDALIŠČE (ŠKOFJELOŠKI PASIJON)

4. ZNANSTVENI IN KULTURNI DOSEŽKI

1. Kaj je Ljubljana pridobila z Janezom Krstnikom Mayrjom?
2. Kdo je bil Janez Svetokriški?
3. Opiši Akademijo delavnih Ljubljančanov in ugotovi njen pomen.
4. Kako so se povezovali slovenski glasbeniki?

1. TISKARNO IN KNJIŽNICO.

2. BAROČNI PRIDIGAR.

3. JE ZDRUŽENJE IZOBRAŽENIH MEŠČANOV IN PLEMIČEV. USTANOVIL JO JE JANEZ KRSTNIK PREŠEREN. IMELA JE 23 ČLANOV (TEOLOGI, ZDRAVNIKI, PRAVNIKI).

POMEN:

- GOJILI IN POSPEŠEVALI DOMAČO ZNANOST IN UMETNOST.
- 1701 SO USTANOVILI PRVO JAVNO ŠTUDIJSKO KNJIŽNICO NA SLOVENSKEM.
- ZGRADILI NOVO STOLNICO.

4. ACADEMIA PHILHARMONICORUM (1701)

Vir: Nataša Šekoranja. Učna priprava: Barok na Slovenskem, 2. 3. 2004.

SILVANA BIZJAK: BAROK NA SLOVENSKEM (ZA 7. RAZRED OSEMLETKE)

BAROK NA SLOVENSKEM

1. DOBA TOMAŽA HRENA:

- protireformacija:
 - preganjanje protestantov (Štajerska, Koroška, Kranjska)
 - Tomaž Hren, Martin Brenner
- Tomaž Hren:
 - semenišče
 - Evangelia inu Lystuvi, Mali katekizem
 - cerkvena glasba, umetnost, versko gledališče (Škofjeloški pasijon)
- jezuiti: kolegiji, šolstvo, pridiganje
- kapucini: skrb za preprosto ljudstvo

2. ZNANSTVENI IN KULTURNI DOSEŽKI

1. Kateri pomembni pridobitvi je Ljubljana dobila s prihodom Janeza Krstnika Mayrja?

2. Kdo je bil Janez Svetokriški?

3. Kdo je ustanovil Akademijo delovnih Ljubljancev in kaj je bil njen namen?

4. Opiši delovanje oz. najpomembnejša dejanja Akademije.

5. Katero združenje je bilo poleg Akademije še ustanovljeno v Ljubljani?

REŠITVE:

1. Tiskarno in knjižnico.
2. Menih in izvrsten baročni pridigar.
3. Skupina izobraženih meščanov in plemičev. Njen namen je bil pospeševanje domače znanosti in umetnosti.
4. Ustanovitev prve javne študijske knjižnice na Slovenskem (1701), velike zasluge za uveljavitev naše baročne umetnosti.
5. Prvo združenje glasbenikov (Academia Philharmonicorum).

3. BAROK NA SLOVENSKEM

1. Iz kje se je barok širil k nam?

2. Kaj je bil vzrok, da se je baročni slog uveljavil naprej v cerkvenem stavbarstvu?

3. V učbeniku na str. 82 si ogledaj sliko Uršulinske cerkve in jo opiši /poišči elemente, zaradi katerih jo prištevamo k baročnim cerkvam.

4. Kako je barok vplival na meščane in premožnejše kmete?

5. Tudi plemstvo je začelo spreminjati in lepšati svoje gradove. Ugotovi, na kateri od spodnjih slik je baročni dvorec. Utemelji.

Vir: Stopar, I. (1987). Gradovi na Slovenskem. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 72, 131.

REŠITVE:

1. Iz Italije.
2. Ker se je širil pod vplivom cerkvenih redov.
3. Polkrožno obokan strop, baročni oltar, prižnica.
4. Začeli so prezidavati svoje hiše, da so postale večje in udobnejše. V meščanskih domovih so se pojavile tudi slike, knjige, zrcala, glasbila ...
5. Na levi sliki. Okolici dvorca je urejena kot park s kipi in vodnjaki, zasajeno je drevje.

Vir: Silvana Bizjak. Učna priprava: Barok na Slovenskem, 3. 3. 2004.

DANIJELA JERINA: BAROK NA SLOVENSKEM (ZA 7. RAZRED OSEMLETKE)

BAROK NA SLOVENSKEM

1. TOMAŽ HREN:

- predstavnik protireformacije
- ljubljanski škof
- ustanovil duhovniško semenišče v Ljubljani (vzgoja in izobraževanje duhovnikov)
- podpiral jezuite in kapucine
- izdal Evangelio inu Lystuvi ter Mali katekizem (v slovenščini)
- spodbujal razvoj kulture (cerkvena glasba, verska gledališča)

2. Delovni list: ZNANSTVENI IN KULTURNI DOSEŽKI

S pomočjo učbenika na strani 80 in 81 rešite naloge na delovnem listu.

1. Kaj je salzburški tiskar Janez Krstnik Mayr leta 1678 ustanovil v Ljubljani?

TISKARNO.

2. Preberite odlomek iz Pridige Janeza Svetokriškega. O čem govori odlomek? Kaj je v pridigi baročnega?

PRIDIGA GOVORI O PORAZU TURKOV PRED DUNAJEM LETA 1683.

BAROČNI SO NEKATERI IZRAZI KOT SO: PREVZETNI, GROZOVITNI, ŽLAHTEN, CESARSKO MESTO ...

3. Dopolni!

Janez Vajkard VALVASOR je na svojem gradu BOGENŠPERK pri Litiji ustanovil BAKROREZNICO, ki je delovala DESET let.

4. S kakšnim namenom je bila ustanovljena Akademija delovnih Ljubljančanov? Kdo jo je ustanovil?

AKADEMIJA DELOVNIH LJUBLJANČANOV NAJ BI GOJILA IN POSPEŠEVALA DOMAČE ZNANOSTI IN UMETNOSTI. USTANOVILA JO JE SKUPINA IZOBRAŽENIH MEŠČANOV IN PLEMIČEV.

5. Obkrožite ustrezen odgovor.

a) Današnja semeniška knjižnica v Ljubljani je bila prva javna študijska knjižnica na Slovenskem. DA NE

b) Janez Svetokriški je bil tiskar. DA NE

6. Kaj je Academia Philharmonicorum? Kdaj je bila ustanovljena?

TO JE PRVO ZDRUŽENJE GLASBENIKOV NA SLOVENSKEM. USTANOVljena JE BILA LETA 1701.

3. BAROK NA SLOVENSKEM

- baročni slog se je širil iz Italije pod vplivom cerkvenih redov
- najprej se je uveljavil v cerkveni arhitekturi (baročni oltar, poslikave stropa)
- stavbna arhitektura (hiše, gradovi)

Vir: Danijela Jerina. Učna priprava: Barok na Slovenskem, 3. 3. 2004.

BLAŽ TORKAR: ZLATA DOBA INDUSTRIJE (ZA 7. RAZRED OSEMLETKE)

ZLATA DOBA INDUSTRIJE (delovni list)

1. GOSPODARSKI RAZCVET

V drugi polovici 19. st. se pojavi razcvet industrije. Poiš i v u beniku glavne vzroke za hiter gospodarski razvoj in jih zapiši.

Vzrokov za razcvet industrije je veliko. Najpomembnejši pa so slede i:

Od leta 1815 ni bilo ve je vojne ter zbranega je bilo dovolj denarja za gradnjo tovarn in železnic

Vedno ve ja gospodarska svoboda, kot je ukinjanje cehov, državnih predpisov na podro ju obrti in trgovine

Gradnja železnic, ki povezujejo pomembnejša mesta in kraje

2. NOVI IZUMI

V 19. stol. so se na tehni nem in naravoslovnem podro ju pojavili številni izumi, ki so pripomogli k razvoju industrije, medicine, prometa, kmetijstva itd. /.../

3. PRVE GOSPODARSKE KRIZE

V drugi polovici 19. stol. se pojavijo tudi prve gospodarske krize. Preberi tekst v u beniku in najdi vzroke za gospodarsko krizo. Ali je bil industrijski razvoj enako hiter v vsej Evropi? Kaj misliš, ali je hiter razvoj industrializacije potekal tudi na slov. ozemlju?

Glavni vzrok za gospodarsko krizo je bil v tem, da so nekateri hoteli na hitro zaslužiti in so si zato izposojali denar, ki ga niso mogli ve vrniti.

Industrijski razvoj ni bil enako hiter po vsej Evropi. Hitro so se razvijale zahodnoevropske države.

Razvoj je bil po asnejši na severu v skandinavskih državah, v južni Italiji, Španiji in na Portugalskem, še posebej pa v srednji in vzhodni Evropi.

Podobno velja tudi za slovensko ozemlje, kjer je bil razvoj po asnejši. Ve ina prebivalstva pri nas je še vedno kmetovala in živela po starem.

4. NASTAJANJE MONOPOLOV IN ŠIRJENJE EVROPSKEGA VPLIVA?

Razdelite se v skupine po 3 in skušajte rešiti naslednjo nalogo. Pred vami je zahteven tekst, zato ga natan no preberite in odgovorite. Imate 3 minute asa.

»Podjetja so postajala vse ve ja. Ker so zaradi nižjih stroškov lahko znižala tudi cene izdelkov, je propadla ve ina tistih, ki so proizvajala po starem in imela visoke proizvodne stroške. Najmo nejša podjetja so se za ela med seboj povezovati in tako so nastajala monopolna združenja. Monopolizacija trga je zmanjšala konkurenco, zato so kapitalisti lahko samovoljno dolo ali cene in s tem ustvarjali visoke dobi ke.«

»Tehni ni napredek je v razvitih državah mo no pove al preseške kapitala, ki so ga v obliki investicij za eli izvažati v manj razvite predele sveta in si jih s tem gospodarsko

podrejeni. Gospodarski odvisnosti je hitro sledila še politika, pri čemer so nerazvite dežele obutili vso brezobzirnost razvitega sveta ...»

Zdaj, ko ste tekst prebrali, se posvetujte s sošolci in skušajte skupaj odgovoriti na sledeča vprašanja. Odgovor vsak napiše na svoj delovni list. Imate 3 minute časa.

Skušaj razložiti pojem »monopolna združenja?«

Monopolna združenja nastanejo, ko se najmonejša podjetja združijo med seboj. To povzroči, da lahko podjetje prosto določa cene izdelkov, količino ponujenega blaga, saj konkurenca ne obstaja.

Napiši kakšne posledice je v razvitih državah povzročila tehnološki napredek.

Monopolno je povečal presežke kapitala, ki so ga v obliki investicij začeli izvažati v manj razvite dele sveta in si jih s tem gospodarsko podrejeni.

Vir: Blaž Torkar. Učna priprava: Zlata doba industrije, 12. 4. 2004.

TINA ROMIH: APRILSKA VOJNA IN SLOVENCİ POD RAZLIČNIMI OKUPATORJI (ZA 8. RAZRED OSEMLETKE)

1. SKUPINA

Ob priloženem besedilu in s pomočjo učbenika na strani 118-119 odgovorite na vprašanja in ob koncu skupinskega dela svoja spoznanja predstavite ostalim skupinam.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 15 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Nemčija napadla Jugoslavijo

Ljubljana, 6. aprila. Komanda ljubljanske divizije oblasti je javila danes dopoldne:

Davi ob 4. zjutraj je sovražnik napadel našo državo na dveh mestih, in sicer na slovensko-nemški in na bolgarski meji. Nikjer ni sovražnik prodrl na naše ozemlje. Na jugoslovansko-italijanski meji je mir.

Bog nam je priča, da vojne nismo hoteli in ne želeli. Če smo se čez noč znašli v njej, ni to naša volja in ne naša krivda. Proti napadu pa se moramo braniti z vsemi silami. Neomajno zaupamo v božjo pomoč, v sile naše vojske in moč svojih velikih zaveznikov, ki smo jih dobili, ko smo bili pahnjeni v vojno.

Prišli smo v eno najtežjih preizkušenj, kar jih je kdaj zadela naš narod. Prestali jo bomo tem laže in tem uspešneje, čim bolj bomo strnjeni. Vse razlike med nami morajo prenehati. Brezpogojno mora veljati za vsakega od nas geslo: vsi za enega, eden za vse! Posameznik ni nič, enota je vse!⁵

VPRAŠANJA

1. O katerem dogodku priča izbrani odlomek in kdaj se je zgodil?
2. Na podlagi besedila v učbeniku ugotovite, ali je bila obramba Kraljevine Jugoslavije resnično tako dobra, da je odbila vse napade sovražnih sil.
3. Razmislite, zakaj jugoslovanska vojska ni bila kos napadalcem.

REŠITVE:

Odlomek poroča o napadu sovražnih sil na Jugoslavijo in s tem o začetku 2. svetovne vojne na njenih tleh. Dogodek se je zgodil 6. aprila 1941.

Obramba ni bila tako zanesljiva kot priča odlomek, jugoslovanska vojska je bila poražena v enajstih dneh.

Bila je slabo oborožena, neizurjena in popolnoma nepripravljena na napad.

⁵ T. WEBER, D. NOVAK (1996): 20. STOLETJE V ZGODOVINSKIH VIRIH, BESEDI IN SLIKAH. DRUGA SVETOVNA VOJNA V SLOVENIJI IN JUGOSLAVIJI. LJUBLJANA: DZS, STR. 6.

2. SKUPINA

Ob priloženem zemljevidu in s pomočjo učbenika na strani 119 odgovorite na vprašanja in ob koncu skupinskega dela svoja spoznanja predstavite ostalim skupinam.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 15 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

VPRAŠANJA

1. Kdaj je Kraljevina Jugoslavija podpisala kapitulacijo?
2. Katere države so si razdelile jugoslovansko ozemlje?
3. Katera država je nastala na območju bivše Kraljevine Jugoslavije zaradi sodelovanja z okupatorjem?
4. Kako bi ocenili takšno ravnanje hrvaških politikov in ali bi sami ravnali enako?

REŠITVE:

Kraljevina Jugoslavija je kapitulacijo podpisala 17. aprila 1941.

Jugoslavijo so si razdelile Italija, Nemčija in Madžarska.

Na ozemlju današnje Hrvaške je nastala Nezavisna država Hrvatska (NDH).

Hrvaški politiki so se odločili za sodelovanje z nacisti in fašisti kar je bilo za takratne razmere nesprejemljivo. Postali so sodelavci okupatorjev, za kar ni opravičila.

⁶ ŠOLSKI ZGODOVINSKI ATLAS (1994). LJUBLJANA: DZS.

3. SKUPINA

Ob priloženem besedilu in s pomočjo učbenika na strani 119-120 odgovorite na vprašanja in ob koncu skupinskega dela svoja spoznanja predstavite ostalim skupinam.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 15 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Himmlerjeva navodila za izganjanje Slovencev, 14. 4. in 7. 7. 1941 (izbrane točke):

- »1. Takoj je treba izgnati slovensko izobraženstvo.
3. Izgnati je treba prebivalstvo iz Posavja, /.../ jugozahodno od reke Save in območja do okoli 20 km severno od Save. /.../
4. Izgnati je treba prebivalstvo iz t.i. Posotelja. /.../
5. Izgnati je treba vse vaško prebivalstvo celotne spodnje Štejske, ki kaže izrazite primesi tuje krvi (nenemške).
6. Ostalo prebivalstvo za sedaj ostane v pokrajini. /.../

Vse prebivalstvo, omenjeno pod točko 6 je treba podvreči podrobnemu pregledu. Možno je, da jih bo od teh 90 do 95 % popolnoma sposobnih za ponemčenje. Iz krvnih in političnih razlogov bo odstanjen le manjši del te skupine, ki jih je treba izgnati, kot predvidevajo točke 1-5.«⁷

VPRAŠANJA

1. Katere pokrajine so spadale v nemški okupacijski sistem?
2. Na podlagi besedila in zapisa v učbeniku na kratko opišite, kakšno usodo so Slovencem predpisali Nemci.
3. Katero nezakonito dejanje so Nemci začeli izvrševati od leta 1942?
4. Razmislite, zakaj so Nemci na prvo mesto med izgnanci postavili slovenske izobražence.

REŠITVE:

Nemci so okupirali Gorenjsko, Štajersko, SZ del Prekmurja in S del Dolenjske.

Raznarodovalni ukrepi Nemcev:

- izgon tretjine Slovencev in naselitev Nemcev
- prepoved uporabe slovenskega jezika
- ukinitvev slovenskih društev in organizacij
- ustanavljanje nemških društev

Izvajati so pričeli mobilizacijo slovenskih fantov v nemško vojsko.

⁷ M. RODE (2002): 20. STOLETJE. DELOVNI ZVEZEK ZA 8. RAZRED OSEMLETKE IN 9. DEVETLETKE. SLOVENCİ MED DRUGO SVETOVNO VOJNO. LJUBLJANA: DZS, STR. 68.

4. SKUPINA

Ob priloženem besedilu in s pomočjo učbenika na straneh 119 in 121 odgovorite na vprašanja in ob koncu skupinskega dela svoja spoznanja predstavite ostalim skupinam.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 15 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Ustavna določila Ljubljanske pokrajine 3. 5. 1941

Kr. Civilni komisar za zasedeno slovensko ozemlje je danes na svojem sedežu sprejel zastopnike slovenskih političnih, gospodarskih in kulturnih ustanov ter zastopnike delovnega ljudstva in jim s kraljevim odlokom razglasil zgodovinski sklep:

Člen 1.

Slovensko ozemlje, katerega meje so odrejene kakor na priključeni karti, je intergralni del Kraljevine Italije in tvori Ljubljansko provincijo.

Člen 2.

S kraljevimi dekreti, kateri se bodo izdali na predlog predsednika Vlade, se bodo odredile uredbe za Ljubljansko provincijo, katera, imajoč kompaktno slovensko ljudstvo, bo imela avtonomno ustavo, upoštevajoč etnični karakter ljudstva, geografski položaj ozemlja in posebne potrebe pokrajine. /.../

Člen 5.

Vojaška služba ne bo obvezna za slovensko ljudstvo Ljubljanske provincije.

Člen 6.

Poučevanje v ljudskih šolah bo obvezno v slovenskem jeziku. V srednjih in višjih šolah bo fakultativen pouk italijanskega jezika. Vse službene odredbe bodo izhajale v obeh jezikih. /.../⁸

VPRAŠANJA

1. Katere pokrajine je zajemal italijanski okupacijski sistem?
2. Katera pokrajinska enota je nastala na tem ozemlju in kaj so z njo storili Italijani 3. maja 1941?
3. Na podlagi priloženega besedila in besedila v učbeniku, opišite glavne značilnosti italijanskega okupacijskega sistema.
4. Primerjajte italijanski in nemški okupacijski sistem. Kateri izmed obeh se vam zdi manj krut?

⁸ T. WEBER, D. NOVAK (1996): 20. STOLETJE V ZGODOVINSKIH VIRIH, BESEDI IN SLIKAH. DRUGA SVETOVNA VOJNA V SLOVENIJI IN JUGOSLAVIJI. LJUBLJANA: DZS, STR. 23-24.

REŠITVE:

Pod Italijo so prišle Notranjska in večina Dolenjske z Ljubljano.

Na ozemlju italijanskega okupacijskega sistema nastane Ljubljanska pokrajina, ki jo Italijani 3. maja 1941 priključijo k svoji državi.

Glavne značilnosti it. okupacijskega sistema:

- oblikovanje Ljubljanske pokrajine,
- italijanski jezik le kot učni predmet,
- dovoljena uporaba slovenskega jezika,
- ohranitev slovenskih ustanov.

Manj krut je nedvomno italijanski sistem, ki je Slovincem pustil vsaj nekaj svobode pri izražanju svoje nacionalne identitete.

5. SKUPINA

Ob priloženem slikovnem gradivu in s pomočjo učbenika na strani 121-122 odgovorite na vprašanja in ob koncu skupinskega dela svoja spoznanja predstavite ostalim skupinam.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 15 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Slovesna izročitev nemške vojaške uprave Prekmurja madžarskemu okupatorju⁹:

⁹ ILUSTRIRANA ZGODOVINA SLOVENCEV (1999). LJUBLJANA: ZALOŽBA MLADINSKA KNJIGA, STR. 345.

VPRAŠANJA

1. Kateri dogodek prikazuje slika?
2. Katera pokrajina je po 16. aprilu 1941 pripadala madžarskemu okupacijskemu sistemu?
3. Kaj so ti z njo naredili?
4. Opišite glavne značilnosti madžarskega okupacijskega sistema.

REŠITVE:

Slika prikazuje slovesno izročitev nemške vojaške uprave Prekmurja madžarskemu okupatorju.

Madžari so zasedli samo Prekmurje.

Priključili so del slovenskega ozemlja k svoji državi.

Madžari so želeli Prekmurje madžarizirati z izgonom slovenskih izobražencev in s prepovedjo javne rabe slovenskega jezika.

Vir: Tina Romih. Učna priprava: Aprilska vojna in Slovenci pod različnimi okupatorji, 27. 2. 2004.

BRANKA PETKOVŠEK: SLOVENCİ POD RAZLIČNIMI OKUPATORJI (ZA 8. RAZRED OSEMLETKE)

SLOVENCİ POD RAZLIČNIMI OKUPATORJI

1. NEMCI - ozemlje Gorenjske in Štajerske
2. ITALIJANI - ozemlje Notranjske in Dolenjske
3. MADŽARI - ozemlje Prekmurja

1. NEMŠKI OKUPACIJSKI REŽIM (učbenik, str. 120)

- Načrt
- Izvedba
- Raznarodovalna politika

2. ITALJANSKI OKUPACIJSKI REŽIM (učbenik, str. 121)

- Ljubljanska pokrajina
- Pravna priključitev Italiji
- Raznarodovalna politika

3. MADŽARSKI OKUPACIJSKI REŽIM

- Prekmurje pravno priključeno Madžarski
- Raznarodovalna politika
- Vendščina (narečje ljudstva Vendi v slovenskem Porabju)

RAZMERE PO OKUPACIJI

- Brez vodstva
- Brez programa
- Slovenski politiki v Londonu

PROGRAM MEŠČANSKIH POLITIKOV

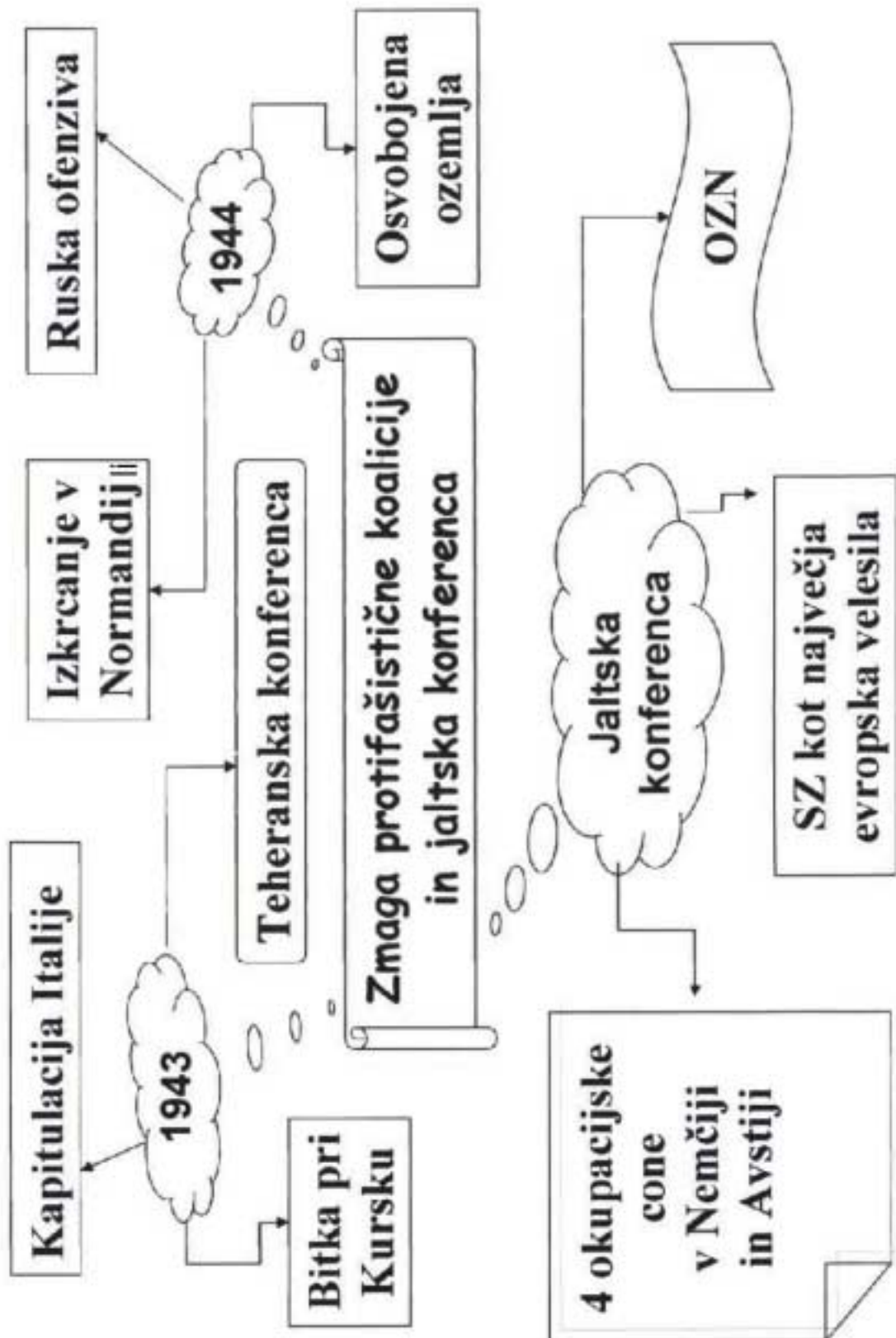
- SLS, nekateri liberalci
- Taktizacija z okupatorjem
- Program obnovitve Jugoslavije
- Narodni program emigrantov v Londonu

OSVOBODILNA FRONTA slovenskega naroda

- Ustanovljena v noči iz 26. na 27. april 1941 v Ljubljani.
- Ustanovne skupine: KPS, Sokol, krščanski socialisti, kulturniki
- Program: odpor proti okupatorju, združitev vseh Slovencev, lastna vojska
- Organizacija (učbenik, str. 124)
- Vloga KPS

Vir: Branka Petkovšek. Učna priprava: Slovenci pod različnimi okupatorji, 8. 3. 2004.

GABRIELA NEDIČ: ZMAGA PROTIFAŠISTIČNE KOALICIJE IN JALTSKA KONFERENCA (ZA 8. RAZRED OSEMLETKE)

Vir: Gabriela Nedič. Učna priprava: Zmaga protifašistične koalicije in jaltska konferenca, 2. 3. 2004.

POLONA KRKOČ: DRUGA FRONTA IN SOVJETSKE OFENZIVE (ZA 8. RAZRED OSEMLETKE)

DRUGA FRONTA IN SOVJETSKE OFENZIVE

1. Teheranska konferenca

Proti koncu leta 1943 so se v glavnem iranskem mestu, _____1, sešli trije voditelji protifašistične koalicije.

- **Velika trojica** v Teheranu:

1. _____2
2. _____3
3. _____4

- Stalin je vztrajal pri čim prejšnjem odprtju **druge fronte**.

»Vprašanje druge fronte je bilo sporno /.../, ker si niso bili enotni, kje naj bi jo odprli. Churchill je mislil na Balkan, s čimer naj bi preprečil sovjetski prodor proti zahodu, Roosevelt pa se je potegoval za izkrcanje v Franciji, od koder bi bilo najlažje uničiti Hitlerja, da bi potem obračunali še z Japonsko. V dolgotrajnih pogajanjih /.../ so zgradili splošna načela boja proti trojni zvezi /.../«. (Nešović, B., Prunk, J. (1993). 20. Stoletje, Zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS, str. 103)

Na teheranskih pogajanjih so se domenili, da se bo zavezniška invazija začela **junija 1944** čez Rokavski preliv in da jo bodo podprli z izkrcanjem v južni Franciji, s sovjetsko ofenzivo na Vzhodu in da bo Sovjetska zveza stopila v vojno z Japonsko po padcu Nemčije. Druga pogajanja so zadevala vzhodno Evropo in Balkan. Sporazumeli so se, da bodo podpirali Titove partizane v Jugoslaviji in da bodo vzhodni deli Poljske pripadali Sovjetski zvezi

2. Druga fronta

»Spomladi 1944 se je v Veliki Britaniji začela zbirati ogromna vojaška sila: kopenske, letalske in pomorske enote. Poleg Britancev in Američanov so te enote sestavljali še pripadniki mnogih narodov iz britanskega imperija in pokorjenih evropskih držav.« (Nešović, B., Prunk, J. (1993). 20. Stoletje, Zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS, str. 104)

Slika 1: Potek izkrcanja v Normandiji (Vir: Repe, B. 1995. Naša doba. Oris zgodovine 20. sstoletja. Učbenik za 4. razred gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 164.)

- **6. 6. 1944** (dan D) se je začelo izkrcanje na Francoski obali v _____ 5. Za prvi napad so določili _____ 6 mož. Vkrkali so se na _____ 7 ladij in krenili na drugo fronto ob podpori 8 000 letal.
- Začela se je operacija _____ 8.
- **Prvi val** je na obali vzpostavil _____ 9, ki so jih obdržali kljub hudim napadom Nemcev. Mostišča so omogočila, da so:
 - do teme izkrcali okoli 120 tisoč mož,
 - v enem tednu pa so izkrcali nad 300 tisoč vojakov z 20 tisoč vozili in poldrugi tisoč tanki.
- Območje okoli mostišča so na zahodu prebili Američani. Po preboju se je večina enot usmerila proti _____ 10. Nemški poskusi, da bi jih ustavili, se niso posrečili.
- **Hitler** je posegel po skrivnem orožju. Znova je začel bombardirati London. Uporabljal je _____ 11 (V-1). To so bila majhna reaktivna letala z eksplozivnim nabojem brez pilota. Vendar tudi s tem ni mogel vplivati na zavezniški pohod proti Parizu. Kasneje začnejo uporabljati še močnejše (V-2) daljnostrelne rakete, a na potek vojne niso več mogli vplivati.
- To je bil začetek konca »tisočletnega nemškega rajha«.
- Nemci se na severu Francije umikajo, saj so na jugu (St. Tropez) zavezniki izvedli še eno uspešno izkrcanje. Ameriške in francoske enote so ob pomoči odporniškega gibanja prodirale proti _____ 12.

3. Osvoboditev Francije

»V Parizu je odporiško gibanje zanetilo vstajo. Nemci mesta niso branili kljub Hitlerjevim zahtevam /.../, tako da je (nova) francoska armada z de Gaulleom na čelu spet zmagoslavno korakala mimo slavoloka zmage na Elizejskih poljih. Ameriški general George Patton /.../ je svojemu poveljniku poslal tole sporočilo: "Dragi Ike, danes sem pljunil v Seno."« (B. Nešović, J. Prunk, 20. stoletje - Zgodovina za 8. razred osnovne šole, Ljubljana, DZS, 1993, str. 105)

- V Parizu je prišlo do _____ 13. Mesto je bilo osvobojeno **25. avgusta 1944**. Do jeseni 1944 je bila osvobojena skoraj vsa _____ 14, večji del _____ 15, na Nizozemskem pa ni šlo vse tako gladko.

»Padalski desant na Nizozemskem septembra 1944 se ni posrečil. Britanci so imeli hude izgube, ko so skušali zaseči ustje Rena pri Arnheimu. V Belgiji so Nemci izvedli protiofenzivo. Toda oktobra 1944 so zavezniki prišli do nemške meje in zavzeli /.../ mesto Aachen.« (Kern, A. N., Nečak, D., Repe, B. (1997). Naše stoletje, učbenik za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan, str. 111)

- Pred zimo je Nemcem uspelo zadržati zavezniško prodiranje na _____ 16 mejah.

1. Sovjetske ofenzive

- Nekaj dni po izkrcanju v Normandiji je Rdeča armada začela ofenzivo na _____ 17 fronti:
 - prvi napad je bil usmerjen proti _____ 18 pri Leningradu.
- Sredi septembra 1944 je _____ 19 kapitulirala. Dobila je meje iz leta 1940. Sovjetom je morala:
 - odstopiti oporišča,
 - plačati vojno odškodnino.

»To je bila prva kapitulacija Hitlerjevih vzhodnih zaveznikov (prej Italija), druge so potem sledile kar po vrsti. (Nešović, B., Prunk, J. (1993). 20. Stoletje, Zgodovina za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: DZS, str. 106)

- Osrednji sovjetski napad (poleti I. 1944) je bil usmerjen v _____ 20. Prodrli so:
 - proti zahodu in dosegli _____ 21 in _____ 22,
 - na severozahodno mejo Nemčije._____ 23 osvobodijo šole leta 1945, na jugu osvobodijo zahodno _____ 24, na severovzhodu Romunije razbijejo nemško-romunsko obrambno črto, to poleti 1944 spodbudi _____ 25 v Bukarešti.

Vstajniki, združeni z romunsko armado, zrušijo fašistični režim, razorožijo del nemške vojske. **Romunija** in **Bolgarija** (kjer se je zgodilo podobno) **napovesta vojno** Nemčiji.

- Jeseni 1944 je fronta dosegla Balkan, kjer so sovjetske in jugoslovanske enote osvobodile del _____ 26 z Beogradom.
- Nemci morajo umikati svoje enote iz _____ 27. Do konca leta so bile osvobojene:
 - Grčija,

- Albanija,
- velik del Jugoslavije.

- Sovjetske enote so prodrle tudi v _____28, ki je oktobra kapitulirala. Budimpešto pa Rdeča armada zavzame šele februarja 1945.

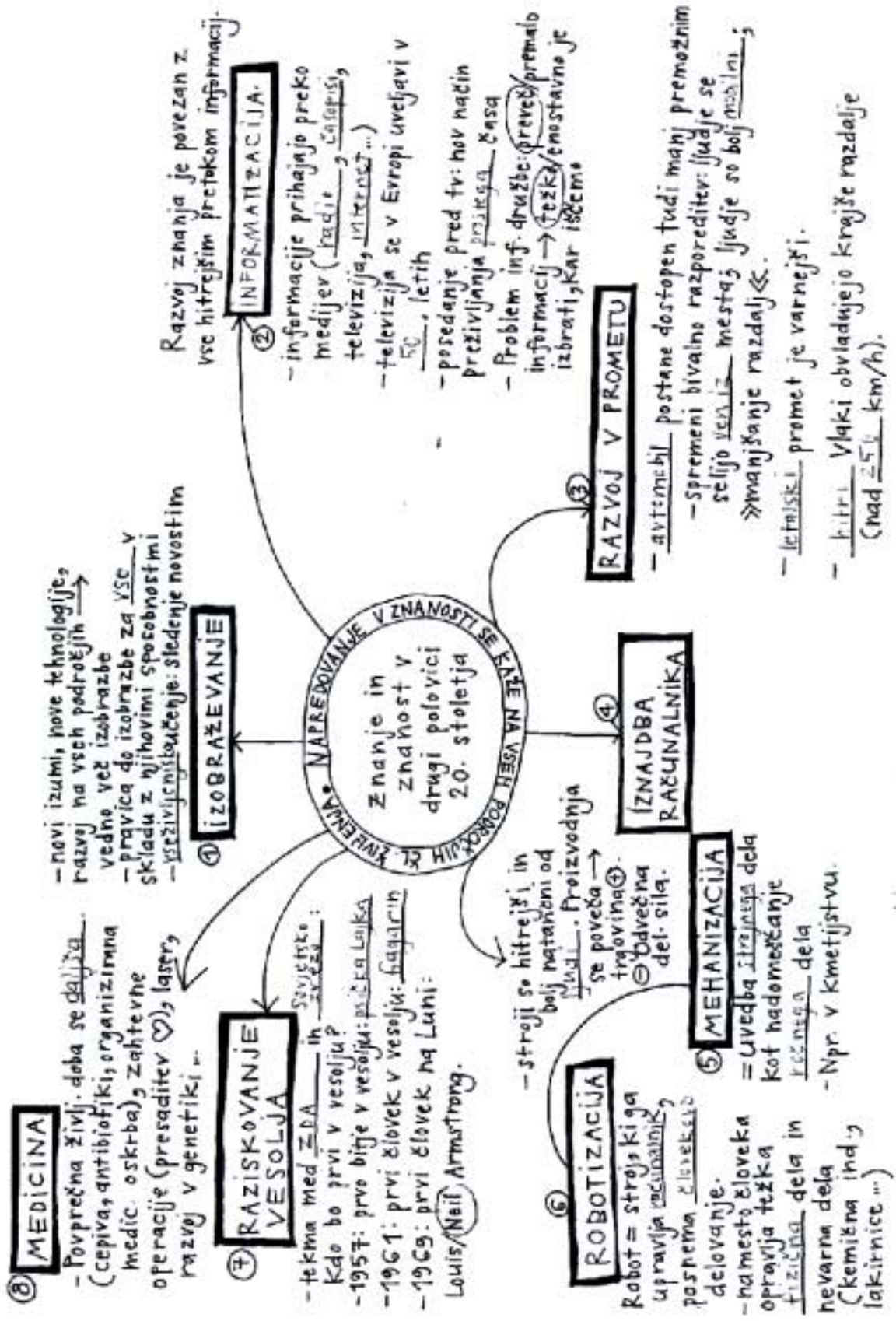
»Na prelomu let 1944 in 1945 so zavezniške armade že povsod stale pred vrati Hitlerjevega rajha. Samo vprašanje časa je še bilo, kdaj mu bodo zadale končni udarec.« (Kern, A. N., Nećak, D., Repe, B. (1997). Naše stoletje, učbenik za 8. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan, str. 112)

REŠITVE UČNO-DELOVNEGA LISTA:

- 1) Teheran
- 2) Roosevelt
- 3) Churchill
- 4) Stalin
- 5) Normandiji
- 6) 180 tisoč
- 7) 2300
- 8) vsemogočni
- 9) mostišča
- 10) Parizu
- 11) brenčeče bombe
- 12) severu
- 13) vstaje
- 14) Francija
- 15) Belgije
- 16) zahodnih
- 17) vzhodni
- 18) Fincem/Finski
- 19) Finska
- 20) Belorusijo
- 21) Litvo
- 22) Poljsko
- 23) Varšavo
- 24) Ukrajino
- 25) vstajo
- 26) Srbije
- 27) Grčije
- 28) Madžarsko

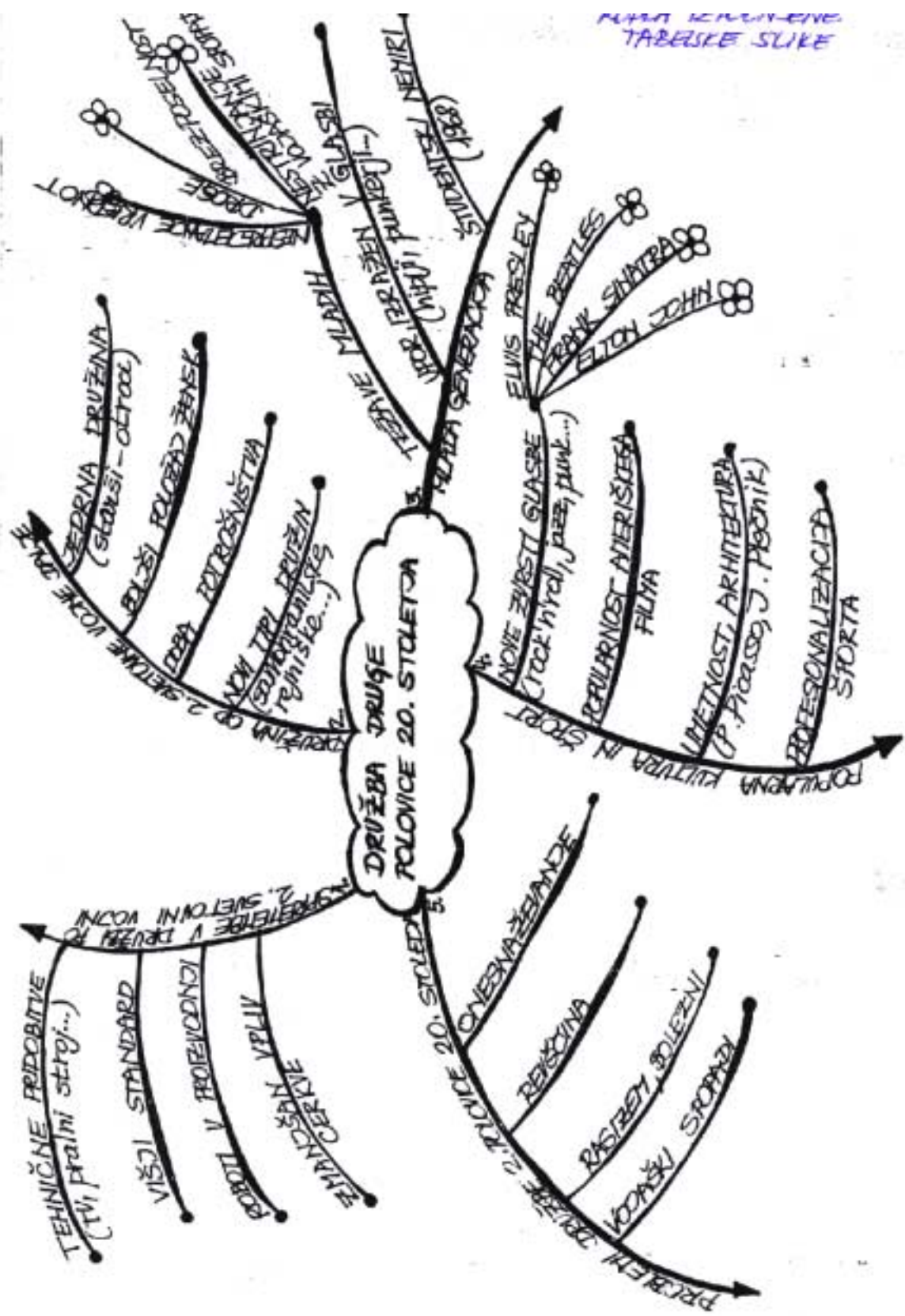
Vir: Polona Krkoč. Učna priprava: Druga fronta in sovjetske ofenzive, 24. 2. 2004.

KATARINA MARIN: ZNANJE IN ZNANOST PO DRUGI SVETOVNI VOJNI (ZA 8. RAZRED OSEMLETKE)

Vir: Katarina Marin. Učna priprava: Znanje in znanost po drugi svetovni vojni, 4. 5. 2004.

MAJA ŠEPETAVC. DRUŽBA DRUGE POLOVICE 20. STOLETJA (ZA 8. RAZRED OSEMLETKE)

MAJA ŠEPETAVC
TABELSKE SLIKE

Vir: Maja Šepetavc. Učna priprava: Družba druge polovice 20. stoletja, 5. 5. 2004.

Tretji del:

ZAPISI UČNE SNOVI ZA SREDNJE ŠOLE

URŠA ŽIROVNIK: GRŠKO-PERZIJSKE VOJNE (ZA 1. LETNIK GIMNAZIJE)

1. Jonski upor - Preberite tekst in odgovorite na vprašanja.

Novo osvojeno ozemlje so Perzijci razdelili na dve upravni območji - satrapiji. Na čelo mestnih držav so postavili sebi zveste grške tirane, drugače pa se niso vmešavali v življenje polis. Jonski Grki v Mali Aziji so v tistem času veljali za kulturno, politično in znanstveno najbolj razgledane ljudi, njihova mesta pa za središča trgovine, književnosti, filozofije in znanosti. Vladavina tiranov je med njimi krepila občutek prevelike podrejenosti, ki ga pod lidijsko državo niso poznali. Še močnejše je nova oblast prizadela Grke na gospodarskem področju: pri trgovanju je perzijska država podpirala feničanska mesta, zato je gospodarski položaj grških mest postajal vse slabši.

Leta 500 pr. Kr. je v Mali Aziji izbruhnil jonski upor. Na čelo upora se je postavil Milet, za pomoč pa so Jonci zaprosili tudi Grke v matični domovini, dobili pa so samo simbolično pomoč. Atenci so poslali 20 in Eretrijci 5 ladij. Sprva je bil upor uspešen; uporniki so zavzeli Sarde (razen trdnjave), sedež perzijske satrapije, in jih zažgali. Perzija je prešla v protinapad in po šestih letih zadušila upor.

Leta 494 pr. Kr. so Perzijci zavzeli Milet, ga porušilil, prebivalce pa odgnali v sužnost v Mezopotamijo. Grška pomoč je razjezila perzijskega kralja, zato je dogodek izkoristil za napad na Grčijo.

(Brodnik V., Jernejčič A. R., Radonjič Z., Urankar - Dornik T. (2001). Zgodovina 1. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 105-107.)

Perzijski vojaki

1. Kdaj je izbruhnil jonski upor? Zakaj?
2. Kakšne ukrepe so izvedli Perzijci nad grškim ozemljem?
3. Opiši jonske Grke.
4. Kdo je sodeloval v uporu?
5. Kako je upor potekal?
6. Kdo je zmagal v uporu?
7. Povod k čemu je bil jonski upor?

2. Bitka na Maratonem polju - Preberite tekst in odgovorite na vprašanja.

Leta 492 pr. Kr. so Perzijci pod Mardonijevim vodstvom prvič neuspešno poskušali osvojiti Grčijo: kopensko vojsko so premagali Tračani, mornarico pa je pri rtu Atos uničil vihar, zato so se morali umakniti. Makedonija in Trakija sta kljub vsemu morali priznati perzijsko oblast.

Dve leti kasneje je perzijski kralj Darej I. pripravil nov pohod. Pred vojsko je odposlal glasnike, ki so od grških mest zahtevali »zemljo in vodo« v znak pokornosti. Po romantičnem Herodotovem pripovedovanju je večina mest izročila zahtevane darove, le Atenci in Spartanci so se uprli. Atenci so vrgli poslanca v prepad, Spartanci pa v vodnjak in jim naročili, naj od tam prinesejo prsti in vode. Poleti leta 490 pr. Kr. je perzijska vojska po morju napadla Grčijo. Potem ko so zavzeli in oplenili mesto Eretrijo, so se izkrcali na Maratonem polju, da bi obračunali še z Atenami. Ker ni bilo pravočasne pomoči iz Sparte, so se Atenci ob pomoči 1000 Platajcev sami odpravili na bojno polje. Pod poveljstvom odločnega Miltiada je 11.000 grških hoplitov, združenih v falango, potisnilo 20.000 Perzijcev nazaj na ladje in jih prisililo k umiku. Tudi njihov naslednji poskus, da bi napadli Atene z morske strani, ni uspel. Ko je perzijska mornarica priplula pred mesto, so jih tam že čakali hopliti z Maratonkega polja, ki so pravočasno pritekli nazaj. V bitki pri Maratonu se je prvič zgodilo, da je kako evropsko mesto premagalo perzijsko državo. (Brodnik V., Jernejčič A. R., Radonjič Z., Urankar - Dornik T. (2001). Zgodovina 1. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 105-107.)

Ostanki grobov, pokopanih vojakov, padlih v bitki pri Maratonu

1. Kaj se je zgodilo leta 492 pr. Kr.?
2. Kdo je takrat moral priznati perzijsko oblast?
3. Kdo je vodil Perzijce l. 490 pr. Kr.?
4. Kdo se je uprl Dareju?
5. Kako je potekal perzijski napad od poletja 490 pr. Kr. naprej?
6. Kdo je pomagal Atencem ob napadu Perzije?
7. Kdo je zmagal v bitki pri Maratonu?
8. Zakaj je ta bitka še posebej pomembna?

3. Pred bitko pri Salamini - Preberite tekst in odgovorite na vprašanja.

V pričakovanju novega napada sta se v Atenah oblikovali dve stranki: pomorska in kopenska. Obe sta se zavedali, da boj s Perzijo še ni končan, razlikovali pa sta se v pripravah na prihodnji spopad. Pomorska stranka, ki jo je vodil politik Temistokles, je zahtevala pospešeno gradnjo ladjevja, ker je bila prepričana, da bodo uspešno kljubovali napadu le, če bodo imeli močno mornarico. Temu predlogu je nasprotovala kopenska stranka, sestavljali so jo zemljiški posestniki in aristokrati, vodil pa politik Aristid, in je zahtevala krepitev kopenske vojske. Pri tem sta obe stranki gledali tudi na lastne interese: z močnim ladjevjem bi se v državi okrepil sloj trgovcev in mornarjev, s kopensko vojsko pa bi se močnejše uveljavili zemljiški posestniki (aristokrati). Ko je bil Aristid z ostrakizmom izgnan, je pomorska stranka dokončno zmagala. Z dohodki Lauriona, atenskega rudnika srebra, in z ugodnimi posojili posameznikov so Atenci do novega perzijskega napada zgradili 180 ladij - trier in postali najmočnejša pomorska sila v Grčiji.

Zaradi grozeče perzijske nevarnosti je leta 481 pr. Kr. okoli 30 grških mest pod vodstvom Sparte sklenilo Helensko zvezo. Zavezniki so razglasili konec medsebojnih sovražnosti, da bi se v miru pripravili na spopad. Zvezi se niso priključila vsa mesta. Nekaj držav je ostalo nevtralnih, veliko pa jih je celo sodelovalo s Perzijci.

(Brodnik V., Jernejčič A. R., Radonjič Z., Urankar - Dornik T. (2001). Zgodovina 1. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 105-107.)

Perzijski vojaki med bojem

1. Kateri stranki sta se oblikovali v Atenah pred novim napadom?
2. Kdo je vodil obe stranki?
3. Opiši politiko obeh strank.
4. Kaj je pripomoglo k zmagi pomorske stranke?
5. Zakaj, misliš, so Atenci lahko postali tako močna pomorska sila?
6. Kaj je Helenska zveza?

4. Bitka pri Salamini - Preberite tekst in odgovorite na vprašanja.

Ker je Darej I. umrl, je nov perzijski napad vodil njegov naslednik Kserkses. Leta 480 pr. Kr., deset let po bitki pri Maratonu, sta proti Grčiji krenili kopenska in pomorska vojska, ki so jo sestavljali večinoma Feničani. Perzijska vojska je preko Helesponta vdrla v Evropo. Prvo obrambno linijo so Grki postavili pri Termopilah, ožini, ki je omogočala številčno šibkejšim Grkom uspešno obrambo. Dva dni so Perzijci neuspešno napadali ozek prehod med morjem in gorovjem, ki ga je branila grška vojska pod poveljstvom spartanskega kralja Leonidasa, dokler se med Grki ni našel izdajalec, ki je Perzijcem pokazal obhodno pot, po kateri so obkolili branilce. Obkoljenim vojakom je Leonidas še pravočasno zaukazal umik, sam pa je skupaj s 300 spartiati in 700 Tespijci do zadnjega moža branil sotesko, s čimer je preostali grški vojski omogočil varen umik. Po zmagi je perzijska vojska vdrla v Atiko in zažgala Atene. Prebivalstvo se je že predtem umaknilo na otoke.

Na kopnem so zmagali Perzijci, do odločitve je moralo priti še na morju. Grki so novo obrambno linijo prestavili na Korintsko ožino. Septembra 480 pr. Kr. je prišlo do pomorske bitke pri Salamini. Atenskemu poveljniku Temistoklu je z zvijačo uspelo zvabiti perzijsko, od viharjev okrnjeno, a še vedno mogočno ladjevje v ožino pri otoku Salamini. V njej so se manjše in okretnejše grške ladje bolje znašle ter po dvanajstih urah premagale perzijsko mornarico. Ko je Kserkses, ki je bitko opazoval z obale, videl, da je njegovo ladjevje poraženo, je poveljstvo prepustil Mardoniju, sam pa se je vrnil v Perzijo.

Perzijska vojska se je čez zimo umaknila v Tesalijo in se tam pripravila na nov napad, do katerega je prišlo leta 479 pr. Kr. pri Platajah. Po zaslugi spartanskega kralja Pauzanija so Grki znova zmagali in prisilili Perzijce k umiku iz Evrope. Istega leta so Grki presenetili in porazili perzijsko ladjevje pri Mikali v Mali Aziji. Po tej zmagi so vse grške polis v Mali Aziji odpovedale pokorščino perzijski državi.

(Brodnik V., Jernejčič A. R., Radonjič Z., Urankar - Dornik T. (2001). Zgodovina 1. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 105-107.)

Corbis.com Ostanki Kserksove palače

1. Kdo je nasledil Dareja I.?
2. Kdaj se je začela bitka pri Salamini?
3. Zakaj so Grki prvo obrambno linijo postavili pri Termopilah?
4. Kako so Perzijci našli izhod iz ozkega prehoda?
5. Zakaj lahko Leonidasa označimo kot požrtvovalnega?
6. Kdo je zmagal na kopnem?
7. Kdo je zmagal na morju?
8. Kakšen je pomen zmage pri Platajah?

5. Vzroki in posledice grške zmage - Preberite tekst in odgovorite na vprašanja.

Kaj je dalo Grkom moč, da so premagali tako veliko svetovno silo? Perzijska vojska je bila res veliko številčnejša od grške, a je bila nehomogena, sestavljena iz najrazličnejših podjarmljenih narodov. Nasprotno je bila grška vojska notranje homogenejša in bolje opremljena. Grški hopliti, oboroženi s ščitom, mečem in dolgimi sulicami, so imeli prednost pred perzijskimi vojaki, ki so bili oboroženi večinoma z loki in krajšimi sulicami. Tudi moralna in psihološka prednost je bila na grški strani: perzijski vojak se ni boril zase, temveč za despotskega kralja in despotsko državo, zato se ni boril z vsemi močmi. Grki so se borili za osebno svobodo, za politični red, ki je bil mnogo naprednejši od tistega, ki jim ga je skušal vsiliti perzijski kralj. Boljše poveljevanje, boljša tehnična podkovanost (še posebej v mornarici) in natančnejše poznavanje ozemlja so dokončno prevesili vojno srečo na grško stran. Ne smemo pa pozabiti, da je bila Grčija za Perzijo samo obrobna pokrajina, zato po neuspehu niso več vztrajali pri novih osvajanjih. Med grškim prebivalstvom, še posebej med Atenci, je zmaga okrepila zavest o svobodi in opozorila, da tudi nižji sloji lahko soupravljajo državo.

(Brodnik V., Jernejčič A. R., Radonjič Z., Urankar - Dornik T. (2001). Zgodovina 1. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 105 - 107.)

Hoplita v boju

1. Opiši perzijsko vojsko.
2. Opiši grško vojsko.
3. Primerjaj orožje Perzijcev in Grkov.
4. Za kaj so se borili Grki, za kaj Perzijci?
5. Kaj je bilo odločilno za grško zmago?
6. Kako je zmaga vplivala na Grčijo?

REŠITVE:

1. JONSKI UPOR

1. Jonski upor je izbruhnil leta 500 pr. Kr., ker so se Grki čutili preveč podrejene tiranom in prizadete, kar se tiče gospodarstva.
2. Na čelo mestnih držav so postavili sebi zveste grške tirane, drugače pa se niso vmešavali v življenje polis.
3. Jonski Grki so veljali za kulturno, politično in znanstveno najbolj razgledane ljudi, njihova mesta pa za središča trgovine, književnosti, filozofije in znanosti.
4. Na čelo upora se je postavil Milet, od Grkov v matični domovini pa so Jonci dobili le simbolično pomoč.
5. Sprva je bil upor uspešen, uporniki so zavzeli Sarde, vendar je Perzija zadušila upor. Leta 494 pr. Kr. so Perzijci zavzeli Milet in zaslužnili njegove prebivalce.
6. Na koncu so Perzijci upor Grkov zadušili in jih kaznovali.
7. Jonski upor je bil povod za napad perzijskega kralja na Grčijo.

2. BITKA NA MARATONSKEM POLJU

1. Leta 492 pr. Kr. so Perzijci pod Mardonijevim vodstvom prvič neuspešno poskušali osvojiti Grčijo. Načrt jim ni v celoti uspel.
2. Takrat sta perzijsko oblast morali priznati Makedonija in Trakija.
3. Perzijce je leta 490 pr. Kr. vodil Darej I.
4. Dareju so se uprli Atenci in Spartanci.
5. Perzijska vojska po morju napade Grčijo, zavzamejo Eretrijo, izkrcajo na Maratonskem polju, da bi osvojili Atene, vendar jih Atenci ustavijo.
6. 1000 Platajcev.
7. V bitki pri Maratonu so zmagali Atenci oz. Grki.
8. Ker je to prvič, da je kako evropsko mesto premagalo perzijsko državo.

3. PRED BITKO PRI SALAMINI

1. Oblikovali sta se pomorska in kopenska stranka.
2. Pomorsko stranko je vodil Temistokles, kopensko stranko pa Aristid.
3. Pomorska stranka je zagovarjala močno mornarico, kopenska stranka pa je zahtevala močno kopensko vojsko.
4. Aristidovo izgnanstvo.
5. Zaradi dohodkov atenskega rudnika srebra in zaradi ugodnih posojil, s katerimi so lahko zgradili 180 ladij.
6. Helenska zveza je zveza 30 grških mest pod vodstvom Sparte in služi za obrambo pred Perzijci.

4. BITKA PRI SALAMINI

1. Dareja I. je nasledil Kserkses.
2. Bitka pri Salamini se začne septembra leta 480 pr. Kr.
3. Ker jim je omogočala, kljub številčni šibkosti, uspešno obrambo.
4. S pomočjo grškega izdajalca, ki jim je pokazal obhodno pot.
5. Ker se je do zadnjega moža boril proti Perzijcem, preostali grški vojski pa je omogočil varen umik.
6. Perzijci.
7. Grki.
8. Pomen zmage pri Platajah je v tem, da so po tej zmagi vse grške polis v Mali Aziji odpovedale pokorščino perzijski državi.

5. VZROKI IN POSLEDICE GRŠKE ZMAGE

1. Perzijska vojska je bila številčnejša od grške, nehomogena, sestavljena iz najrazličnejših podjarmljenih narodov.
2. Grška vojska je bila notranje homogenejša in bolje opremljena.
3. Grki so bili oboroženi s ščitom, mečem in dolgimi sulicami, Perzijci pa so imeli loke in krajše sulice.
4. Grki so se borili za osebno svobodo, za politični red, Perzijci pa za despotskega kralja in despotsko državo.
5. Odločilno je bilo boljše poveljevanje, boljša tehnična podkovanost in natančnejše poznavanje ozemlja.
6. Zmaga je okrepila zavest o svobodi in opozorila, da tudi nižji sloji lahko soupravljajo državo.

Vir: Urša Žirovnik. Učna priprava: Grško-perzijske vojne, 4. 3. 2004.

IRENA MAVRIČ: GRŠKO-PERZIJSKE VOJNE (ZA 1. LETNIK GIMNAZIJE)

NALOGE ZA DELO V DVOJICAH

Preberite tekst in rešite vprašanja na u nem listu št. 1, ki se nanašajo na Jonski upor!

1. JONSKI UPOR (500-494 pr. Kr.)

Novo osvojeno ozemlje so Perzijci razdelili na dve upravni območji-satrapiji. Na vrhu mestnih držav so bili grški tirani, ki so jim bili zvesti, sicer pa se niso vmešavali v življenje polis. Jonski Grki so imeli status kulturno, politično in znanstveno najbolj razgledanih ljudi v Mali Aziji tistega časa. Njihova mesta so bila središča trgovine, književnosti, filozofije in znanosti. Nova vladavina tiranov jim je dajala občutek prevelike podrejenosti, kar jim je bilo novo, saj ga prej pod lidijsko državo niso poznali. Še močnejše je nova oblast prizadela Grke na gospodarskem področju: pri trgovanju je perzijska država podpirala feničanska mesta, zato je gospodarski položaj grških mest postal vse slabši.¹⁰

Leta 500 pr. Kr. je sledil jonski upor, z Miletom na čelu. Tako so se mesta Jonije in Male Azije uprla perzijski nadvladi. Za pomoč so Jonci prosili tudi matične Grke, dobili pa so le simbolično pomoč. Atene so pomagale z dvajsetimi ladjami in Eretrija na Evboji s petimi ladjami. Sprva je bil upor uspešen: požgali so pomembno mesto Sarde (razen trdnjave), ki je bil sedež perzijske satrapije. Toda postopoma so Perzijci spet prevzeli nadzor in grško ladjevje je bilo uničeno leta 494 pr. Kr. v Ladah pred Miletom. Milet je bil tako premagan, prebivalce pa so odgnali v suženjstvo v Mezopotamijo. Grška pomoč je razjezila perzijskega kralja, zato je dogodek izkoristil za napad na Grčijo.¹¹

Perzijski vojaki med bojem

JONSKI UPOR (upor leta 500 pr. Kr. v Mali Aziji, kjer so se jonska mesta, na čelu z iletom, uprla Perziji, ti so upor v šestih letih zadušili, uvod v grško-perzijske vojne)

¹⁰ Brodnik, V., Jernejčič, R. A., Radonjič, Z., Urankar-Dornik, T. (2001). Zgodovina 1, učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 105.

¹¹ Ibid, str. 105-106.

¹² <http://www.s->

[3gim.mb.edus.si/timko1/Antika/5skupina/Bucek%20Maja/gr%9ako%20perzijske%20vojne.htm](http://www.s-3gim.mb.edus.si/timko1/Antika/5skupina/Bucek%20Maja/gr%9ako%20perzijske%20vojne.htm)

NALOGE ZA DELO V DVOJICAH

Preberite tekst in rešite vprašanja na učnem listu št. 1, ki se nanašajo na Bitko pri Maratonskem polju!

2. BITKA NA MARATONSKEM POLJU

Leta 492 pr. Kr. so Perzijci pod Mardonijevim vodstvom prvič neuspešno poskušali osvojiti Grčijo: kopensko vojsko so premagali Tračani, mornarico pa je uničil vihar. Dve leti kasneje je perzijski kralj Darej I. (521-486 pr. Kr.) pripravil nov pohod. Od grških mest je zahteval "zemljo in vodo" v znak pokornosti. Po romantičnem Herodotovem pripovedovanju se je večina mest držala teh zahtev, le Atenci in Spartanci so se uprli. Atenci so vrgli poslance v prepad, Spartanci pa v vodnjak in jim naročili, naj od tam prinesejo prsti in vode. Poleti leta 490 pr. Kr. je perzijska vojaška odprava odplula čez Egej in napadla Grčijo. Svoj prvi cilj, osvojitve Eretrije, so dosegli po teden dolgem obleganju in s pomočjo eretrijskih izdajalcev. Nato so hoteli obračunati še z Atenami na Maratonskem polju. Ker zaradi verskih razlogov niso dobili pravočasne pomoči iz Sparte, so se Atenci ob pomoči 1000 Platajcev sami odpravili na bojno polje. Ob vodstvu Miltiada so grški hopliti-združeni v falango prisilili Perzijce k umiku. Tudi njihov naslednji poskus, da bi napadli Atene z morske strani ni uspel. Ko je perzijska mornarica priplula pred mesto, so jih tam že čakali hopliti z Maratonskega polja, ki so pravočasno pritekli nazaj. Perzijci so se bili tako prisiljeni umakniti. V bitki pri Maratonu se je prvič zgodilo, da je kako evropsko mesto premagalo perzijsko državo.¹³

14

MARATONSKI TEK (tek Phidipidesa, ki je tekel od Maratona v Atene sporočiti, da so Atene zmagale "Zmagali smo, radujte se!")

¹³ Brodnik, V., Jernejčič, R. A., Radonjič, Z., Urankar-Dornik, T. (2001). Zgodovina 1, učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 106.

¹⁴ <http://www.swordsofhonor.com/phidminar.html>

NALOGE ZA DELO V DVOJICAH

Preberite tekst in rešite vprašanja na učnem listu št. 1, ki se nanašajo na Bitko pri Salamini!

3. BITKA PRI SALAMINI

Perzijci so pod vodstvom kralja Kserksa I (486-465/64 pr. Kr.) pripravljali pohod na Grke od leta 483 pr. Kr. Grška mesta pa se niso enotno pripravljala na obrambo. Državnik Temistokles, ki je vodil pomorsko stranko, je zagovarjal odpor z močnim ladjevjem, voditelj kopenske stranke Astrid pa je zahteval povečanje moči kopenske vojske.

Prevladal je Temistokles, Astrida pa so izgnali. Atenci so zgradili močno ladjevje -180 trier (grška bojna ladja, majhna in okretna, s tremi vrstami veslačev) in postali najmočnejša pomorska sila v Grčiji. Majhna grška vojska in veliko ladjevje sta bila nameščena pri Termopilah in Artemiziju. Grško kopensko vojsko je vodil spartanski kralj Leonidas, ki je bitko zaradi izdaje Grka Efialta izgubil, a je ob svojih vojaki vztrajal do zadnjega. Kljub srditim bojem na kopnem in morju so se bile grške sile prisiljene umakniti do Korinske ožine. Ker je bila osrednja Grčija izgubljena, so Atenci izpraznili svoje mesto, medtem ko je grško ladjevje na Temistoklovo prigovarjanje zvalo Perzijce v bitko pri Salamini. V tej morski ožini so imele grške vojne ladje prednost in so zmagale v odločilni bitki, zaradi katere se je perzijski kralj Kserkses umaknil v Azijo. Manjše in bolj gibljive atenske triere so bile uspešnejše od velikih in okornih perzijskih galej. Odločila je torej boljša vojna taktika, morda pa še bolj tradicionalno grško domoljubje ali patriotizem. Vojaški namestnik perzijskega kralja Kserksa je bil Mardonij, ki je ostal in nadaljeval vojaški pohod.¹⁵

Leta 479 pr. Kr. so se Grki in Perzijci znova spopadli, tokrat pri Platajah. Po zaslugi spartanskega kralja Pauzanija so Grki znova zmagali in prisili Perzijce k umiku iz Evrope. Istega leta so Grki še enkrat presenetili Perzijce, tokrat pri Mikali v Mali Aziji, kjer so uničili perzijsko ladjevje. Po tej zmagi so vse grške polis v Mali Aziji odpovedale pokorščino perzijski državi.¹⁶

Bitka pri Salamini

triera

17

SALAMINA (kraj tretje bitke med Grki in Perzijci, pomorska bitka 480 pr. Kr.)

¹⁵ [http://www.s-](http://www.s-3gim.mb.edus.si/timko1/Antika/5skupina/Bucek%20Maja/gr%9ako%20perzijske%20vojne.htm)

[3gim.mb.edus.si/timko1/Antika/5skupina/Bucek%20Maja/gr%9ako%20perzijske%20vojne.htm](http://www.s-3gim.mb.edus.si/timko1/Antika/5skupina/Bucek%20Maja/gr%9ako%20perzijske%20vojne.htm)

¹⁶ Brodnik, V., Jernejčič, R. A., Radonjič, Z., Urankar-Dornik, T. (2001). Zgodovina 1, učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 106-107.

¹⁷ <http://www2.arnes.si/~ikukul/atene/salamin.htm>

NALOGE ZA DELO V DVOJICAH

Preberite tekst in rešite vprašanja na učnem listu št. 1, ki se nanašajo na vzroke in posledice grške zmage!

4. VZROKI IN POSLEDICE GRŠKE ZMAGE

Kaj je dalo Grkom moč, da so premagali tako veliko silovito silo? Perzijska vojska je bila res veliko številčnejša od grške, a je bila nehomogena, sestavljena iz najrazličnejših podjarmljenih narodov. Nasprotno je bila grška vojska notranje homogenejša in bolje opremljena. Grški hopliti, oboroženi s ščitom, mečem in dolgimi sulicami, so imeli prednost pred perzijskimi vojaki, ki so bili oboroženi večinoma z loki in krajšimi sulicami. Tudi moralna in psihološka prednost je bila na strani Grkov: perzijski vojaki se niso borili zase, temveč za despotskega kralja in despotsko državo, zato se niso borili z vsemi močmi.

Grški vojaki pa so se borili za osebno svobodo in politični red, ki je bil naprednejši od tistega, ki jim ga je skušal vsiliti perzijski kralj. To jim je dajalo moč in voljo, zato so bili v psihološki prednosti. Grki so imeli tudi boljše poveljevanje, tehnično so bili bolje podkovani in tudi ozemlje so natančneje poznali. Vse to je odločilo v prid Grkom, ki so s to zmago okrepili zavest o svobodi in spoznanje, da tudi nižji sloji lahko soupravljajo državo.¹⁸

19

Perzijski vojaki

¹⁸ Brodnik, V., Jernejčič, R. A., Radonjič, Z., Urankar-Dornik, T. (2001). Zgodovina 1, učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 107.

¹⁹ [http://www.s-](http://www.s-3gim.mb.edus.si/timko1/Antika/5skupina/Bucek%20Maja/gr%9ako%20perzijske%20vojne.htm)

[3gim.mb.edus.si/timko1/Antika/5skupina/Bucek%20Maja/gr%9ako%20perzijske%20vojne.htm](http://www.s-3gim.mb.edus.si/timko1/Antika/5skupina/Bucek%20Maja/gr%9ako%20perzijske%20vojne.htm)

GRŠKO-PERZIJSKE VOJNE

1. JONSKI UPOR

- a) Kakšen status so imeli Jonski Grki in kaj so predstavljala njihova mesta?
- b) Katero področje je nova oblast najbolj prizadela in kako se to kaže?
- c) Kaj je sledilo leta 500 pr. Kr.?
- d) Kdo se je takrat uprl perzijski nadvladi in koga so prosila za pomoč, ter kaj so jim le-ti nudili?
- e) Katerega leta in kje so Perzijci uničili grško ladjevje?
- f) Kaj se je zgodilo z Miletom in njegovimi prebivalci?

2. BITKA NA MARATONSKEM POLJU

- a) Kdo je vodil nov pohod Perzijcev za zavzetje Grčije in kaj je zahteval od grških mest?
- b) Kdo in kako se je temu uprl?
- c) Kaj je bil prvi cilj perzijske vojaške odprave?
- d) Kdo je vodil Atence in kaj so dosegli?
- e) Ali je drugi perzijski poskus osvojiti Atene uspel? Razloži.
- f) Kaj je zanimivo za to bitko?

3. BITKA PRI SALAMINI

- a) Kateri dve stranki sta se izoblikovali v grških mestih in katera dva državnika sta ju vodila? Kdo na koncu prevlada?
- b) Kdo je vodil grško kopensko vojsko ter kako se ta bitka konča?
- c) Kje je potekala pomorska bitka in kdo jo vodi?
- d) Kako je ime perzijskemu kralju, ki se je moral po porazu pri Salamini umakniti nazaj Azijo?
- e) Kdo je bil naslednik tega kralja?
- f) Kaj vse se je zgodilo v letu 479 pr. Kr.?

4. VZROKI IN POSLEDICE GRŠKE ZMAGE

- a) Kako je bila urejena perzijska vojska?
- b) Kako je bila sestavljena grška vojska?
- c) Zakaj so se borili perzijski vojaki?
- d) Zakaj so se borili grški vojaki in kako je to vplivalo na njih?
- e) Kaj Grkom pomeni oziroma sporoča zmaga nad Perzijci?

REŠITVE UČNEGA LISTA

1. JONSKI UPOR

- a. Kakšen status so imeli Jonski Grki in kaj so predstavljala njihova mesta? **Imeli so status kulturno, politično in znanstveno najbolj razgledanih ljudi v Mali Aziji tistega časa. Njihova mesta so bila središča trgovine, književnosti, filozofije in znanosti.**
- b. Katero področje je nova oblast najbolj prizadela in kako se to kaže? **Gospodarsko področje: pri trgovanju je perzijska država podpirala feničanska mesta.**
- c. Kaj je sledilo leta 500 pr. Kr.? **Jonski upor.**
- d. Kdo se je takrat uprl perzijski nadvladi in koga so prosila za pomoč, ter kaj so jim le-ti nudili? **Mesta Jonije in Male Azije. Za pomoč so Jonci prosili tudi matične Grke, dobili pa so le simbolično pomoč.**
- e. Katerega leta in kje so Perzijci uničili grško ladjevje? **Leta 494 pr. Kr. v Ladah pred Miletom.**
- f. Kaj se je zgodilo z Miletom in njegovimi prebivalci? **Milet je bil premagan, prebivalci pa izgnani v suženjstvo v Mezopotamijo.**

2. BITKA NA MARATONSKEM POLJU

- a. Kdo je vodil nov pohod Perzijcev za zavzetje Grčije in kaj je zahteval od grških mest? **Darej I, ki je od grških mest zahteval "zemljo in vodo" v znak pokornosti.**
- b. Kdo in kako se je temu uprl? **Atenci in Spartanci. Prvi so vrgli poslance v prepad, drugi pa v vodnjak in jim naročili, naj od tam prinesejo prsti in vode.**
- c. Kaj je bil prvi cilj perzijske vojaške odprave? **Osvojitev Eretrije.**
- d. Kdo je vodil Atence in kaj so dosegli? **Miltiad, prisilijo Perzijce k umiku.**
- e. Ali je drugi perzijski poskus osvojiti Atene uspel? Razloži. **Ne, ko je perzijska mornarica priplula pred mesto, so jih tam že čakali hopliti z Maratonskega polja.**
- f. Kaj je zanimivo za to bitko? **Prvič se je zgodilo, da je kako evropsko mesto premagalo perzijsko državo.**

3. BITKA PRI SALAMINI

- a. Kateri dve stranki sta se izoblikovali v grških mestih in katera dva državnika sta ju vodila? **Kdo na koncu prevlada?** Temistokles je vodil pomorsko stranko, voditelj kopenske stranke pa je bil Astrid. Prvi prevlada.
- b. Kdo je vodil grško kopensko vojsko ter kako se ta bitka konča? **Spartanski kralj Leonidas. Z izdajo.**

- c. Kje je potekala pomorska bitka in kdo jo vodi? **Pri Salamini. Temistokel.**
- d. Kako je ime perzijskemu kralju, ki se je moral po porazu pri Salamini umakniti nazaj Azijo? **Kserkses.**
- e. Kdo je bil naslednik tega kralja? **Maradonij.**
- f. Kaj vse se je zgodilo v letu 479. pr. Kr.? **Leta 479 pr. Kr. so se Grki in Perzijci znova spopadli, tokrat pri Platajah. Po zaslugi spartanskega kralja Pauzanija so Grki znova zmagali in prisili Perzijce k umiku iz Evrope. Istega leta so Grki še enkrat presenetili Perzijce, tokrat pri Mikali v Mali Aziji, kjer so uničili perzijsko ladjevje.**

4. VZROKI IN POSLEDICE GRŠKE ZMAGE

- a. Kako je bila urejena perzijska vojska? **Nehomogena, sestavljena iz najrazličnejših podjarmljenih narodov. Oboroženi večinoma z loki in krajšimi sulicami.**
- b. Kako je bila sestavljena grška vojska? **Grški hopliti so bili oboroženi s ščitom, mečem in dolgimi sulicami.**
- c. **Zakaj so se borili perzijski vojaki?** Za despotskega kralja in despotsko državo, zato se niso borili z vsemi močmi.
- d. Zakaj so se borili grški vojaki in kako je to vplivalo na njih? **Za osebno svobodo in politični red. To jim je dajalo moč in voljo, zato so bili v psihološki prednosti.**
- e. Kaj Grkom pomeni oziroma sporoča zmaga nad Perzijci? **S to zmago so si okrepili zavest o svobodi in spoznanje, da tudi nižji sloji lahko soupravljajo državo.**

Vir: Irena Mavrič. Učna priprava: Grško-perzijske vojne, 8. 3. 2004.

BRANKA PETKOVŠEK: PRINCIPAT (ZA 1. LETNIK GIMNAZIJE)

RIMSKO CESARSTVO

1. Avgustov principat (27 pr. n. št. - 14 n. št.)

Avgust, rojen kot Gaj Oktavijan I. 63 pr. n. št., je bil pranečak Julija Cezarja in njegov posinovljenec. Ko so umorili Julija Cezarja, se je vrnil iz Grčije v Rim, da bi ga maščeval. Leta 43 pr. n. št. se je skupaj z Markom Lepidom in Markom Antonijem povezal v drugi triumvirat. Razdelili so si državo, vendar je kmalu prišlo do medsebojnih obračunavanj, iz katerih je izšel Oktavijan kot zmagovalec.

Leta 27 pr. n. št. pa se je odločil vrniti oblast senatu in rimskemu ljudstvu ter obnovil _____. V zahvalo je prejel veliko nazivov in odgovornosti, kot so častni naziv AVGVSTVS¹ (Vzvišeni), PRINCEPS² (prvi med senatorji), IMPERATOR³ (vrhovni poveljnik rimske _____), dobil je dosmrtna tribunska pooblastila, po smrti Marka _____ je postal vrhovni svečenik in oče domovine, sam pa je prevzel naziv _____, v spomin na Cezarja. Umrl je l. 14 n. št. v mesecu, ki ga po njem imenujemo: _____.

2. Avgustove reforme in zunanja politika

a) Upravne in družbene reforme

In ko je vojsko premamil z darovi, ljudstvo z razdeljevanjem žita ter vse s sladkim brezdeljem, se je polagoma dvigal in si prilaščal dolžnosti in pravice senata, uradnikov, zakonov, ne da bi mu kdo nasprotoval, kajti najpogumnejši so padli v bojih ali bili izgnani, vsi drugi od plemstva pa so bili, čim bolj se je kdo kazal hlapčevskega, odlikovani z bogastvom in častnimi službami; nove razmere so jih povzdignile in so rajši imeli varno sedanost kakor nevarno preteklost.

(Tacit, Anali I, 2, prev. Fran Bradač, Maribor 1968)

Avgust je na novo organiziral državo. Prenovljena uprava je kazala dve značilnosti državne ureditve: monarhijo in _____. Senat je skrčil in omejil njegove pristojnosti, _____ pa je izgubila svoj pomen. Pri upravljanju se je vse bolj opiral na _____ ter tako postopoma osnoval lastno uradništvo - _____. Prevzel je nadzor nad državno zakladnico. Rimsko _____ je začel podeljevati tudi prebivalcem provinc, ki jih je razdelil na _____ ali vojaške in na senatorske province. Večjo vlogo so dobila mesta, še posebej glavno mesto _____. Prikupil se je prebivalstvu s prirejanjem iger in delitvijo živil, tako da se je okrepilo geslo:

»_____«. Hotel je izvesti pravično in natančno obdavčitev, zaradi česar je dal izvesti _____.

Premisli: Na koliko časa pri nas izvajajo popis prebivalstva?

b) Vojaška reforma

Avgust je poskrbel za varnost sebe in celotne države z reorganizacijo vojske, ki mu je bila poleg uradništva v glavno oporo. Vojska je postala poklicna in bila razporejena v 28 _____. Vsako je sestavljalo 6.000 mož s spremstvom vred, ki so bili razporejeni v 10 kohort, te pa v šest centurij. Nastanjena je bila večinoma v _____ in obmejnih provincah. Poleg redne vojske pa so prebivalci provinc sestavljali še _____ vojsko. Po 20-letni službi je imel legionar pravico naselitve v provinci, kjer je dobil posestvo in obdeloval zemljo kot _____. V vojašnicah okoli Rima je bila nastanjena Avgustova _____ straža, legija izbrani vojakov - _____. Nosili so posebne uniforme, dobivali boljše plače in služili krajši čas.

Avgust si je oblast na morju pridobil z novo zgrajeno _____.

Premisli: Kakšen vojaški sistem imamo v Sloveniji? _____

c) Zunanja politika

S pomočjo zemljevida določi območja, ki jih je cesar Avgust na novo priključil imperiju ter jih zapiši.

V času njegove vladavine je država doživljala pravo »zlato obdobje _____«, o čemer pričajo podobe Avgustovega miru, kot je »ARA PACIS AUGUSTAE«⁴ na Marsovem polju.

3. Rimski imperij v Avgustovi dobi

a) Gospodarstvo

»Rimski mir«, enotni denar, mere in uteži so v času cesarja Avgusta zagotavljali prosto kroženje blaga po imperiju. Z razcvetom _____ je Rim kot _____ imperija postal poslovno središče sredozemske trgovine. Cesar je poskrbel za dobre prometne zveze po _____ in po _____, pa tudi za varnost trgovanja. V mestih so nastajale velike državne delavnice - »FABRICAE«⁵ in zasebna _____ združenja - KOLEGIJ⁶. V tem času so cvetela posestva v provincah, ki so jih obdelovali _____.

Naraščalo je število veteranskih _____. Veleposestniki so začeli svoja zemljišča oddajati v obdelavo svobodnim _____ ali osvobojenim _____, ki so postali ZAKUPNIKI⁷ ali _____. Iz podeželskih naselij so začela nastajati nova _____. Ker je gospodarski razvoj cvetel, je število brezposelnih _____.

Premisli: Kako se imenuje izrek, ki v sebi vključuje besedi Rim in pot. Zapiši ga.

b) Družbeni razvoj

Ob koncu obdobja je začela rimska sužnjelastniška aristokratska družba razpadati in pojavili so se prvi zametki novega družbenega sistema - _____. Osnovni množici izkoriščanih so se poleg kolonov priključili še _____ v manufakturah in obrtniki. Vse manj je bilo _____, a vse več izkoriščevalcev države.

c) Kulturni razvoj Rima v času cesarja Avgusta

Avgust je v poročilu o svojem življenju in delu (Res Gestae Divi Augusti) napisal, da je »našel mesto Rim iz opeke in ga zapustil kot mesto iz marmorja«. V času miru in cvetočega _____ je lahko veliko gradil. Še posebej njegov prijatelj Mark Agripa je postal znan po ureditvi kopališč - _____, pristanišču Ostia in mnogih vodnjakih in _____. Na Marsovem polju je postavljen Avgustov mavzolej in obelisk, ki je prinesen iz _____.

Rim je postal kulturno središče _____. Cesar si je prizadeval vrniti tradicionalen način življenja, zaradi česar je _____ ločitve in zapovedal poroke, saj so bili samski v nemilosti. Spodbujal je nataliteto, družinam z več otroki je dajal posebne _____. Uvedel je staro nošo in obleke.

Premisli: Zakaj je cesar podpiral družine z več otroki in spodbujal nataliteto? Kako danes rešujejo tak problem?

4. Romanizacija rimskega imperija

V rimskem cesarstvu je bil uradni jezik _____. Pri vsakdanjih opravilih, trgovanju, raznih _____ listinah, pri sodnih postopkih in zakonodaji so ga uporabljali tudi v _____.

Z njim so se širili tudi _____ način življenja, kultura, gospodarstvo in politika. Vse več mest v provincah in prebivalstva je dobilo rimsko _____. Rimski vpliv na

nerimskih območjih ali _____ je zajel predvsem in najprej _____ sloje prebivalstva.

Po zaslugi Rimljanov so se sredozemske civilizacije med seboj pomešale in postavile osnovo evropski kulturi, katere temelj še danes predstavljata latinski jezik in _____.

Premisli:

1. Kdo so bili nosilci romanizacije? _____, _____, _____ in _____.

2. Kje je hitreje potekala romanizacija? Obkroži!

a) podeželje b) mesta c) Zahodne province d) Afrika e) Vzhodne province

Zakaj si se odločil tako? _____

3. Kateri razlogi pa so po tvoje lahko upočasnili širjenje romanizacije?

Vstavi črke, ki so označene med besedilom v okenca spodaj in dobil boš Avgustovega naslednika.

1	4	5	3	2	7	6

REŠITVE:

1. Avgustov principat:

- republiko
- vojske
- Lepida
- cesar
- avgust

2.a) Upravne in družbene reforme:

- republiko
- ljudska skupščina
- uradnike
- birokracijo
- državljanstvo
- cesarske
- Rim
- kruha in igre
- popis prebivalstva
- na 10 let, občasno 11 let (zamude)

b) Vojaška reforma

- legij
- cesarskih
- pomožno
- veteran
- osebna

- pretorijanci
- mornarico
- tudi poklicni

c) Zunanja politika:

- Sever Španije, Raetia, Noricum, Pannonia, Illyricum, Moesia, Galatia, Egipt

3. a) Gospodarstvo

- trgovine
- glavno mesto
- kopnem
- morju
- obrtna
- sužnji
- kmetij
- kmetom
- sužnjem
- koloni
- mesta
- upadalo
- Vse poti vodijo v Rim.

b) Družbeni razvoj:

- fevdalizma
- delavci
- sužnjev

c) Kulturni razvoj:

- gospodarstva
- term
- vodovodih
- Egipta
- cesarstva
- prepovedal
- privilegije
- Preb. je upadalo in ni bilo zmožno plačevati davkov; danes pomagajo z otroškimi dodatki in podobnimi 'privilegiji'.

4. Romanizacija

- latinščina
- uradnih
- provincah
- rimski
- državljanstva
- romanizacija
- višje
- rimsko pravo

Premisli:

- trgovci, vojaki, kolonisti in uradniki
- b, c
- V mestih poteka trgovina, tam je sedež razvoja ...
- Etnična različnost, počasna kolonizacija, postopno podeljevanje državljanstva.

TIBERIJ

Vir: Branka Petkovšek. Učna priprava: Principat, 29. 3. 2004.

TINA ROMIH: VSAKDANJE ŽIVLJENJE RIMLJANOV (ZA 1. LETNIK GIMNAZIJE)

1. SKUPINA

S pomočjo besedila in učbenika na strani 169-174 odgovorite na vprašanja in se pripravite na poročanje pred razredom.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 10 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Bivališča bogatih in revnih prebivalcev rimskega cesarstva so se zelo razlikovala. Večina rimskega ljudstva je bila revna. V mestih so stanovali v tesnih, slabo grajenih večnadstropnih stavbah »inzulah«. Namesto običajnega atrija, značilnega za hiše, so imele le jašek za svetlobo. Najrevnejši so živeli v najvišjih nadstropjih. V pritličju so bile navadno trgovine in delavnice. V večini od približno 45 tisoč takih stanovanjskih hiš v Rimu (v njih je živelo več kot milijon ljudi) so bila stanovanja vse prej kot udobna. Družine so se stiskale v majhnih, mračnih prostorih. Z vodo so se oskrbovali iz javnih vodnjakov. Uporabljali so javna stranišča (latrine).

Veliko nasprotje temu so bila bivališča bogatašev. Ti so imeli poleg hiš v mestu tudi vile na podeželju. Največji notranji prostor v rimski hiši je bil atrij (veža odprta proti nebu, ki je imela na sredini bazen za zbiranje deževnice). Skozi strešno odprtino v atriju je prihajala svetloba, kadar je deževalo, pa tudi deževnica, ki se je stekala v bazen pod njim. V začetju hiše je bil vrt, obdan s stebriščem (peristil). Med atrijem in stebriščem se je nahajala sprejemnica. Sobe so se nahajale za peristilom (visok strop, široka vrata, malo oken, tla in stene so bili okrašeni s slikarjami in mozaiki). Prostore je ogreval topel zrak, ki se je izpod votlih tal dvigoval po ceveh v stenah.²⁰

²⁰ Povzeto po: Brodnik, V. idr. (1997). Zgodovina 1 za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, STR. 169-174. Berzelak, S. (2002). Stara doba. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: Modrijan, STR. 78-81.

VPRAŠANJA

- V kakšnih stavbah so živeli bogati Rimljani?
- In v kakšnih revni prebivalci cesarstva?
- Poskusite skicirati hišo bogatega in revnega Rimljana.
- Ali so po vašem mnenju tudi danes v mestih tako očitne razlike med revnim in bogatim prebivalstvom? Utemeljite.

ODGOVORI

Bogati Rimljani so živeli v razkošnih hišah, katerih glavni deli so bili atrij, peristil in sprejemnica. Sobe so imele visok strop in široka vrata azelo malo oken. Tla so krasili mozaiki, stene pa slikarije. Pohištva je bilo malo. Poleg hiš v mestu so imeli mnogi tudi vile na podeželju.

Revni so živeli v večnadstropnih stanovanjskih hišah, in sicer v najvišjih nadstropjih. V spodnjem delu hiše so se nahajale trgovine, delavnice in gostilne, nad njimi pa razkošni apartmaji za bolj premožne. Hiše so se imenovale »insulae«.

Danes se bogati večinoma umikajo iz strogega mesta v predmestje zato v samih mestih tako velikih razlik ne začutimo a so še vedno prisotne.

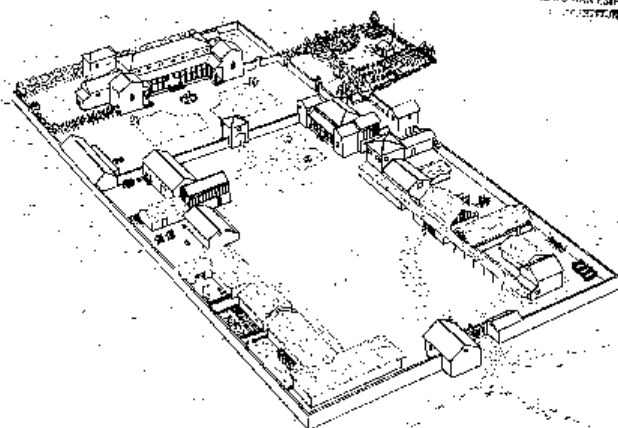
2. SKUPINA

S pomočjo besedila in učbenika na straneh 169-174 odgovorite na vprašanja in se pripravite na poročanje pred razredom.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 10 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Mesto je bilo sicer središče političnega in družbenega življenja, toda velika večina ljudi je še vedno živela na podeželju. Velika kmetijska posestva so bila v lasti bogatih družin. Poleg poljedelcev, vinogradnikov in pastirjev so za posest skrbeli številni sužnji, ki so jih veleposestniki uvažali iz provinc. Slab položaj na podeželju je mnoge prisilil, da so se začeli seliti v mesta, kjer so se vključevali v množico brezposelnih. Na podeželju so pravzaprav uživali le mestni bogataši, ki so si na velikih posestvih postavljali razkošne vile in se poleti tja umikali nevzdržni mestni vročini.²¹

24. Reconstruction drawing of a villa complex similar to that illustrated in fig. 23. There is a marked contrast between the magnificent main residence and the working farm buildings beyond the walls of its gardens. It is usually assumed that sites with grand buildings were actually occupied by their owners (who probably also owned houses in neighbouring towns). The house in the corner of the courtyard might have belonged to an estate manager or tenant. (Drawing by William Hubbard)

ZEMLJIŠKA POSEST Z VILO

²¹ Povzeto po: Brodnik, V. idr. (1997). Zgodovina 1 za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, STR. 169-174. Berzelak, S. (2002). Stara doba. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: Modrijan, STR. 78-81.

VPRAŠANJA

- Kje je živila velika večina prebivalcev rimskega imperija?
- Kakšne razmere so vladale na podeželju (kdo so bili lastniki zemljišč in kdo jih je obdeloval)?
- Kateri proces so povzročile slabe življenjske razmere na podeželju?
- Ali je bilo po vašem mnenju življenje v mestih resnično boljše kot na podeželju? Utemeljite.

ODGOVORI

Večina prebivalcev je živila na podeželju.

Lastniki ogromnih zemljišč so bile bogate družine, ki so živele v mestih. Namesto njih so zemljo obdelovali poljedelci, vinogradniki in sužnji.

Slabe razmere so povzročile množične selitve v mesta.

Zaradi prevelikega dotoka delovne sile se je povpraševanje po le-tej zmanjšalo zato so bili priseljenci pogosto brez dela in kot tako ponovno lačni.

3. SKUPINA

S pomočjo besedila in učbenika na straneh 169-174 odgovorite na vprašanja in se pripravite na poročanje pred razredom.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 10 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Rimljani so se strastno predajali raznovrstnim igram in zabavam. Bogati so obiskovali igre in za svoje goste prirejali obilne pojedine, razkošne sprejeme s plesi, glasbo in tudi razvratne predstave.

Igre so prirejali tudi za revne plebejce, saj so z njimi mirili njihovo nezadovoljstvo in si pridobivali njihovo podporo.

Za zabavo rimskih množic so se razvile tri različne vrste predstav. Dirke z vozovi so potekale na dirkališčih, ki so se imenovalle cirkusi. Tekmovalne vozove na dveh kolesih so navadno vlekli štirje konji. Največje prizorišče za to vrsto iger je bil »Circus Maximus« v Rimu, ki je lahko sprejel več kot 200 tisoč gledalcev (danes jih največji slovenski stadion v Ljubljani lahko sprejme okoli 11 tisoč). To kaže na ogromno zanimanje Rimljanov za tovrstne igre, ki pa niso bile vedno športne, saj je bilo tekmovalcem dovoljeno vse, da premegajo nasprotnika.

Zelo priljubljeni so bili boji gladiatorjev v arenah. Posebej izurjeni borci, gladiatorji, so se borili med seboj na življenje in smrt ali se spopadali z zvermi. Arene je bilo mogoče tudi poplaviti in jih spremeniti v prizorišče pomorskih bitk. Dolžina in število iger se je nenehno povečevala. V dobi Trajana je ena prireditev trajala 117 dni, borilo se je 5 tisoč gladiatorjev. O usodi poraženih borilcev v areni so odločali (z navzgor ali navzdol obrnjenim palcem) tisti, ki so igre pripravili, oziroma gledalci.

Gledališke igre so pomenile odmik od grškega gledališča. Govorjena beseda se je umikala pesmi in plesu. Da bi pritegnili več gledalcev, so tudi na odru uprizarjali okrutne prizore, ki včasih niso bili samo igrani. Obiskovalci predstav so bili običajno iz višjih slojev, komedije so bile bolj priljubljene kot tragedije.²²

²² Povzeto po: Brodnik, V. idr. (1997). Zgodovina 1 za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, STR. 169-174. Berzelak, S. (2002). Stara doba. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: Modrijan, STR. 78-81.

VPRAŠANJA

- Naštejte vsaj tri primere preživljanja prostega časa in zabave pri Rimljanih.
- Kje so se odvijale konjske dirke, kje boji gladiatorjev in kje gledališke igre?
- Razložite reklo »kruha in iger«.
- Ali lahko današnje filme, v katerih je vse polno nasilja, primerjamo z dogajanjem v rimskih arenah? Utemeljite.

ODGOVORI

Načini preživljanja prostega časa:

- Gledališke igre.
- Koncerti.
- Konjske dirke.
- Boji v amfiteatru.

Konjske dirke so se odvijale znotraj hipodromov, t.i. cirkusov, boji gladiatorjev v amfiteatru, gledališke igre pa v za to zgrajenih teatrih.

Da bi zmanjšali socialne napetosti so vladarji skrbeli, da so imeli reveži vselej dovolj žita in zabave.

Po krutosti jih lahko primerjamo, s to razliko, da so filmi odigrani in, da se med snemanjem nikomur ne stori nič žalega. Med boji v arenah pa je bilo vse dovoljeno, da se je le dosegla zmaga.

4. SKUPINA

S pomočjo besedila in učbenika na straneh 169-174 odgovorite na vprašanja in se pripravite na poročanje pred razredom.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 10 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

Pojedine so trajale po več ur. Jedilnik je bil sestavljen iz najmanj sedmih jedi z dvema vrstama mesa in poobedkom. Poleg perutnine, divjačine so se na jedilniku večkrat znašle tudi morske školjke, ježki, ribe, labodi, pavi in žerjavi. Nobena jed ni bila dovolj okusna brez močno začinjene dišeče omake. Značilnost vseh rimskih omak je bila sladko-kisla kombinacija. Ob jedeh so Rimljani pili vino z medom. Kot posebni poslastici sta bili znani zeliščni kruh in šunka, namazana z medom in pretaknjena s suhimi figami in lovorovimi listi. Rimljani pri pojedini niso sedeli, ampak ležali. Jedli so z rokami, ker niso poznali jedilnega pribora. Nekateri pripovedujejo, da so si umazane prste rok včaih brisali kar v dolge lase suženj.

Vsakdanja hrana večine prebivalcev, revnejših slojev in sužnjev ni bila tako razkošna. Navadno so se prehranjevali z žitno kašo, mlinci, zeljem in stročnicami. Fige so veljale za glavno jed. Kruh je bil vse do začetka našega štetja za ubožne prebivalce nedosegljivo razkošje. Bob, olive in čičerika so dopolnjevale skromen jedilnik. Ko so začeli pridelovati zelenjavo, so jo uvrščali na svoj vsakdanji jedilnik. Koprive, artičoke, slezovec so se pogosto pojavljali kot glavni obroki. Mestni prebivalci so si lahko svežo zelenjavo priskrbeli na trgih, kjer so prodajali pridelke s podeželja in tudi nekaj mesa. Podnevi so jedli zelo malo. Opoldanski obrok (»prandium«) je bil skromen tudi v bogatih hišah. Njihov glavni obrok je bila večerja (»cena«), ki so jo bogatašem pripravljali najeti kuharji. Običajno vsebino jedilnika preprostega Rimljana nam lepo ponazarja tudi napis, ki so ga našli na neki oljenki iz Ptuja: »vino pane radix - pauper cena« - »vino, kruh in redkvica - revežu večerjica« (objavil Mihovil Abramić, Ptuj 1925, prevedel Anton Sovre).²³

²³ Brodnik, V. idr. (1997). Zgodovina 1 za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, STR. 169-174.

VPRAŠANJA

- Kako so potekale pojedine bogatih Rimljanov?
- Kateri so bili stalni spremljevalci jedilnikov revnih Rimljanov?
- Kje so mestni prebivalci dobivali zelenjavo in meso?
- Zakaj je bila po vašem mnenju ravno večerja glavni obrok?

ODGOVORI

Pojedine so trajale več ur, ponavadi so bile sestavljene iz najmanj 7 jedi in 2 vrst mesa. Ob jedeh so Rimljani radi pili vino z medom. Pri pojedini niso sedeli temveč ležali in niso uporabljali jedilnega pribora.

Glavne sestavine so bile žitna kaša, mlinci, zelje, stročnice, včasih tudi zelenjava in meso. Kruh je bil nedosegljivo razkošje. Fige so veljale za glavno jed.

Kupovali so jih na trgu, kjer so se prodajali pridelki s podeželja.

Zaradi druženja, zaposlitve čez dan, vročine itd.

5. SKUPINA

S pomočjo besedila in učbenika na straneh 169-174 odgovorite na vprašanja in se pripravite na poročanje pred razredom.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 10 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

»Rad slišim od ljudi, ki prihajajo od tebe, da živiš prijazno s svojimi sužnji; tako se spodobi tvoji modrosti in tvoji izobrazbi. Sužnji so, vendar so ljudje, sužnji so, toda domačini, sužnji so, a pohlevni prijatelji, sužnji so - ne, sužnji so kakor mi, če pomisliš, da ravna usoda z njimi prav tako samovoljno kakor z nami. »Kolikor sužnjev, toliko sovražnikov.« Toda pravzaprav niso sovražniki, temveč mi si delamo sovražnike iz njih. Kar pomisli, da je ta, ki ga imenuješ sužnja, zrastel iz istega semena, da živi pod istim nebom, enako diha, enako živi, enako umira kakor ti! Vendar pa vedi, da je glavno pravilo mojega nauka, da živi s tistim, ki je nižji od tebe, tako kakor bi želel, da bi višji živel s teboj.« (Fran Bradač: Seneka - Pismo prijatelju, Maribor 1966, skrajšano, stran 128-131)

Na dnu družbene lestvice so bili sužnji, ki niso bili osebno svobodni. Njihovi gospodarji so jih lahko prodali ali celo ubili. Sužnji so opravljali vsa dela, zato je bil njihov položaj zelo različen. Mnogim se je godilo bolje kot večini mestnih revežev. Najslabše so živeli državni sužnji v kamnolomih, galjoti, ki so veslali na galejah, in tisti, ki so delali na polju. Najbolje pa je bilo hišnim sužnjem - služabnikom, kuharjem ... Nekateri so opravljali intelektualna dela, npr. zdravniki in učitelji. Ti so lahko dosegli tudi ugleden položaj v družbi. Gospodar je lahko svojega sužnja osvobodil in mu s tem omogočil napredovanje po družbeni lestvici. V antiki so ljudje postali sužnji že s samim rojstvom (otroci sužnjev), kot vojni ujetniki in ujetniki morskih razbojnikov, izdajalci in pobegli vojaki. Suženj je lahko postal tudi otrok, ki ga je oče prodal. Pomembna je bila tudi trgovina s sužnji. Ker jih je bilo vedno manj, so morali gospodarji z njimi ravnati vse lepše. Že cesar Hadrijan je prepovedal pobijanje sužnjev brez tehtnih razlogov. Tako so sužnji kot prepotrebna delovna sila postajali za rimsko državo vse pomembnejši.²⁴

²⁴ Povzeto po: Brodnik, V. idr. (1997). Zgodovina 1 za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, STR. 169-174. Berzelak, S. (2002). Stara doba. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: Modrijan, STR. 78-81.

VPRAŠANJA

- Katere vrste sužnjev ste zasledili v tekstu in položaj katerih je bil najtežji?
- Naštete načine, kako je človek v antiki postal suženj.
- Ali so imeli sužnji kakšno upanje, da bodo nekoč zaživel svobodno in ugledno življenje?
- Na podlagi prebranega besedila razmisli ali so se s suženjstvom strinjali vsi in kako so utemeljevali svoje razmišljanje.

ODGOVORI

VRSTE SUŽNJEV:

- Sužnji na podeželskih posestih.
- Mestni sužnji.
- Galjoti.
- Gladiatorji.

Največ jih je bilo vojnih ujetnikov, mnogi so se kot sužnji že rodili, bili so tudi izdajalci in pobegli vojaki.

Svobodno življenje jim je lahko podaril le gospodar, če jih je osvobodil.

Vsi se niso strinjali s suženjstvom, niti s tem kako so gospodarji s sužnji ravnali. To so skušali dokazati predvsem z dejstvom, da so tudi sužnji le ljudje.

6. SKUPINA

S pomočjo besedila in učbenika na straneh 169-174 odgovorite na vprašanja in se pripravite na poročanje pred razredom.

V skupini določite vsaj dva poročevalca, vodjo skupine in zapisovalca. Za reševanje nalog imate 10 minut časa.

VELIKO USPEHA IN RADOVEDNOSTI OB REŠEVANJU NALOG!

»Hujša je tista, ki brž, ko zavzela ti sedež je v družbi, hvali Vergilija, vsekakor dobro razume Didono, njega vzporeja s Homerjem, na tehtnico vrže presojo. Ni med profesorji para za njo in vse retorje zmaga, vsak v njeni družbi obmolkne, še glasni klicar in odvetnik, ženska prav vsaka - tako neustavljivo tok teče klepeta, misliš, da slišiš hrum bobna in tleskanje z njim kastanjete.«

Tako kot v Atenah je bila v Rimu ženska brez političnih pravic. V zgodnji dobi republike je bil absolutni gospodar rimske družine »pater familias« (oče družine), ki je odločal o vsem, celo o življenju in smrti svoje žene in otrok. Naloga žene v rimski družini je bila skrb za atrij, otroke in njihovo vzgojo, sprejemanje gostov ob moževi strani. Skrbela je za duhovno življenje družine in bila odgovorna za hišne bogove. Za razliko od grške ženske se je lahko pojavljala v javnosti, a še vedno je bila brez političnih pravic. Včasih so rimske ženske v javnosti zahtevale enakopravnost spolov tako, da so tekmoval v dirkah z vozmi, oblečene kot moški. Nekatere so se celo učile rokoborbe, a v arenah jim niso pustili nastopati. Z razširitvijo rimske države in povečanjem grškega vpliva v Rimu so helenistični ideali navdušili tudi rimske ženske. Začele so se izobraževati in postale književnice, odvetnice in se celo ukvarjale s politikom. Vse večji vpliv ženske v rimski družbi ni ugajal moškim, ki so na napredne ženske gledali s prezirom.²⁵

PODOBA ŽENSKE IZ POMPEJEV

²⁵ Povzeto po: Brodnik, V. idr. (1997). Zgodovina 1 za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, STR. 169-174. Berzelak, S. (2002). Stara doba. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: Modrijan, STR. 78-81.

VPRAŠANJA

- Kako je v tekstu predstavljena ženska (pozitiven ali negativen opis) ter katere so njene dobre in slabe lastnosti?
- Katere so bile naloge rimske žene?
- Ali so se ženske strinjale s svojim neenakopravnim položajem?
- Razmislite katere so naloge sodobne žene in primerjajte njeno vlogo z vlogo rimske žene.

ODGOVORI

Ženska je predstavljena kot razgledana in izobražena, a kljub temu klepetava.

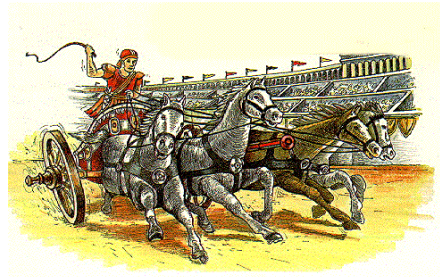
NALOGE:

- Skrb za atrij.
- Skrb za otroke in njihovo vzgojo.
- Skrb za duhovno življenje družine.
- Sprejemanje gostov ob strani moža.

Ženske se s tem niso strinjale in so skušale dokazati, da so moškim enake s prirejanjem dirk in z izobraževanjem.

Danes so ženske bolj emancipirane in hkrati dvojno obremenjene - doma in v službi.

VSAKDANJE ŽIVLJENJE RIMLJANOV UČBENIK STR. 169-174

• ŽIVLJENJE V MESTIH

Bivališča bogatih in revnih prebivalcev rimskega cesarstva so se zelo razlikovala. Bogati so živeli v razkošnih hišah in so imeli pogosto poleg le-te še vilo na podeželju, kamor so se umaknili pred vročim poletnim soncem. Glavni prostori rimske hiše so bili: atrij (veža odprta proti nebu), peristil (vrt s stebriščem), sprejemnica (med atrijem in peristilom). Tla so bila okrašena z mozaiki, stene soban pa s slikarjami. Večina prebivalstva je živela v gosto naseljenih »insulah«, večnadstropnih mestnih stanovanjskih hišah. Najrevnejši so živeli v najvišjih nadstropjih, v pritličju so bile navadno trgovine in delavnice.

• ŽIVLJENJE NA PODEŽELJU

Velika večina ljudi je še vedno živela na podeželju, kjer so bila velika posestva v rokah bogatih družin. Zanje so skrbeli sužnji, poljedelci, vinogradniki in pastirji. Slab položaj na podeželju je prisilil ljudi k selitvi v mesta.

• ZABAVE IN IGRE

Rimska država je preprečevala socialne nemire s politiko »kruha in iger«. V Rimu je bilo poskrbljeno za zabavo vseh slojev prebivalstva. Preproste množice so drle v amfiteater (prizorišče krvavih bojov med živalmi in sužnji ter med gladiatorji) ali v čirkus (hipodrom), bogatejši pa so se zabavali v teatrah (gledališča) ali na koncertih, ki so jih pogosto pripravljali kar v svojih vilah.

• PREHRANJEVALNE NAVADE RIMLJANOV

Obkroži črko pred opisom, ki je značilen za slavnostne večerje in gostije Rimljanov.

a) <u>pri pojedinah so ležali</u>	e) pojedine so trajale 7 dni
b) jedli so z jedilnim priborom	f) sedeli so za okroglimi mizami
c) <u>pili so vino z medom</u>	g) <u>jedli so z rokami</u>
d) pili so vodo z vinom	h) omake so začinili s kivijem

• ŽIVLJENJE SUŽNJEV

Na dnu družbene lestvice so bili sužnji, ki niso bili osebno svobodni. Gospodarji so jih lahko prodali ali celo ubili. Opravljali so vsa dela zato je bil tudi njihov položaj zelo različen.

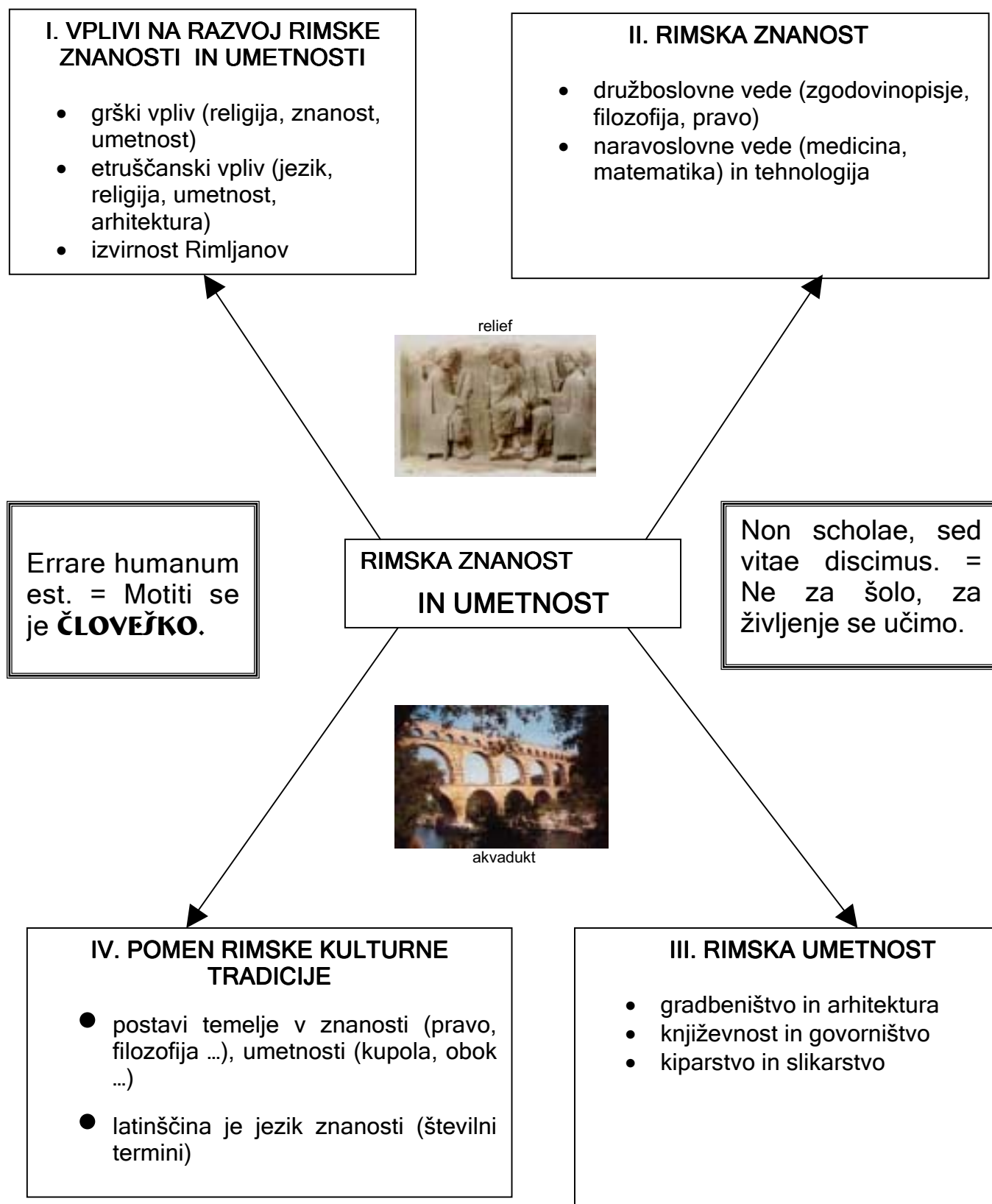
Najbolj privilegirani so bili hišni sužnji, najslabše pa se je godilo državnim sužnjem. Če je gospodar sužnja osvobodil, mu je s tem omogočil napredovanje po družbeni lestvici. Največ sužnjev je bilo vojnih ujetnikov, mnogi so se rodili kot sužnji. Obstajala je tudi trgovina s sužnji.

- **POLOŽAJ ŽENSKE V RIMSKI DRUŽBI**

Kot v Atenah je bila tudi rimska ženska izključena iz političnega življenja, lahko pa se je pojavljala v javnosti. Njene naloge so bile predvsem skrb za atrij, skrb za otroke in njihovo vzgojo ter sprejemanje gostov ob moževi strani. S povečanjem grškega vpliva v Rimu so se helenistični ideali pričeli širiti tudi med ženskami. Skrbeti so začele za svojo izobrazbo - postale so književnice, odvetnice, ukvarjale so se celo s politiko. Z vmešavanjem žensk v javno sfero so imeli moški precej težav, zato so na napredne ženske pogosto gledali s prezirom.

Vir: Tina Romih. Učna priprava: Vsakdanje življenje Rimljanov, 6. 4. 2004.

MATEJA MEGLI : RIMSKA ZNANOST IN UMETNOST (ZA 1. LETNIK GIMNAZIJE)

Vir: Mateja Meglič. Učna priprava: Rimska znanost in umetnost, 6. 4. 2004.

SILVANA BIZJAK: REFORMACIJA (ZA 2. LETNIK GIMNAZIJE)

1. KRIZA V CERKVI

1. V cerkvi se je vse bolj širila nemoralna. V času katerih dveh papežev je bilo to še posebej očitno?

V času Inocenca VIII. In Aleksandra VI. Borgia.

2. Opiši razmere v cerkvi in na papeškem dvoru na prehodu iz 15. v 16. stoletje!
Duhovščina je živela razkošno, razuzdano, v nasprotju s krščansko moralno in naukom. Dohodke so porabili za utrjevanje posvetne oblasti.

3. Kateri pojavi so javnost še posebej razburjali?

Simonija, nepotizem in prodajanje odpustkov.

Slika 1: Prodajanje odpustkov.

Vir: Arcangeli, A. (1998). Človek in čas: Renesansa; 16. stoletje. Ljubljana: MK, str. 118.

4. Kaj je to odpustek?

Sprva zmanjšanje pokore za grehe, pozneje pa priprošnja za skrajšanje kazni na drugem svetu.

2. MARTIN LUTHER IN POTEK REFORMACIJE

1. Kje in zakaj se je začela reformacija?

Začela se je v Nemčiji, saj zaradi politične razdrobljenosti osrednja oblast ni mogla podrediti cerkve državi.

2. Kaj je bil glavni razlog, da je Martin Luther 31. oktobra 1517 nabil 95 tez na vrata wittenberške stolnice?

Prodajanje odpustkov.

"21. Motijo se tisti prodajalci odpustkov, ki pravijo, da papežev odpustek reši človeka sleherne kazni in ga zveliča.

51. Papež bi moral iz svojega denarja pomagati ljudem, pa čeprav bi zaradi tega moral prodati Petrovo Baziliko, ne pa da ga z odpustki izvablja iz njih."

Vir: Šifrer, V. (2001). Zgodovina 2. Delovni zvezek za 2. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 101.

3. Kakšne nazore je zagovarjal Luther?

Cerkveno obnovo; da papeži in cerkveni koncili niso nezmotljivi; da posredovanje duhovnikov med Bogom in verniki ni potrebno; da je temelj vere Biblija; da bi moral vsak vernik brati v sebi razumljivem jeziku.

4. Opiši potek spora med papežem in Luthrom!

Leon X.

M.Luther

1518 - državni zbor v Augsburgu: zaslišanje Luthra;

Luther ne prekliča tez

1520 - papeška bula: obsodi Luthra kot krivoverca

⇒ Luther sežgal papeško bulo

⇒ izobčenje ⇒ razkol znotraj krščanstva

Vir: Šifrer, V. (2001). Zgodovina 2. Delovni zvezek za 2. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 102.

5. Karel V. se boji politične razcepitve cesarstva⇒

1521 - državni zbor v Wormsu: prepoved luterantstva

⇒ ne uresničujejo: vojna s Francijo ⇒ širjenje protestantizma

6. Napiši spremembe, ki jih je prinesla reformacija!

Razveljavitev celibata, sekularizacija cerkvenega imetja, sprememba bogoslužja, ni podob svetnikov.

7. Leta 1529 je Karel V. v Speyerju ponovno prepovedal luterantstvo⇒

nekaj knezov in mest je protestiralo ⇒ protestanti

8. Kdaj je bil sklenjen in kaj je določal verski mir v Augsburgu?

Sklenjen je bil leta 1555. Določal enakopravnost obeh ver; načelo "čigar dežela – tega vera".

3. SMERI REFORMACIJE

REFORMACIJA MED MEŠČANSTVOM

1. V katerem območju je meščanstvo najprej sprejelo reformacijo in zakaj?
V južni Nemčiji, ker je bilo luterantstvo cenejše kot katoliška vera.
2. Kje je bila meščanska smer reformacije najmočnejša?
V Švici.
3. Kdo je bil Ulrich Zwingli in kakšna načela je zagovarjal?
Uvajal reformacijo v Zürichu in nekaterih mestnih kantoni. Kritiziral je katoliške obrede, izročila in zakramente.

Vir: Šifrer, V. (2001). Zgodovina 2. Delovni zvezek za 2. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 103.

4. Moški na sliki je francoski teolog in pravnik, ki je uvedel novo pomembno smer reformacije. To je bil Jean Calvin. V Ženevi je pomagal urediti politično oblast meščanov, ki so pregnali savojske gospodarje. Z novim političnim režimom je uvedel tudi ново vero. Kalvinova cerkev je temeljila na verski občini.
5. Opiši dolžnosti, ki so jih imeli verniki Kalvinove cerkve?
Redno prihajanje v cerkev, skromno in moralno življenje.
6. Kaj je predestinacija?
Ideja, da je Bog ljudi že pred rojstvom določil za zveličanje ali pogubljenje.
7. Kaj je bila slabost kalvinizma?
Bila je nestrpnost do drugačnega mišljenja.
8. Kdo so bili hugenoti in kje so se še uveljavljali?
Kalvinci v Franciji. Uveljavili tudi na Škotskem, Nizozemskem in v Angliji.

REFORMACIJA MED PLEMSTVOM

1. Zakaj je plemstvo sprejelo reformacijo?

Ker je v reformaciji videlo priložnost za utrditev svojega vpliva in polastitev cerkvenih posesti.

2. V katerih državah se je reformacija razširila med plemstvom?

Na Švedskem, Danskem, Norveškem, Islandiji, v Nemčiji in Angliji.

3. Henrik VIII. (na sliki) je uvedel novo smer reformacije.

Kako se je imenovala in kaj je bil vzrok za njen nastanek?

Ustanovil je anglikansko cerkev. Vzrok je bila zahteva kralja po ločitvi z njegovo prvo ženo in ponovna poroka, zaradi katere je bil izobčen.

4. Kaj je značilnost anglikanske cerkve?

Da je nekakšna mešanica katolicizma in protestantizma.

Vir: Šifrer, V. (2001). Zgodovina 2. Delovni zvezek za 2. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 103.

REFORMACIJA MED KMEČKIM PREBIVALSTVOM

1. Kakšne reforme sta zahtevali sekta prekrščevalcev in anabaptistov?

Krst odraslih, socialne reforme, življenje v svobodnih cerkvenih občinah, kjer bi vladal enakopravnost in bi imeli skupno premoženje.

2. Tomas Münzer je zahteval spremembo države v krščansko demokratično skupnost. Te zahteve so našle mesto v kmečkem uporu (1524/25).

3. Kje se je razširila reformacija?

V tistih državah, kjer državna uprava ni bila dovolj močna, da bi poskrbela za versko homogenost.

4. Opiši posledice zahteve po neposrednem stiku vernikov z Biblijo in njihov pomen.

Začele so nastajati verske knjige v ljudskih jezikih, kar je bil velik kulturni dosežek.

Vir: Silvana Bizjak. Učna priprava: Reformacija, 14. 4. 2004.

NEŽKA BRGLEZ: REVOLUCIJE 1848 (ZA 3. LETNIK GIMNAZIJE)

UČNO DELOVNI LIST - REŠEN

REVOLUCIJA 1848

v Franciji, Italiji, Nemčiji

RAZMERE PRED REVOLUCIJO

Preberi spodnje besedilo, v njem poišči nepravilnosti nato pa na desno stran zapiši pravilne trditve.

Pred letom 1848 je v večini srednjeevropskih držav veljala splošna volilna pravica. Oblast je bila enakomerno porazdeljena med vse sloje prebivalstva. To je čas razvoja kapitalizma, zato kmetov skorajda ni bilo več. Tisti, ki so ostali, so imeli velike kmetije in so bili zelo premožni. Tudi za delavce lahko rečemo, da so živeli v odličnih razmerah. V letu 1848 je Evropo zajel val revolucij, najbolj revolucionarno razpoloženo pa je bilo plemstvo.

- volilna pravica NI bila splošna,
oblast NI bila enakomerno
porazdeljena, kmetje so imeli
majhne kmetije, bili so revni,
delavci so živeli v težkih
razmerah, plemstvo ni bilo
revolucionarno razpoloženo

Kaj izraža spodnja pesem? Kdo jo je po tvojem mnenju napisal?

**Gospodje Dreissigerji - sodniki,
njih sluge - rablji zvesti,
ne ganejo jih naši kriki,
ginevamo v njih pesti.**

Napisali so jo nezadovoljni delavci.

**Prekletstvo vam, tirani zli,
peklenke ve pošasti,
ko se spoznanje nam zbudi,
vam konec bo oblasti!**

Vir: Jefimov, Zgodovina novega veka, str. 112, DZS 1949.

REVOLUCIJA V FRANCIJI

Kje so se zbirali posamezniki, ki so zahtevali reforme? Na banketih.

Kdaj se je začel upor delavcev, obrtnikov in študentov v Parizu? 22. 2. 1848

Kralj Louis Philip je pobegnil iz Pariza, razpuščena je bila poslanska zbornica in razglašena republika.

Naštej ukrepe začasne vlade. Uvedli so pravico do dela, odpravili smrtno kazen, uvedli svobodo tiska in združevanja, delavnik je bil skrajšan, za preprečevanje brezposelnosti so uvedli javne delavnice.

Zakaj so se uprli delavci junija 1848? Ker je vlada ukinila ljudske delavnice.

Kdo je postal predsednik republike 1849? Louis Napoleon.

Kaj se v Franciji zgodi leta 1851/52? Louis Napoleon prevzame oblast, se okliče za cesarja.

REVOLUCIJA V ITALIJI

Katero vprašanje je bilo v času revolucije 1848 v ospredju v Italiji? Vprašanje združitve.
Kateri dve gibanji sta se zavzemali za združitev Italije? Karbonarsko, Mlada Italija.
Katera država je imela v Italiji vojsko, ki je ves čas zatirala uporne centre? Avstrija.
V katerem mestu so Italijani oklicali republiko? V Rimu.
Kdo je porazil revolucijo v Italiji? Avstrijci in Francozi.

REVOLUCIJA V NEMČIJI

Preberi besedilo in razmisli o tem, kaj opisuje.

»Bilo je ob dveh popoldne«, pripoveduje neki očividec, »ko so skupine ljudi pribežale na Königstrasse. Ljudje so bili razburjeni, blede, zasopli. Kričali so, da so pravkar streljali nanje na trgu pred dvorom. Kriki ogorčenja in grožnje so se razlegali po vsem mestu. Vihar je zadivjal po mestu, kakor da bi zmanjkovalo tal pod nogami. Ljudje so izkopavali cestni tlak, pustošili skladišča orožja, vdirali v hiše, grabili sekire. Kot bi mignil, je zraslo na Königstrasse iz kočij, vozov, omnibusov, skladovnic blaga dvanajst trdnih, vzorno narejenih barikad. Ljudje so se prikazali na strehah hiš in stoječ v omotični višini z opekami v rokah pričakovali vojake. Vsi so se oborožili, s čimer so se mogli: z vilami, meči, s kopji, pištolami, palicami. Otroci so pohiteli v hiše in nosili na strehe košare s kamni. Vse mesto je bilo pokonci kot en mož.«

Opisuje začetek revolucije, ki je potekal neorganizirano, zmedeno a zavzeto.

Vir: Jefimov, Zgodovina novega veka, str. 137, DZS 1949.

Kakšna je razlika med velikonemškim in malonemškim načrtom nemške združitve?

Velikonemški vključuje tudi Avstrijo, malonemški pa ne.

Kje se je sestal vsenemški parlament in kakšne naloge je imel? V Frankfurtu, napisati bi morali skupno ustavo in določiti način združitve.

Komu je parlament ponudil nemško cesarsko krono? Pruskemu kralju Frideriku Viljemu IV.
Zakaj se je parlament odločil za malonemško rešitev? Ker je velikonemški ideji nasprotovala Avstrija.

Vir: Nežka Brglez. Učna priprava: Revolucije 1848, 30. 3. 2004.

MOJCA KUKANJA: ZDRUŽITEV ITALIJE (ZA 3. LETNIK GIMNAZIJE)

ZDRUŽITEV ITALIJE

1. REVOLUCIJA 1848

Preberi odlomek in odgovori na vprašanja.

Italija je obstajala le kot zemljepisni in kulturni, ne pa politični pojem, saj je bila razdeljena na več držav. Gibanje za združeno Italijo, ki sta ga usmerjali karbonarsko gibanje in Mlada Italija, je bilo sovražno usmerjeno zoper Avstrijo, ki je obvladovala SZ del Apeninskega polotoka. Leta 1847 je Avstrija zavzela papeško Ferraro, nato pa še modensko in parmsko vojvodino. Italijanske države so dobile liberalne ustave. Na čelo protiavstrijskega gibanja je stopil sardinski kralj Karl Albert in pozval na »sveto vojno« proti Avstriji. Poleti 1848 je avstrijska vojska zmagala v bitki pri Custozzi, kjer je avstrijski maršal Josef Radetzky porazil sardinsko vojsko. Revolucionarno gibanje se je ponovno zaostri leta 1849, ko so bile v Rimu, Toscani, Benetkah oklicane republike. Sardinski kralj je znova začel vojno proti Avstriji, vendar je bil pri Novarri dokončno poražen. Na prestole italijanskih držav so se vrnili nekdanji vladarji, Avstrija pa je obnovila svojo prevlado na večini polotoka. Italija je še dobri dve desetletji čakala na združitev.

- Kdo je vodil gibanje za združeno Italijo leta 1848? _____
- Zakaj združevanje Italije ni uspelo? _____
- Kdo se je z vojsko postavil zoper Avstriji? _____
- Avstrijsko vojsko je vodil _____ in sardinsko vojsko premagal pri _____, nato pa dokončno porazil pri _____.

2. ITALIJANSKO NARODNO GIBANJE - RISORGIMENTO

Z učbenikom na str. 73, drugi odlomek, odgovori na naslednja vprašanja.

Cilj gibanja je združitev številnih majhnih držav v Italiji v združeno Italijo, ki ne bi bila več pod vladavino različnih fevdalnih dinastij. Največ somišljenikov ima to gibanje med liberalnim meščanstvom in inteligenco.

Vprašanje o tem, kako naj se Italija združi in kakšna naj bo, ni bilo razčiščeno.

a) VPRAŠANJE ZDRUŽITVE in VODSTVA:

-
-

vse bolj pa se je uveljavljala misel:

b) Kdo je bil naslednik Karla Alberta in zakaj je ohranil veliko zaupanje sonarodnjakov po Italiji? _____

c) Kdo je bil eden izmed njegovih ožjih sodelavcev? Smeri in posledice njegovega delovanja? _____

d) Kdo je prikazan na sliki?

Giuseppe Mazzini (1805-1872) je ustanovil Mlado Italijo in popeljal svoje rojake na pot demokracije brez zunanje pomoči ali popuščanja.

Sanjal je o državi, ki bo prebudila »italijansko dušo.

(Velika ilustrirana enciklopedija, (1984). Zgodovina 2, MK: Ljubljana, str. 115)

e) Razloži, kakšno je bilo njegovo geslo in zakaj se ni uresničilo.

f) Kje je grof Cavour našel rešitev? _____

3. Cavourjeva združitev z Napoleonom III. in VOJNA ZA ITALIJO

Preberi odlomek in odgovori na spodnja vprašanja.

Rešitev italijanskega vprašanja je pomenila Napoleonu III. predvsem odstranitev Habsburžanov z Apeninskega polotoka in v znamenju francoskega nasledstva avstrijske vplivnosti. Predvideval je neodvisnost Italije v obliki federativne zveze držav, katerih vlade bi bile navezane na Francijo. Skladno s svojo hegemonistično politiko je v zahvalo za svojo podporo zahteval Nico in Savojo. Leta 1858 sta se Napoleon III. in Camillo Cavour dogovorila za vojno proti Avstriji. (Zgodovina v slikah (1980). DZS: Ljubljana, str.6387.)

Piemont je leta 1859 skupaj s Francijo začel vojno proti Avstriji in habsburško vojsko premagal pri Magenti in Solferinu. Italijansko nacionalno gibanje je zdaj izbruhnilo brez vseh zadržkov. Od juga je začel prodirati Giuseppe Garibaldi.

a)Koga je Cavour našel za zaveznika in zakaj? _____

_____.

b) Načrti Napoleona III. _____

_____.

c) Kje so se odvijali prvi boji? _____.

4. »POHOD TISOČIH« GIUSEPPA GARIBALDIJA

Sicilija, maj 1860.

Italijanski bojevniki za svobodo Giuseppe Garibaldi pristane z enotami prostovoljcev na Siciliji in v »pohodu tisočih« osvoji v zavezništvu z upornimi kmeti ves otok. Potem, ko je kraljestvo Piemont-Sardinija odstopilo Savojo in Nico-Garibaldijevo domovino Franciji, izjavi francoski cesar, da je pripravljen priključiti Toskano, Modeno, Emilio-Romagno in Parmo k Sardiniji. Garibaldi se je v zadnjih letih vedno bolj povezoval s sardinsko-piemontsko monarhijo in je bil razočaran, ker je kralj Viktor Emanuel II. barantal s Francozi na račun italijanske zemlje. V sodelovanju s siciljskimi emigranti je organiziral v Genovi boj zoper Burbone v južni Italiji. Okliče se za diktatorja Sicilije in 15. 5. premaga burbonsko vojsko. V tridnevni bitki zavzame Palermo in prisili Burbone h kapitulaciji. Garibaldi postavi začasno vlado in prek nje razglasi splošno vojaško obveznost, da bi lahko z redno vojsko nadaljeval osvobodilni boj na italijanskem polotoku. Padca Burbonov, ki so vladali kraljestvu Neaplja in Sicilije (kraljestvo obeh Sicilij), ni več mogoče zadržati.

(Kronika človeštva (1997). ZMK: Ljubljana, str. 744).

a) Kdo je bil Giuseppe Garibaldi? _____

b) Kdo vse se pridruži Piemontu oz. Sardiniji s plebiscitom marca 1860?

c) Koga je Garibaldi premagal v J-Italiji in kaj zavzame? _____

S plebiscitom so se za združitev odločile še Umbrija in Napoli, novembra 1860 pa je Garibaldi priznal Piemontskega kralja za kralja Italije in se odpovedal republiki.

5. PRVI PARLAMENT ITALIJE IN NASTANEK NOVE DRŽAVE LETA 1861

Februarja 1861 se je v Torinu zbral prvi parlament Italije in dal sardinskemu kralju naziv kralj Italije.

Razen Benečije in ostanka papeške države, ter brez Savoje in Nice je Apeninski polotok pod enotno administrativno oblastjo. Država postane liberalna parlamentarna monarhija.

Leta 1864 se prestolnica preseli v Firenze. (Granda, S., Rozman, F., (1999).DZS: Ljubljana, str. 74).

a) Ozemlje, ki ni priključeno k novi državi: _____

b) Kdo postane kralj Italije, kje je prestolnica do leta 1864 in kakšna je ureditev nove države?

Kljub združenju Italiji, njen politični in gospodarski razvoj ni bil enakomeren. Kljub Garibaldijevim dramatičnim podvigom je južna Italija zaostala v razvoju. Italija je bila po smrti Cavourja, izrednega finančnega ministra in gospodarstvenika, v velikih finančnih težavah. Pestila jo je lakota, po vojnah pa je bila državna blagajna prazna.

(Velika ilustrirana enciklopedija, (1984). Zgodovina 2, MK: Ljubljana, str. 115)

a) Naštej razloge, zaradi katerih pravimo, da je zedinjena Italija preživljala hude čase? _____

b) Ali so tudi danes opazne razlike med severnim in južnim delom Italije? _____

c) Kaj je po tvojem mnenju Italija, kljub hudim časom želela, še pridobiti? _____

6. VOJNA LETA 1866; PRUSIJA-AVSTRIJA

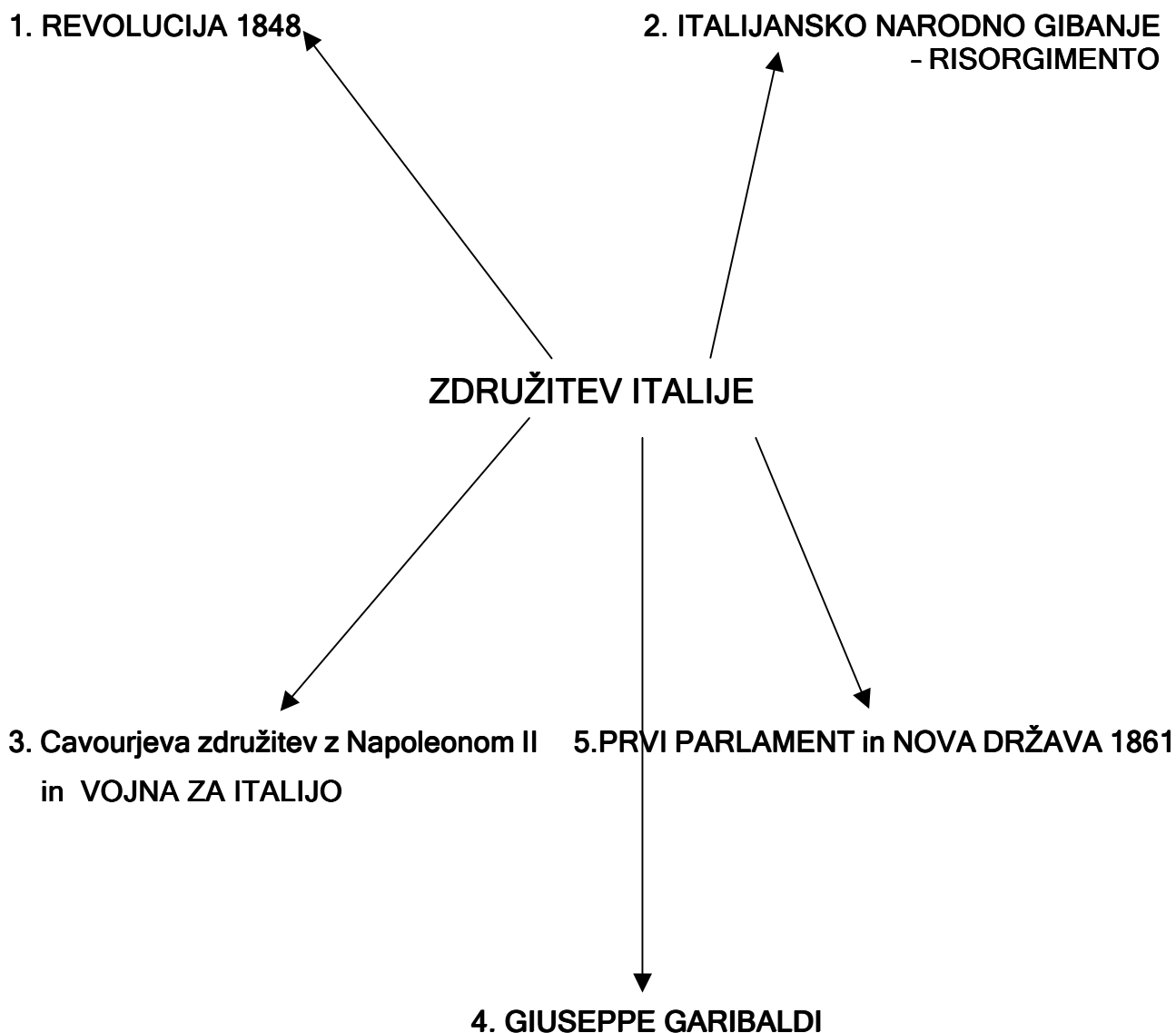
Preberi zadnji odstavek v učbeniku na str. 74 in odgovori na vprašanje.

a) Na kakšen način je Italija dobila Benečijo? _____

VOJNA LETA 1870; PRUSIJA-FRANCIJA

- b) Kdo se mora leta 1870 umakniti iz Rima? _____
- c) Za kaj se je prebivalstvo Rima odločalo na plebiscitu? _____
- d) Kdaj postane Rim glavno mesto Italije? _____
- e) Kaj pomeni irredenta in kdo je bil začetnik? _____

ZAPIŠIMO V MISELNI VZOREC!

Leto	Priključena pokrajina, država	Način priključitve
1859		
1860		
1866		
1870		

REŠITVE:

ZDRUŽITEV ITALIJE

1. REVOLUCIJA 1848

- a) Karbonarji in Mlada Italija.
- b) Zaradi porazov v vojnah, neenotnosti.
- c) Sardinski kralj Karel Albert.
- d) J. Radetzky; Custozzi 1848, Novarri (1849).

2. ITALIJANSKO NARODNO GIBANJE - RISORGIMENTO

- a) Republikanci: republika.
- Liberalci: zveza italijanskih držav pod papeževim vodstvom.

misel: združitve pod vodstvom Piemonta oz. Sardinskega kraljestva.

- b) Viktor Emanuel II, edini, ki je obdržal ustavo in italijansko zastavo.
- c) Grof Camillo Cavour - gospodarstvenik, kmetijski in finančni minister, politik, l. 1852 postane prvi ministrski predsednik, ki dejansko združi Italijo.
- d) Revolucionar G. Mazzini.
- e) Italija naj bi s svojimi silami nekega dne postala država (brez zunanje pomoči).
- f) Cavour najde rešitev pri zavezniku Napoleonu III.

3. Cavourjeva združitve z Napoleonom III. in VOJNA ZA ITALIJO

- a) Napoleona III., saj bi se Italija lahko združila samo s pomočjo močnega zaveznika.
- b) Italija naj bi postala federativna zveza držav, katerih vlade bi bile vezane na Francijo. V zahvalo za zavezništvo zahteva Nico in Savojo.
- c) Magenta, Solferino.

4. GIUSEPPE GARIBALDI

- a) Revolucionar, bojevnik za svobodo.
- b) Toscana, Parma, Modena, Emilia-Romagna.
- c) Premaga Burbone in zavzame Sicilijo in Napoli.

5. PRVI PARLAMENT in NOVA DRŽAVA 1861

- a) Savoja, Nica, Benečija, Papeška država.
- b) Kralj Italije - Viktor Emanuel II. (Vittorio Emanuele II.), prestolnico preselijo iz Torina v Firence. Država postane liberalna monarhija.

- a) Neenakomeren gospodarski razvoj (S-J), finančne težave, lakota.
- b) Da (npr. Milano - Sicilija).
- c) Ozemlja, ki še niso bila pod njeno oblastjo.

6. VOJNA LETA 1866

- a) z zavezništvom (Prusija). Po miru na Dunaju dobi Benečijo in Furlanijo.
- b) Francoska vojska.
- c) Odloča se za italijansko državo.
- c) 1871.
- e) Matteo Renato Imbriani - italijansko politično gibanje, ki je od 1878 skušalo združiti vsa ozemlja naseljena z Italijani.

Leto	Priključena pokrajina, država	Način priključitve
1859	Lombardija	poraz avstrijske vojske pri Solferinu
1860	Parma, Modena, Toscana, Umbria, Napoli, Emilia-Romagna	vstaje in plebiscit 1860
1866	Benečija, Furlanija	zavezništvo, Prusija v vojni z Avstrijo
1870	Rim	prusko-francoska vojna, Rim zasedejo italijanske čete - plebiscit

1. REVOLUCIJA 1848

- gibanje za združeno Italijo (Karbonarji in Mlada Italija)
- Sardinski kralj Karel Albert je z vojsko poražen pri Custoizzi in Novarri
- leta 1849 so v Rimu, Toscani in Benetkah oklicane repub.
- združevanje Italije ne uspe

2. ITALIJANSKO NARODNO GIBANJE – RISORGIMENTO

- liberalno meščanstvo in inteligenca
- različna vprašanja glede načina združitve in vodstva
- Sardinski kralj Viktor Emanuel in njegov sodelavec Camillo Cavour

ZDRUŽITEV ITALIJE

3. Cavourjeva združitve z Napoleonom III. in VOJNA ZA ITALIJO

- Cavour postane l.1852 ministrski predsednik
- Mazzinijevo geslo
- Cavourjev zaveznik Napoleon III. (Nica, Savoja)
- Italijansko vprašanje postane stvar evropske diplomacije
- vojna leta 1859; Magenta, Solferino
- Avstrija se odpove Lombardiji

5. PRVI PARLAMENT in NOVA DRŽAVA 1861

- v Torinu l.1861
- nova država brez Benečije, Savoje, Nice in ostanka papeške države
- država postane liberalna parlamentarna monarhija
- vojna 1866 - dobi Benečijo
- vojna 1870 - konec papeške države, Rim postane 1871 glavno mesto Italije

4. GIUSEPPE GARIBALDI

- bojevnik za svobodo
- prodor iz juga, premaga Burbone
- plebiscit 1860
- prizna kralja Italije

PETRA SLABE: INDUSTRIALIZACIJA V 18. IN 19. STOLETJU (ZA 2. LETNIK SREDNJIH ŠOL)

INDUSTIRALIZACIJA V 18. IN 19. STOLETJU

Pogonska sredstva

Najpomembnejša pogonska sredstva do iznajdbe parnega stroja so voda, veter, moč človeka in živali.

Prevlada velesil

V 18. stol. sta glavni tekmi na svetovnih morjih in v kolonijah Anglija in Francija. Anglija postane v drugi polovici 18. stoletja najmočnejša kolonialna sila, zaradi tehnične revolucije pa tudi prva industrijska sila sveta.

Razlogi:

- Izkoriščanje kolonij, trgovanje s kolonijami, gusarstvo ...
- Veliko novosti v kmetijstvu, med katere štejemo pestrost kultur, ki so jih Evropejci prinesli iz Amerike (krompir, koruza, fižol, paprika, paradižnik, tobak ...)
- Načrtno gnojenje, strokovnjaki agrarne stroke izdajajo priročnike za kmete. Leta 1701 pa se prvič pojavi sejalec na konjsko vprego.
- Postopno se uveljavi še mlatilnica in plug s kovinskim rezilom. S proučevanjem in izborom rastlin pa so ustvarjali vse kvalitetnejše kulture. Povečevala se je tudi proizvodnja mesa in drugih izdelkov.
- Hitrejša rast prebivalstva, manjša umrljivost zaradi lakote.
- Cenejša hrana zaradi uvajanja novih tehnik na področju kmetijstva, dobra letina, zdravstvene razmere seboljšajo.
- Zaradi večjega števila prebivalstva, pa se poveča tudi povpraševanje po tekstilnih izdelkih. Poleg tega pa se poveča tudi razpoložljivost delovne sile.
- Anglija v tistem času dobi ustavo, ki je uzakonila delitev oblasti med kraljem in parlamentom. Gre torej za parlamentarno-buržoazni sistem (demokracija).
- Temelj za razvoj Angleške industrije sta postala železo in premog. Obojega je bilo v Angliji veliko. Zaradi mreže prekopov pa so imeli tudi poceni ladijski prevoz na številne trge v kolonijah in v Evropi.

Prva industrijska revolucija

1. Strelovod - 1752 Franklin
2. Predilni stroj - 1764
3. Parni stroj - 1769 Watt
4. Parnik - 1803 Fulton
5. Parna lokomotiva - 1804 Stephenson
6. Tkalski čolniček - 1733 Kay

Iz izumov lahko sklepamo, da je postala tekstilna industrija najpomembnejša panoga. Angliji pa le ta prinašala vse večje in večje dohodke. Zelo pomembna ugotovitev pa je, da so spoznanja in izumi z različnih področij soodvisni.

Širjenje industrializacije

V gospodarstvu 19. stoletja je stare teorije merkantilizma in fiziokratizma izpodrinil liberalizem, ki se je širil med meščanstvom. Zagovarjal pa je svobodo posameznika. Lastniki so zato iskali vedno nove možnosti za napredek in bili v drugi polovici 19. stoletja pripravljeni vlagati kapital tudi v raziskave. Najpomembnejši znanstveniki tega obdobja si

bili: Berzelius, ki kje uvedel kemične simbole za elemente, Avogadro: avogadrov zakon, Ohm: zakon o uporabi kovinskih prevodnikov, Faraday: elektromagnetno indukcijo. Leta 1821 Macintosh izumi nepremočljivo blago, Singer izdelava prvi šivalni stroj, Goodyear pa 1839 pa vulkanizacijo kavčuka.

Razmere po industrijski revoluciji

Z rastjo prebivalstva in širjenjem procesa industrializacije so začela rasti mesta, ljudje iz podeželja so zaradi odprtja tovarn vse pogosteje prihajali v mesta, tako da se je število prebivalcev pomnožilo za desetkrat. Nasprotja med bogataši in revnimi so se kazala tudi navzven. Revni ljudje so živeli v nemogočih razmerah, številne družine so bile na robu preživetja. Zaradi nevdržnih razmer pride do spontaniz izbruhov delavcev:

Prvi pojav se imenuje ludizem, kjer so delavci razbijali stroje, ker so mislili, da so oni krivi za njihovo nezaposlenost in slab položaj.

Druga oblika je bila čartizem, tukaj so delavci zahtevali boljše plače, krajši delovni čas in socialno varnost. Te zahteve so napisali na listino, ki so jo poslali v parlament (charter=listina).

Pravo delavsko gibanje se je začelo s stavkami, pri katerih so delavci sestavili svoje zahteve, potem pa prekinili delo in tako povzročili škodo delodajalcem.

Druga industrijska revolucija

Politični nemir, ki je v prvi polovici 19. stoletja zajel večino prebivalcev Evrope je po letu 1848 vnesel spremembe tudi na druga področja človekovega delovanja. Meščanstvo je pridobilo politično moč, država pa je dopuščala vedno večjo gospodarsko svobodo. Napredek je prinesel vrsto iznajdb in izumov, zato obdobje druge polovice imenujemo čas druge industrijske revolucije.

1. vulkanizacija kavčuka -1839 Charles Goodyear
2. dinamit - 1867 Alfred Nobel
3. pisalni stroj - 1867
4. žarnica - 1879 Thomas Alva Edison
5. telefon - 1876 Alexander Graham Bell
6. radio - 1859 Guglielmo Marconi
7. gramofon - 1877 Thomas Alva Edison
8. kolo (bicikel) - 1839
9. avto na bencinski pogon - 1896 Henry Ford
10. filmska kamera - 1895 brata Lumiere
11. letalo - 1903 brata Wright.
- 12.

Darwinova teorijo o nastanku vrst z naravnim izborom, Mendel je postavil temelje genetiki, Mendelejev periodični sistem, odkrijejo tudi zdravilo proti sifilisu, Joule po katerem se imenuje enota za delo, energijo in toploto.

Čas, ki ga omenjamo, pa je prinesel tudi druge pridobitve: I. 1869 so zgradili Sueški prekop.

Druga industrijska revolucija je omogočila razvoj številnih novih gospodarskih panog. Razvite države, ki so izvedle znanstveno - tehnično revolucijo, so pustile nerazvite daleč za sabo. Zato se je prepad med enim in drugim še povečal.

Literatura:

- Berzelak. Stane (1992) Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: DZS.
Berzelak Stane. (1996) Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan
Heureka. Kako in kdaj je prišlo do največjih iznajdb. (1978). Ljubljana: MK.
Pavliha Boris. (1999) Zgodovina na maturi 2000. Mengeš: ICO.

INDUSTRIALIZACIJA

V 18. IN 19. STOLETJU

Glavna sila, ki je poganjala različna kolesa in naprave je bila _____.
Njena moč je nesporna, problem pa je bil, da so morali delavnice graditi ob rekah in potokih.

Drugi pomembni energijski vir je bil _____.

VZROKI ZA INDUSTRIJSKO REVOLUCIJO:

1. parlamentarno- buržoazni sistem _____
2. povpraševanje (trg) _____
3. prosta delovna sila _____

4. _____

5. _____

6. _____

INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA

Poveži med seboj pravilne odgovore:

JAMES WATT

BATERIJA

ALESSANDRO VOLTA

TEORIJA O IZVORU VRST
Z NARAVNIM IZBOROM

FULTON

DINAMIT

STEPHENSON

PRVI SEJALNIK TULLA

1701

PARNIK

ALFRED NOBEL

AVOGADROVO ŠTEVILO

CHARLES DARWIN

AVTO NA BENCINSKI POGON

AMADEO AVOGADRO

PARNI STROJ

4. JUNIJ 1896

PARNA LOKOMOTIVA

Dopolni.

- Neorganizirana začetna oblika delavskega gibanja, pri kateri so luditi (ime so dobili po Nedu Ludu, ki je prvi razbil svoje statve) uničevali stroje v prepričanju, da so oni krivi za revščino delavcev. _____.
- Prvo delavsko gibanje se je začelo s _____, pri katerih so delavci sestavili svoje zahteve, potem pa prekinili delo.
- _____ je gibanje, ki se pojavi v tridesetih letih 19. stoletja v Angliji. Delavci zahtevajo boljše plače, boljše delovne razmere, krajši delovni čas, listino so poslali v parlament.

Rešitve:

- voda
- veter
- promet, kapital, surovine
- parni stroj, baterija, parnik, parna lokomotiva, prvi sejalnik Tulla, dinamit, teorija o izvoru vrst z naravnim izborom, avogadrovo število, avto na bencinski pogon
- ludizem, stavko, čartizem

NAJPOMEMBNEJŠA POGONSKA SREDSTVA DO IZNAJDBE PARNEGA STROJA

INDUSTRIALIZACIJA V 18. IN 19. STOLETJU

ANGLIJA v 18. st – VELESILA ST. 1

RAZLOGI:

- 📍 KOLONIJE
- 📍 NOVOSTI V KMETIJSTVU (NOVE KULTURE, GNOJENJE)
- 📍 RAST PREBIVALSTVA
- 📍 TRG (POVPRAŠEVANJE)
- 📍 PARLAMENTARNO-BURŽOAZNA DEMOKRACIJA
- 📍 SUROVINE
- 📍 PROMET

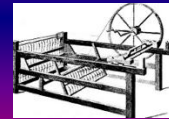
PRVA INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA

STRELOVOD

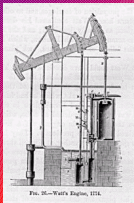
BENJAMIN FRANKLIN

PREDILNI STROJ

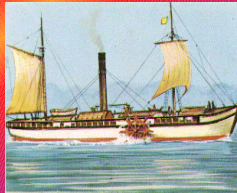
JAMES HARGREAVES

PARNI STROJ

JAMES WATT

PARNIK

ROBERT FULTON

PARNA LOKOMOTIVA

GEORGE STEPHENSON

TKALSKI ČOLNIČEK

JOHN KAY

ŠIRJENJE INDUSTRIALIZACIJE

◆ BERZELIUS - KEMIČNI SIMBOLI ZA ELEMENTE

◆ AVOGADRO- AVOGADROV ZAKON, ŠTEVILO

◆ OHM- ZAKON O UPORU KOVINSKIH PREVODNIKOV

◆ FARADAY- ELEKTROMAGNETN INDUKCIJA

◆ SINGER- ŠIVALNI STROJ 1851

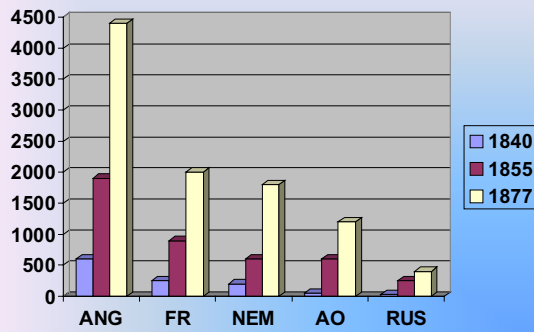

◆ GOODYEAR- VULKANIZACIJA KAVČUKA 1839

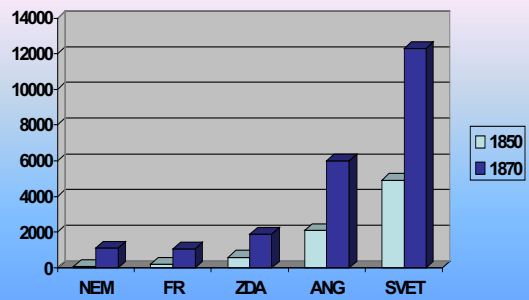

◆ MACINTOSH - NEPREMOČLJIVO BLAGO 1821

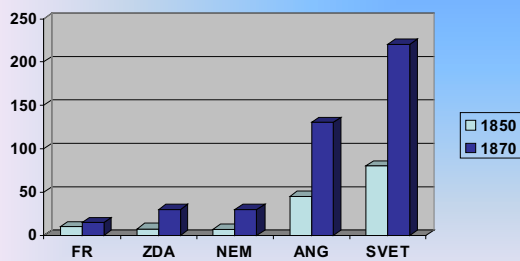
MOČ PARNIH STROJEV V 1000 kW

PROIZVODNJA SUROVEGA ŽELEZA V MILIJONIH TON

PROIZVODNJA PREMOGA V MILIJONIH TON

RAZMERE PO INDUSTRIJSKI REVOLUCIJI

SPONTANI IZBRUHI DELAVCEV

LUDIZEM

ČARTIZEM

STAVKE

DRUGA INDUSTRIJSKA REVOLUCIJA

VULKANIZACIJA KAVČUKA

DINAMIT

CHARLES GOODYEAR

ALFRED NOBEL

PISALNI STROJ

ŽARNICA, GRAMOFON

THOMAS ALVA EDISON

TELEFON

RADIO

A. GRAHAM BELL

GUGLIELMO MARCONI

<p>KOLO (BICIKEL)</p> <p>KIRKPATRICK MACMILLAN</p>	<p>AVTO- BENCINSKI POGON</p> <p>HENRY FORD</p>	<p>FILMSKA KAMERA</p> <p>BRATA LUMIERE</p>	<p>LETALO</p> <p>BRATA WRIGHT</p>
--	--	--	---

DRUGE PRIDOBITVE

- ∨ DARWIN- TEORIJA O NASTANKU VRST Z NARAVNIM IZBOROM
- ∨ MENDEL- TEMELJI GENETIKE
- ∨ MENDELEJ - PERIODIČNI SISTEM
- ∨ ZDRAVILO PROTI SIFILISU
- ∨ JOULE- ENOTA ZA DELO, ENERGIJO IN TOPLOTO
- ∨ SUEŠKI PREKOP

**SVETA NE PREMIKAJO
LOKOMOTIVE,
MARVEČ IDEJE.**

VICTOR HUGO

Viri:

Berzelak. Stane (1992) Zgodovina 2 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: DZS.
 Berzelak Stane. (1996) Zgodovina 1 za tehniške in druge strokovne šole. Ljubljana: Modrijan
 Heureka. Kako in kdaj je prišlo do največjih iznajdb. (1978). Ljubljana: MK.

- [http://brod.pfri.ht²⁶](http://brod.pfri.ht<sup>26</sup)
- <http://faculty.de>
- <http://freetime.lqinfo.net.cn>
- <http://gorp.away.com>
- http://hik_spain3.htm
- <http://toshiba.com>
- <http://www.americanhistory.si>
- <http://www.anisn.it>
- <http://www.ascupplyco.com>
- <http://www.bennerkinemarthe.de>
- <http://www.citysofscience.co.uk>
- <http://www.fargo.tp>
- <http://www.goodyear.com><http://www.trentoincina.it>
- <http://www.magspecialities.com>
- <http://www.marconiconference.org>
- <http://www.mtholyoke.edu><http://www.utp.ac>
- <http://www.ntworld.com>
- <http://www.peoples.ru>
- <http://www.saburchill.com>
- <http://www.seriouswheels.com>
- <http://www.w1.131.telia.com>

Vir: Petra Slabe. Učna priprava: Industrializacija v 18. in 19. stoletju, 8. 3. 2004.

²⁶ Vse internetne strani so z dne: 4. 3. 2004.

DANIJELA JERINA: SLOVENCİ - OBDOBJE SLOGAŠTVA IN TAAFFEJEVA VLADA

SLOVENCİ - OBDOBJE SLOGAŠTVA

1.

Slovensko narodno-politično gibanje se je že od svojega začetka v letu 1848, še bolj pa po letu 1861, delilo v dve skupini, ena je zagovarjala počasne spremembe in se opirala na Cerkev in duhovščino ter zagovarjala slovensko katoliško tradicijo, druga pa je v narodnih zahtevah bila bolj odločna, v pogledih pa bolj liberalna, prebivalstvo je hotela od leta 1867 ogreti za bolj radikalno narodno politiko, vključevala je predvsem mlajšo generacijo slovenskega izobraženstva. Za oba politična tabora sta se uporabljala dva različna naziva.

Kateri narodno-politični tabor je omejen v prvem delu besedila? _____
Kateri narodno-politični tabor je omenjen v drugem delu besedila? _____

2. Vsak narodno-politični tabor je izdajal tudi svoje glasilo.

Dopolni:

Slovenski narod je bilo glasilo _____
Slovenec je bilo glasilo _____

3. Mladoslavenci so po vzoru Čehov začeli organizirati taborska gibanja.
Katere so bile glavne zahteve udeležencev taborskega gibanja?

4. Po letu 1871 je nastopilo za Slovence neprijazno obdobje. Za časa liberalne vlade (_____) se je povečal nemški narodni pritisk na nenemške narode.

Zakaj in kako se je izražal ta pritisk?

5. V obdobju liberalne vlade se je razširilo tudi t.i. nemškutarstvo.

... gospod Iskra je govoril nemško in Slovence imenoval Windische. Mihael Iskra je njegovo čisto ime ... je nemškutar ... Menil je: •Kam bo kmet s tisto novoslovensčino ... ki je nihče ne razume. Kaj bi neki škric (gosposki človek) brez nemščine? Ali se je ni učil na vse pretege, da bi kaj postal? Otroci se naj nemški uče, kako pa naj

drugače izhajajo z gospodi v uradih in s trgovci in s prekupci, ki prihajajo kupovat pridelke in sadje, mošt in vino? Ljudje so pač odvisni od trških veljakov, gospodarsko so odvisni. Dolžni so Ferencu v prodajalnici in posojilnici ... Tu je dosti revežev, zadolženih kajžarjev in viničarjev, ki so nemškutarji ... Jaz uradujem slovenski, kjer količkaj smem in morem. S slovenskimi strankami govorim slovenski, tudi z onimi, ki znajo nemški, kar je pravzaprav zločin ... In tu in tam se mi celo posreči stihotapiti v slovenščini kak odlok, kar meji na veleizdajo in mi povzroča omedlevico ... Pomislite na siromaka uradnika, ki mora biti v vsem pokoren, zlasti pa svojim germanizatorskim predstojništvom. Kako naj bi si drznil nastopati za slovenstvo? Da bi ga preganjali iz kraja v kraj? Da bi nikamor ne napredoval ...?

(Vir: Lojz Kraigher, Kontrolor Škrobar, str. 40-57, Založba Obzorja Maribor, 1973.)

Izraz nemškutar je bil vzdevek za Slovence, ki so _____

Iz odlomka razberi nekaj razlogov, ki so vplivali na porast potujčevanja.

6. Sredi 70. let je prišlo do pomiritve in začetka sodelovanja med konservativci in liberalci, do nastanka t.i. obdobja slogaštva. Kaj je prisililo oba tabora v bolj složno nastopanje?

7. Obdobje slogaštva je trajalo skoraj poldrugo desetletje (od srede sedemdesetih do začetka devetdesetih let 19. stoletja).

Ali navedena trditev drži? DA NE

TAAFFEJEVA VLADA

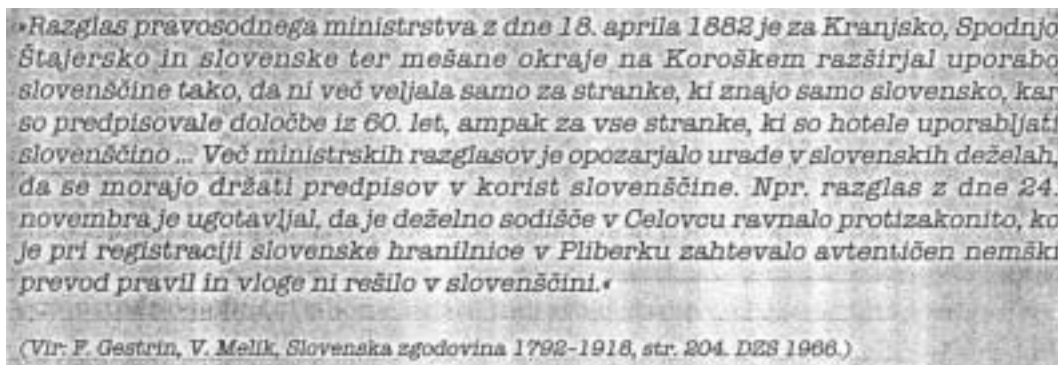
1. Cesar je leta _____ zaupal sestavo nove vlade grofu _____. Bil je privrženec _____. Ta vlada je obstajala vse do leta _____.

2. Slovensko narodno gibanje je v času Taaffejeve vlade doseglo tudi nekaj pomembnih položajev v deželni upravi in samoupravi, kot npr. mesto deželnega glavarja ali njegovega namestnika, deželnega predsednika, vendar ne v vseh deželah enako.

V kateri deželi je bil položaj glede navedenega najslabši, v kateri pa najbolj ugoden in zakaj? _____

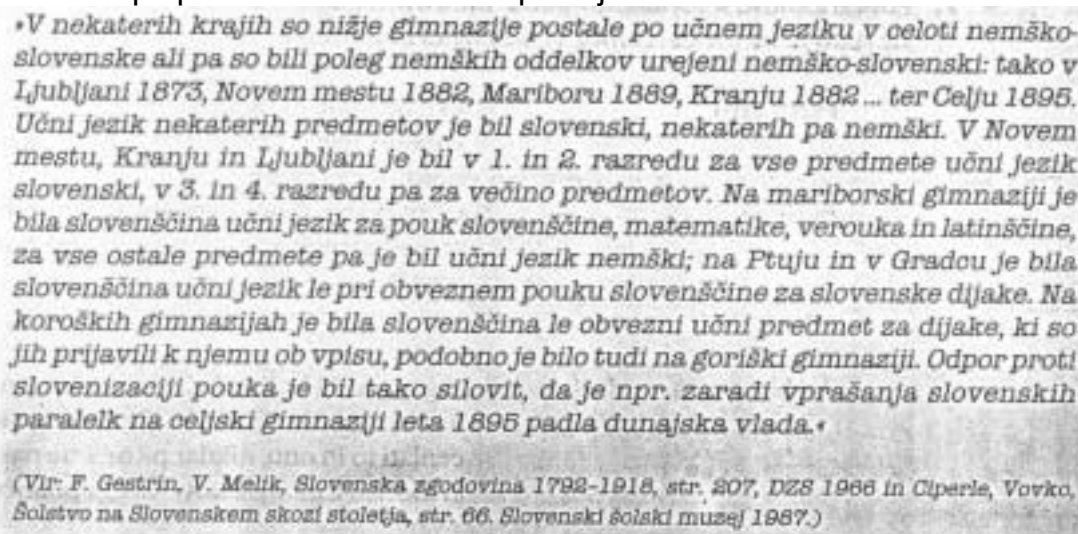
3. Zakaj so bila imenovanja Slovencev na nekatera vodilna mesta v organih deželne oblasti zelo pomembna za naš narodni razvoj?

4. V času Taaffejeve vlade je popustil državni protislovenski pritisk, Slovenci so si priborili nekaj več pravic pri rabi slovenščine v uradih in šolah, vendar ne v vseh deželah enako.

a) S pomočjo vira označi formalni napredek v javni rabi slovenščine v uradih.

5. V tem času si je slovenščina mukoma utirala pot v šole. Uveljavljala se je kot učni predmet in učni jezik v srednjih šolah, najprej v nižjih gimnazijah, nato v višjih razredih, vendar različno po posameznih slovenskih pokrajinah.

Kratko označi položaj slovenščine v srednjih šolah in poskušaj pojasniti vzroke za razlike med deželami.

6. Na dosežke slovenskega narodnega gibanja in na vladne odredbe, naklonjene Slovincem v 80. letih 19. stoletja, so se ostro odzvali Nemci in Italijani, zlasti na narodno mešanih in obmejnih predelih.

Katera narodnoobrambna društva so ustanovili Nemci in Italijani?

a) Nemci: _____

b) Italijani: _____

7. Ovrednoti pomen slovenske šolske organizacije t.i. Družbe svetega Cirila in Metoda pri ohranjanju narodne samobitnosti.

8. Poveži pojme v levem stolpcu z njihovo razlago v desnem stolpcu tako, da ustrezno številko iz desnega stolpca vpišeš na črtico pred pojmom v levem stolpcu.

___ elastikarji	1. prilagajanje okoliščinam in ravnanje po trenutnih koristih, največkrat na škodo načel in idej določenega političnega tabora
___ radikali	2. izčrpavanje moči v številnih drobnih, mukotrpnih prizadevanjih za majhne narodne ugodnosti
___ oportunisti	3. zagovorniki zmerne narodne politike in prilagajanja razmeram
___ drobtinčarska politika	4. zagovorniki bolj odločne narodne politike, ki jo ponazarja misel I. Tavčarja: «Slovenec sme v politiki počenjati to in ono, nikdar pa ne sme paktirati z Nemci, ki morajo izginiti iz slovenskega ozemlja».

9. Proti koncu obdobja Taaffejeve vlade so se pojavili radikalnejši politiki, ki so bili zagovorniki bolj odločne politike. Kateri so bili ti radikalnejši politiki?

10. Slovenski politični tabor je enotno nastopal le navzven, vendar pod močno prevlado konservativcev. Proti koncu 80. let se je slogaštvo vedno bolj krušilo in razpadalo, v začetku 90. let je bilo konec slovenske sloge v večini dežel.

Navedi bistvene razloge za razpad slogaštva.

*Viri: Granda, S. (2001). Zgodovina 3. Učbenik za 3. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
Kastelic, B., Končan, B. (2001). Zgodovina 3. Delovni zvezek za zgodovino. Ljubljana: DZS.*

SLOVENCİ - OBDOBJE SLOGAŠTVA (rešitve nalog)

- a) Staroslovenci.
 - b) Mladoslavenci.
- a) Glasilo mladoslovencev.
 - b) Glasilo staroslovencev.
- Udeleženci taborskega gibanja so izražali zahtevo po združevanju Slovencev (težnja po Zedinjeni Sloveniji) v eno samo deželo z eno upravo in enim deželnim zborom. Zahtevali so slovenščino kot učni jezik v osnovnih in srednjih šolah. Zahtevali so univerzo ter slovenščino v uradih.
- Za časa liberalne vlade (Auersperg - Lasserjeva vlada) se je povečal nemški narodni pritisk na nenemške narode.
Nemški nacionalizem se je začel močno krepiti. Nova vlada je bila strogo nemško liberalna in centralistična. Hotela je zatreti vse pravice dežel (bila je za federativno ureditev države). Nova vlada je spremenila volilni red (1873), številni slovenski uradniki in gimnazijski profesorji so bili iz političnih razlogov premeščeni v neslovenske kraje, v šolah in uradih je prevladoval nemški jezik.
- Izraz nemškutar je bil vzdevek za Slovence, ki so podlegli nemškemu pritisku in so začeli dajati prednost nemški kulturi in jeziku.
Razlogi, ki so vplivali na porast potuj evanja, so naslednji: boljša možnost za napredovanje na delovnem mestu; nemškutarji dobivali številne nagrade za sodelovanje z Nemci; na nemško stran so se usmerili zaradi upanja na gospodarski napredek; menili so, da znanje nemš ine pomeni veliko prednost in da bo prihodnost njihovih otrok boljša, e bodo znali nemško, kajti uradniki, u itelji in ostali javni delavci so bili pove ini Nemci.
- Sredi 70. let je prišlo do obdobja slogaštva. Mladoslavenci so uvideli, da se ne morejo enakopravno meriti z nemškimi liberalci. Tudi slovensko meščanstvo je prepočasi naraščalo. Najštevilnejši kmečki stan pa je bil na strani duhovščine. Tako je prišlo do pomiritve med staroslavenci in mladoslavenci.
- DA.

TAAFFEJEVA VLADA (rešitve nalog)

1. Cesar je leta 1879 zaupal sestavo nove vlade grofu Edvardu Taaffeju. Bil je privrženec konzervativnejših političnih nazorov. Ta vlada je obstajala vse do leta 1893.
2. Najslabši položaj je bil na Koroškem. Delež slovenskega uradništva je bil majhen. Še vedno močan nemški pritisk. Najbolj ugoden položaj je bil na Kranjskem, kjer je bil v letih 1880-92 deželni predsednik Slovenec Andrej Winkler. Tu do uvedli slovenski jezik v uradih, postavljali so slovensko uradništvo. Osnovne šole so bile na Kranjskem v splošnem slovenske. Deželni glavarji so bili Slovenci.
3. Slovenci na vodilnih mestih so vplivali, da se je slovenski jezik hitreje širil po posameznih deželah, da so v uradih začeli uvajati slovenski jezik, da so za uradnike postavljali Slovence, da je slovenščina postala učni predmet v srednjih šolah. Slovenci kot voditelji so torej poskrbeli, da se je slovenski jezik širil in je izpodrival nemščino iz uradov, šol in drugih javnih mest.
4. V uradih se je začela uporabljati slovenščina, v posameznih deželah so začeli postavljati slovenske uradnike. Uporaba slovenščine v uradih je veljala za vse stranke, ki so hotele uporabljati slovenščino.
5. Položaj slovenščine se je izboljšal. Osnovne šole na Kranjskem so bile v splošnem slovenske. Nižje gimnazije so bile povečini nemško slovenske. Državne gimnazije (Trst, Gorica) so bile nemške. Na Koroškem je bilo stanje še vedno slabo, kajti državni predpisi se tu niso dosledno izvajali, še vedno pa je bil na tem območju izredno močan nemški pritisk.
6. a) Nemci: Deutscher Schulverein (1880)
b) Italijani: Pro patria, leta 1890 Lega nazionale
7. Društvo svetega Cirila in Metoda je bilo leta 1885 ustanovljeno kot obramba pred delovanjem nemških društev. Družba je hotela dvigniti narodno zavest v najbolj ogroženih in potujčevanju izpostavljenih krajih. Ustanavljali so zasebne slovenske otroške vrtce in osnovne šole v tistih krajih, kjer avstrijske šolske oblasti kljub zadostnemu številu slovenskih učencev niso dovolile javnih šol s slovenskim učnim jezikom, in tako hotela obvarovati slovenske šolarje pred potujčevanjem.
8. elastikarji 3
radikali 4
oportunisti 1
drobtinčarska politika 2
9. Radikalnejši politiki so, ki so se pojavili proti koncu Taaffejeve vlade so: advokat Valentin Zarnik, zdravnik Josip Vošnjak, Advokat in pisatelj Ivan Tavčar, gospodarski organizator Ivan Hribar.
10. Škof dr. Anton Mahnič je s svojim nastopom vplival na konec slogaštva. Bil je oster nasprotnik liberalnih nazorov. Borbo proti svobodomiselnosti je začel z ostrim napadom na nekatere Gregorčičeve pesmi. Svoje verske nazore je prenesel tudi na politiko. Rekel je, da bi se moralo podrediti vse slovensko kulturno delovanje katoliškemu nazoru.

Vir: Danijela Jerina. Učna priprava: Slovenci - obdobje slogaštva in Taaffejeva vlada, 13. 4. 2004.

LUCIJA PRIHAVEC: NOVA POLITIČNA PODOBA EVROPE PO LETU 1870 (ZA 3. LETNIK GIMNAZIJE)

NOVA POLITIČNA PODOBA EVROPE PO LETU 1870

“Evropa je še zadnjič središče sveta”

1. Razvoj industrializacije in znanstveno tehnološki dosežki

- Industrializacija pospeši nastajanje novih industrijskih središč (v zahodni Evropi, počasneje prodira v vzhodno Evropo).
- Razvije se prometna infrastruktura, železniški promet, podzemne železnice (bolj redke), ladijski promet (v ZDA).
- Gradbeništvo (Sueški prekop, Eifflov stolp ...).
- Odkritje, izumi (na fizikalnem, kemijskem področju, telegrafija, telefon ...).
- Razvoj železarstva (novejši postopki pri pridobivanju in izdelovanju železovih izdelkov).

2. Demografska ekspanzija

- Razvoj medicine in novih zdravil pripelje do zmanjšanja epidemij in bolezni. Boljše pridelovalne tehnike pa zagotavljajo večjo proizvodnjo hrane. Zato je manjša umrljivost in število prebivalcev narašča.
- Razvijajo se urbanizirana središča (mesta). Saj se v njih razvija industrija in znanost. To so npr. Dunaj, Budimpešta, Madrid, Atene, London ...
- Največja gostota prebivalstva v Evropi je bila v severni Italiji, okolica Neaplja, okolica Marseilla, ob Renu, ok. Bruslja, ok. Prage, v Angliji, ok. Carigrada.

3. Nova politična ureditev v Evropi

- Leta 1871 nastane Nemško cesarstvo, v katerega je vključena tudi Prusija, ki se hitro razvija.
- Francija je poražena v vojni s Prusijo in izgublja moč, vendar da večji pomen demokratizaciji (povečanje volilne pravice).
- Papeška država je ukinjena leta 1870, kmalu po prvem vatikanskem koncilu, kjer potrdijo papežev nezmotljivost.
- Anglija je največja kolonialna velesila.

4. Zaton velikih imperijev

- Avstro - Ogrska, Avstrija je izgubila boj za prevlado z Nemčijo (še posebej po združitvi Nemčije in Prusije v nemško cesarstvo). Poleg tega pa je morala popustiti pritiskom Madžarov in postane dualistična monarhija. Upirajo se vsi slovanski in drugi narodi znotraj monarhije, ki hočejo več narodnih pravic.
- Rusija je ohranila absolutistično obliko vladanja in zaostalost v družbenih odnosih, kar jo je pokopalo. Poveča se kriza ruskih kmetov, ki so bili v tlačanski odvisnosti od fevdalca.
- Turško cesarstvo se je zelo zožilo, saj so na Balkanskem polotoku nastajale nove države.

5. Nov politični položaj

- Po Berlinskem kongresu leta 1878, se Turško cesarstvo še bolj oži, saj priznajo Srbijo, Črno goro, Romunijo za samostojne države.
- Nastajati začneta dva politična tabora, ki odigrata pomembno vlogo v prvi svetovni vojni; to sta Antanta in Centralne sile.

Vir: Lucija Prihavec. Učna priprava: Nova politična podoba Evrope po letu 1870, 2. 4. 2004.

BLAŽ TORKAR: OBLIKOVANJE DRŽAVE SHS IN KRALJEVINE SHS (ZA 4. LETNIK SREDNJIH ŠOL)

OBLIKOVANJE DRŽAVE SHS IN KRALJEVINE SHS

1. KRFSKA DEKLARACIJA

Kdo je podpisnik deklaracije, kdaj in kje je nastala, ter kakšna je njena vsebina?

- julij 1917, Krf
- Srbska vlada in Jugoslovanski odbor
- Samoodločba
- ustavna monarhija z dinastijo Karadjordjevičev

2. MAJNIŠKA DEKLARACIJA

Kdo je podpisnik deklaracije, kdaj in kje je nastala, ter kakšna je njena vsebina?

- maj 1917
- Dunaj
- Jugoslovanski klub
- združitev Slovencev, Hrvatov, Srbov na osnovi hrvaškega državnega prava pod Habsburžani

3. NIŠKA DEKLARACIJA

Kdo je podpisnik deklaracije, kdaj in kje je nastala, ter kakšna je njena vsebina?

- december 1914
- Niš
- Srbska vlada
- boj za obrambo Srbije in osvoboditev in združitev z nesvobodnimi brati

4. ZDRUŽITEV DRŽAVE SHS S KRALJEVINO SRBIJO

Naštej vsaj tri vzroke, zaradi katerih se je država SHS združila s Kraljevino Srbijo in katerega dne je bilo to?

- strah pred razkosanjem in vplivi
- idealistična predstava o drugih jugoslovanskih narodih
- ohraniti in razviti svojo kulturo
- 1. december 1918

5. POLITIČNA UREDITEV DRŽAVE SHS IN KRALJEVINE SHS

Napiši glavne oblastne organe v državi SHS, primerjaj ureditev države in Kraljevine SHS?

- Narodni svet, Narodna vlada
- Konfederalnost
- centralizem

6. BOJI ZA MEJE

Zakaj je bilo Prekmurje priključeno SHS brez velikih problemov? Opredeli vlogo Maistra. Na kaj se opirajo Italijani pri zasedbi slovenskega ozemlja in kje teče Rapalska meja?

- socialistična revolucija in strah pred komunizmom
- razorožitev nemške narodne vojske in zasedba Maribora, Radgone, dela Labotske doline
- Londonski sporazum; razvodje Soče in Save

7. OBSEG DRŽAVE SHS

Napiši, katero ozemlje je bilo vključeno v državo SHS in ga pokaži na zemljevidu.

- obseg današnje Slovenije brez Prekmurja, Hrvaška brez Međimurja, Bosna in Hercegovina

8. POLITIČNO ŽIVLJENJE SLOVENCEV

Napiši politične tabore na Slovenskem. Kakšen program so podpirale SLS, JDS in komunistična stranka?

- katoliški tabor, liberalni tabor in delavski tabor
- SLS - avtonomna Slovenija in stanovsko urejena družba
- JDS - državno-centralistični program, demokratična svoboda; ločitev cerkve od države, laično šolstvo;
- komunisti - revolucija, federativnost, nacionalno vprašanje

Vir: Blaž Torkar. Učna priprava: Oblikovanje države SHS in kraljevine SHS, 3. 3. 2004.

PETRA PORENTA: BOLJŠEVIKI IN OKTOBRSKA REVOLUCIJA 1917 (ZA 4. LETNIK GIMNAZIJE)

BOLJŠEVIKI IN OKTOBRSKA REVOLUCIJA 1917

1. Rusija pred 1. svetovno vojno (politične, gospodarske, socialne razmere)

Car s sinom

V Rusiji je pred 1. svetovno vojno vladal car Nikolaj II. (1849-1917).

Podpirala ga je cerkev, vojska in birokracija. Njegovi uradniki so nadzorovali šolstvo in tisk. Tako politično ureditev imenujemo carizem.

V primerjavi z drugimi evropskimi državami je bila Rusija gospodarsko zaostala. Najbolj razširjena gospodarska panoga je bilo kmetijstvo. Z ukinitvijo fevdalizma l. 1861 so kmetje sicer postali osebno svobodni, a so dobili le zemljo slabše kakovosti in proti veliki odškodnini. Z industrializacijo je močno naraslo tudi število delavcev. Z obstoječim režimom ni bila zadovoljna niti buržoazija.

2. Razcep ruske socialdemokratske stranke in delovanje boljševiške stranke pred 1. svetovno vojno

Ruska socialdemokratska stranka je bila ustanovljena l. 1898 pod vodstvom Lenina. Prizadevala si je za:

uničenje carizma,
oblikovanje meščanske demokratične republike,
socialistična družba.

Vladimir Iljič Uljanov - Lenin (1870-1924)

To naj bi dosegli z revolucijo, ki bi prinesla »diktaturo proletariata«. Nasprotja znotraj stranke; razdelitev na boljševice in menjševice. Ustanovitev posebnih delavskih predstavništev - delavskih svetov ali sovjetov.

»Krvava nedelja« 9. 1. (22. 1.) 1905 - meščansko-demokratična revolucija.

Razlogi: izgubljena vojna z Japonsko, slaba letina, lakota, gospodarska kriza, nezadovoljstvo z obstoječim družbenim redom.

Cesar v »oktobrskem manifestu« obljubi: ustavo, sklic ljudske skupščine, državljanske svoboščine (uvedba splošne volilne pravice).

3. Februarska revolucija 1917, Lenin in zahteve boljševikov

Vojna poveča vpliv revolucionarnih sil. Zakaj je bilo nezadovoljstvo zaradi vojne v Rusiji večje kot v drugih evropskih državah? Na Ruskem ozemlju od začetka vojne poteka vzhodna fronta, na kateri se borijo ruski vojaki.

V Petrogradu 22. 1. (7. 3.) 1917 izbruhnejo demonstracije. 2. 3. (15. 3.) je ustanovljena začasna vlada pod knezom Lvovom; cesar podpiše listino, s katero se odpove prestolu.

Posledica revolucije je bila vzpostavitev dvovladja, za katerega je bilo značilno sočasno vladanje dveh struj - legalne vlade in ilegalne vlade sovjetov.

Kakšne odloke je sprejela skupna vlada? Amnestija političnih zapornikov, demokratične volitve, svoboda govora, ukinitve vojaških sodišč.

4. Zaostrovanje med reformo in revolucijo (med februarjem in oktobrom)

Vlada v nasprotju z željami ljudstva potrdi zaveznitvo z antanto in nadaljuje vojno. Notranji položaj v državi se začne hitro slabšati. V takih razmerah se iz tujine vrne Lenin. 17. 4. z aprilskimi tezami pripravi načrt za revolucijo. Svoj politični program je Lenin strnil v gesla »*Oblast sovjetom! Zemljo kmetom! Mir ljudem!*«.

5. Oktobrska revolucija 1917 - boljševiki prevzamejo oblast

Revolucija se je začela ponoči s 24. na 25. 10. (s 6. na 7. 11.) 1917. Boljševistični zmagi je sledil 2. kongres sovjetov, kjer sta bila sprejeta dva odloka. O čem govorita?

Odlok o zemlji:

1. Veleposestniška zemljiška lastnina se odpravi takoj brez kakršnekoli odkupnine.
2. Posest zemljiške gospode kakor tudi vsa carska, samostanska in cerkvena zemlja z vsem živim in mrtvim inventarjem, z gospodarskimi poslopji in z vsemi pritiklinami se do sklicanja ustavodajne skupščine izroče zemljiškim odborom in okrajnim sovjetom kmečkih odposlancev.
3. Vsakršno poškodovanje zaplenjenega premoženja, ki pripada odtlej vsemu ljudstvu, se razglašajo za hud zločin, ki ga kaznuje revolucionarno sodišče. Okrajni sovjeti kmečkih odposlancev ukrepejo vse potrebno, da se pri zaplembi posestev zemljiške gospode ohrani najstrožji red, da se določi, katera zemljišča pravzaprav spadajo pod zaplembo in v kakem obsegu, da natančno popišejo vse zaplenjeno premoženje in da se z najbolj revolucionarno strogostjo varuje vse zemljiško gospostvo z vsemi poslopji, orodjem, živino, zalogami pridelkov idr., ki prehaja v last ljudstva ...
4. Zemlja navadnih kmetov in kozakov se ne zapleni.

Zadnik, Š. (1978). Zbirka zgodovinskih virov za četrti razred gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 18.

Odlok o miru:

Takojšen pravičen in demokratičen mir brez aneksij in kontribucij. Tajna diplomacija se odpravi, tajne pogodbe, ki jih je sklenila vlada, se razveljavijo.

Konec decembra 1917 je boljševistična stran izvedla volitve v ustavodajno skupščino, na katerih pa je dobil le 25 % glasov. Zakaj je stranka kljub zmagi v revoluciji doživela neuspeh na volitvah? Kmetje s programom boljševikov niso bili seznanjeni ali pa so ga zaradi radikalnosti zavračali.

Boljševiki so razpustili skupščino in nastopilo je obdobje boljševiške diktature.

6. Umik Rusije iz vojne in državljanska vojna

Premirje med Rusijo in centralnimi silami - 3. 3. 1918 Brest-Litovsk.

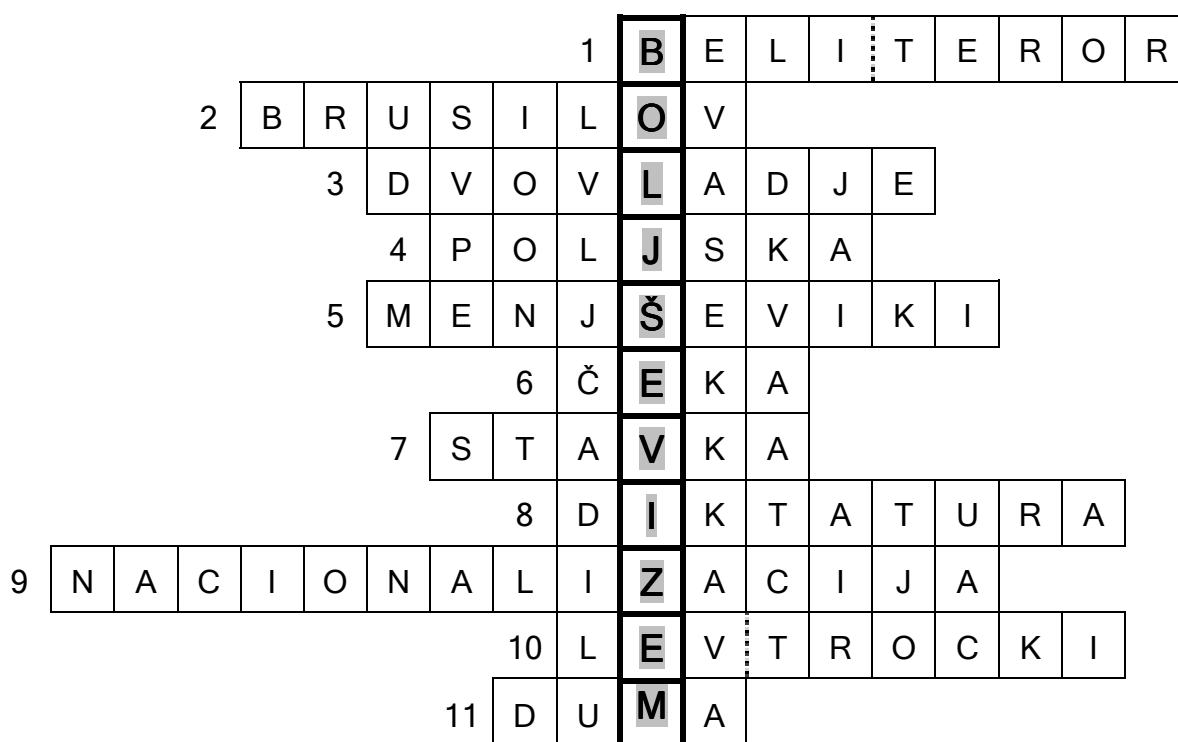
Zakaj je v Rusiji izbruhnila državljanska vojna? Razpust skupščine, nasilje boljševikov .

V vojni sta se spopadli rdeča in bela armada, ki jo je vodil general Kolčak. Zaradi belega in rdečega terorja je bilo ubitih 8 milijonov ljudi. Oglej si spodnjo fotografijo. Kaj je bil največji problem v obdobju vojne? Množična lakota .

Posledica državljanske vojne je bil gospodarski zlom. Nastopi obdobje t. i. vojnega komunizma .

KRIŽANKA ZA PONOVI TEV

- Nasilje nad prebivalstvom, ki ga je izvajala bela garda med rusko državljansko vojno.
- Poveljnik ruskih enot na vzhodni fronti.
- Obdobje med februarjem in oktobrom 1917.
- Kateri državi je Rusija (poleg Finske) po načelu samoodločbe l. 1918 dala svobodo?
- Del Ruske socialdemokratske stranke pod vodstvom Georgija Valentinoviča Plehanova.
- Sovjetska tajna policija ustanovljena 1917.
- Prenehanje dela za določen čas zaradi ekonomskih, političnih zahtev delavcev.
- Oblast, ki je ne omejujejo nobeni zakoni in se opira neposredno na silo.
- Podržavljenje.

- Leninova desna roka.
- Ruski parlament.

Vir: Petra Porenta. Učna priprava: Boljševiki in oktobrska revolucija 1917, 9. 3. 2004.

TINA BRUMEN: SLOVENCİ V DRUGI JUGOSLAVIJI (ZA 4. LETNIK GIMNAZIJE)

SLOVENCİ V DRUGI JUGOSLAVIJI

I. Politične razmere

1. Ob koncu vojne so se Slovenci znašli v protislovnih razmerah. Zagotovljen jim je bil federativni status in formalno so dobili svojo državo. Toda samostojnost je bila le delna. Državni sistem je namreč deloval centralistično, zaradi česar so se morali Slovenci že ob koncu vojne odpovedati nekaterim prvinam državnosti. Najprej so se odpovedali lastni vojski, nato je prišla centralizacija na gospodarskem področju, političnem in drugih.

a) Po vojni se je začel proces centralizacije in odpravil nekatere značilnosti slovenske državnosti.

b) Na katerem področju se je najprej uveljavil? Na vojaškem.

c) Nato pa še na področju gospodarstva in politike.

2. Najmočnejša opozicijska sila je bila cerkev. Ukrepi mlade države so bili usmerjeni proti njej.

Cerkev je bila ločena od države, njene šole so bile ukinjene, karitativna dejavnost je bila prepovedana, teološka fakulteta izločena iz univerze, mnogo duhovnikov je bilo zaprtih, uvedeni pa so bili še drugi ukrepi, ki so dejavnost cerkve drastično omejili.

Vzroki za takšno ravnanje so v medvojnem ravnanju cerkvenih oblasti, bojazen, da bi Cerkev ogrozila novo revolucionarno oblast, veliko materialno bogastvo, ki je zaskominalo nove oblastnike, nepopustljivost Vatikana do socializma.

a) Nova oblast je v cerkvi videla nasprotnika in zlasti v prvih povojnih letih je proti njej zelo ostro nastopila.

b) Kako so se kazali ti ostri ukrepi?

- cerkev je bila ločena od države
- njene šole so bile ukinjene
- prepovedano je bilo njeno karitativno delovanje
- mного duhovnikov je bilo zaprtih

c) Kateri so vzroki za te ukrepe?

- v medvojnem ravnanju cerkvenih oblasti

- bojazen, da bi Cerkev ogrozila novo revolucionarno oblast
- veliko materialno bogastvo, ki je zaskominalo nove oblastnike
- nepopustljivost Vatikana do socializma

II. Agrarna reforma, obvezni odkup, kolektivizacija

Agrarna reforma je zemljo razdrobila, povečal se je delež malih in srednjih kmetij. Te pa niso bile sposobne preživeti samo od dela na zemlji.

Ob vsesplošnem pomanjkanju ob koncu vojne državni sektor ni mogel zadovoljiti potreb po hrani in kmetijskih pridelkih za predelovalno industrijo. Zato je bil uveden obvezen odkup, prosta prodaja žita, mesa in mlečnih izdelkov pa prepovedana oz. omejena. (MOJ ATA SOC. KOLAK) Kmetje se tega niso držali in so bili zaradi tega v stalnem sporu z oblastmi. Po letu 1948 se je razmahnila kolektivizacija. Kmečke delovne zadruga naj bi preprečile padanje kmetijske proizvodnje z združevanjem malih kmetov. Kmetje so se kolektivizaciji uprli.

- a) Zakaj je bilo na slovenskem podeželju toliko polkmetov? Zaradi agrarne reforme.
- b) Kaj je bilo uvedeno zaradi vsesplošnega pomanjkanja? Uveden je bil obvezen odkup.
- c) Zaradi česa so bili kmetje v stalnem sporu z oblastmi? Ker se kmetje niso držali prepovedi oblasti.
- d) Kaj naj bi preprečilo padanje kmetijske proizvodnje? Kmečke delovne zadruga naj bi preprečile padanje.

III. Obnova, razvoj slovenske industrije ter življenje po vojni

Slovenija je morala pomagati pri obnovi v drugih republikah. Industrija je postala vodilna gospodarska panoga in je sredi petdesetih let znašala skoraj polovico družbenega proizvoda in večino izvoza Slovenije. Slovenija je ostala najrazvitejša jugoslovanska republika.

V okolici industrijskih središč so nastajala nenačrtna delavska naselja, ki niso imela urejene infrastrukture. Življenjska raven se v primerjavi s predvojno ni dvignila. Najtežje je bilo za tiste, ki so ostali brez domov, in za mlade družine (porodniški dopust je bil komaj omembe vreden, vrtci redki ...). Novogradnje so bile redke. Družine so v glavnem živele podnajemniško.

- a) Katera gospodarska panoga je postala na Slovenskem vodilna? Industrija je postala vodilna gospodarska panoga.

- b) Kakšna je bila življenjska raven v primerjavi s predvojnimi časom?

Življenjska raven se v primerjavi s p. v. časom ni dvignila.

IV. Slovenija od sredine petdesetih let do konca šestdesetih let

Na trg so prišli predmeti široke potrošnje (mopedi, avtomobili, hladilniki).

Sredi šestdesetih let so se odprle meje in Slovenci so začeli kupovati v tujini (Italija).

V politiki so se vrstila obdobja popuščanj in pritiskov.

Gospodarski razvoj je bil sprva hiter in stabilen, v začetku šestdesetih let pa so se pokazale posledice enostranske politike in centralistično upravljanje. Nezadovoljstvo z zvezno gospodarsko politiko se je povečalo, saj je slovenska vlada, ki jo je od leta 1967 vodil Stane Kavčič, začela razvijati nov koncept tržnega in v svet odprtega gospodarstva, zaradi neuspešnosti jugoslovanskega gospodarskega sistema. Kavčičev program je zahteval: samostojnejši, od zveznega centra neodvisen razvoj slovenskega gospodarstva, tržne zakonitosti, odprtost na zahod, pojav drugih oblik lastnine poleg družbene, razvoj trgovine, turizma, prometa in storitvenih dejavnosti.

a) Navedite bistvene zahteve Kavčičevega programa nadaljnjega razvoja Slovenije

- samostojnejši, od zveznega centra neodvisen razvoj slovenskega gospodarstva
- tržne zakonitosti
- odprtost na zahod
- pojav drugih oblik lastnine poleg družbene
- razvoj trgovine, turizma, prometa in storitvenih dejavnosti.

b) /Stane Kavčič/ je bil v letih 1968-1972 predsednik slovenske vlade. To je bil čas drznih zamisli.

Vir: Tina Brumen. Učna priprava: Slovenci v drugi Jugoslaviji, 4. 5. 2004.

NATAŠA ŠEKORANJA: OZN, DEKOLONIZACIJA IN GIBANJE NEUVRŠČENIH (ZA 4. LETNIK GIMNAZIJE)

OZN, DEKOLONIZACIJA IN GIBANJE NEUVRŠČENIH

1. NASTANEK OZN

- naslednica Društva narodov
- 1942 deklaracija združenih narodov
- ime predlaga Delano Roosevelt
- 1944 Dumbarton Oaks (organizacijska struktura)
- 26. 6. 1945: San Francisco - Ustanovna listina (50)
- 24. 10. 1945: začetek delovanja OZN
- ZDA, VB, SZ, FR, LRK
- Slovenija članica od 2. 5.1992

2. ZGRADBA OZN

1. Generalna skupščina, varnostni svet, sekretariat, ekonomsko-socialni svet, mednarodno sodišče.
2. Delovanje, organizacija OZN, volijo skrbniški svet in ekonomsko-socialni svet, volijo nestalne članice varnostnega sveta, sodnike mednarodnega sodišča, imenujejo generalnega sekretarja.
3. Po mirni poti ali z vojaškimi intervencijami.
4. ZDA; SZ, VB, FR, LRK.
5. Reševanje gospodarskih, vzgojnih, zdravstvenih, socialnih problemov v sodobnem svetu.
5. Rešuje mednarodne spore, sodi vojaškim zločincem, svetuje generalni skupščini.

3. DELOVANJE IN POMEN OZN

- posredovanje pri mednarodnih sporih (nemško vprašanje, Egipt-Izrael, korejska vojna, alžirsko vprašanje, Bližnji Vzhod)
- pomoč pri osamosvajanju kolonij
- mednarodni posegi v gospodarsko, zdravstveno, kulturno in socialno sodelovanje
- ščitijo spoštovanje človekovih pravic, obsojajo vojno ...

4. DEKOLONIZACIJA

- je proces osamosvajanja kolonij
- večino kolonij imele: Velika Britanija, Francija, Nizozemska, Belgija, Portugalska, Španija, Italija
- 4 faze:
 - a) 1944-49 (Indija, Indonezija)
 - b) 1950-56
 - c) 1960-65 (množični proces, afriške države)
 - č) 1966-75 (preostale države)
- Velika Britanija dopuščala mirno osamosvojitve - Commonwealth
- kolonije po osamosvojitvi:

Umetno določene meje, nerazvitost domačih političnih struktur, vojaški udari, korupcije, premalo kapitala, nerazvita infrastruktura, gospodarska odvisnost od nekdanjih kolonizatorjev
- neokolonializem (formalna samostojnost; ekonomska, finančna, vojaška odvisnost od velikih sil)
- tretji svet (razviti S in nerazviti J)

5. GIBANJE NEUVRŠČENIH

- države, ki se ne uvrstijo v V ali Z blok
- mlade države, skupne težave, se povezujejo
- Jugoslavija (Tito)
- Bandung 1955 (1. sestanek)
- Brioni 1956 (Tito, Nehru, Naser)
- Beograd 1961 ustanovitev gibanja neuvrščenih (24 držav)

Vodilo gibanja:

- nadaljnja dekolonizacija
- mir in varnost vseh držav
- reševanje gospod. težav tretjega sveta (ekonomsko povezovanje)

Pomen:

- vpliv na mednarodno skupnost
- zmanjševanje politične napetosti med blokoma
- mednarodna pomoč tretjemu svetu

V 80. letih 20. stoletja GIBANJE IZGUBI POMEN

Vir: Nataša Šekoranja. Učna priprava: OZN, dekolonizacija in gibanje neuvrščenih, 13. 4. 2004.

Četrtri del:

AVTENTIČNI ZAPISI UČNE SNOVI

URŠA ŽIROVNIK: GRADOVI V SV SLOVENIJI (ZA 5. RAZRED OSEMLETNE OSNOVNE ŠOLE)

UČNI LIST 1

Z velikim truščem so vlomili grajska vrata in v trenutku je bilo vse grajsko dvorišče polno roparjev. Kakor pripovedujejo je bilo napadalcev skoraj 300. Na srečo so se grajski uradniki ob bližanju kmetov neopaženo rešili skozi druga vrata in je v gradu ostala samo oskrbnica, hlapci in dekle. Rušenje, ki se je zdaj začelo, je v zgodovini Kranjske menda nekaj edinstvenega. To lepo bivališče grofovske rodbine, opremljeno z vsem udobjem, je zdaj prava razvalina in kaže očem obiskovalca samo gole zidove. Najprej so vdrli kmetje v pisarno in znosili od tod vse spise, akte in zemljiške knjige na grajsko dvorišče ter jih sežgali. Ista usoda je zadela pohištvo vseh sob v pritličju in prvem nadstropju; vse je bilo razbito, pometano skozi okna ali čez hodnik; lepe, dragocene slike, obleke, posteljno perilo so raztrgali in vrgli v ogenj, ki je plapolal na dvorišču. Celo zaloge v bogati shrambi so uničili.²⁷

VPRAŠANJA:

1. Kdo je napadel grad? _____
2. Koliko ljudi je napadlo grad? _____
3. Ali ima grad dvorišče? _____
4. Ali so grajski uradniki pobegnili? _____
5. Kdo je ostal v gradu? _____
6. Naštej, kaj vse so kmetje uničili. _____

Rešitve: 1. kmetje; 2. 300; 3. da; 4. da; 5. oskrbnica, hlapci in dekle; 6. spise, akte, zemljiške knjige, pohištvo, dragocene slike, obleke, posteljno perilo in zaloge v bogati shrambi.

Melik V., Gestrin F. (1971). Napad na izžanski grad 21. 3. 1848. V: Zgodovinska čitanka za sedmi razred osnovnih šol. Ljubljana: DZS, str. 28.

VPRAŠANJA:

1. Kje stoji grad?
2. Kakšen je grad? Opiši ga.
3. Kakšno prevozno sredstvo uporabljajo vojščaki?
4. Kaj misliš, so vojščaki dobri ali slabi možje? Zakaj?
5. Ali misliš, da je dekle z njimi prostovoljno, ali ne? Zakaj?
6. Kakšna je svetloba v gradu? Ali so luči?
7. Ali ima grad sobe?
8. Ali poznaš napravo, s katero vojščaki dvignejo most?

Rešitve: 1. na vzpetini, ob morju, na skalah; 2. razpada, sploh ni podoben gradu; 3. konje; 4. slabi, ker so ugrabili deklje, grdo govorijo, gledajo, oblečeni so v črna oblačila; 5. ne, ker ima zvezane roke, ker jo stalno nekdo vodi, ker jo zaprejo na polico nad breznom ...; 6. slaba, grad je temačen, ni luči, so bakle; 7. ne, nima niti vrat, niti sob; 8. vitel.

Vir: Urša Žirovnik. U na priprava: Gradovi v SV Sloveniji, 22. 2. 2004.

²⁸ Film Prvi vitez (First Knight, 1995). Continental film, 1996

PETRA KRČ: BOGASTVO PRETEKLOSTI V PANONSKEM SVETU (ZA 5. RAZRED OSEMLETKE)

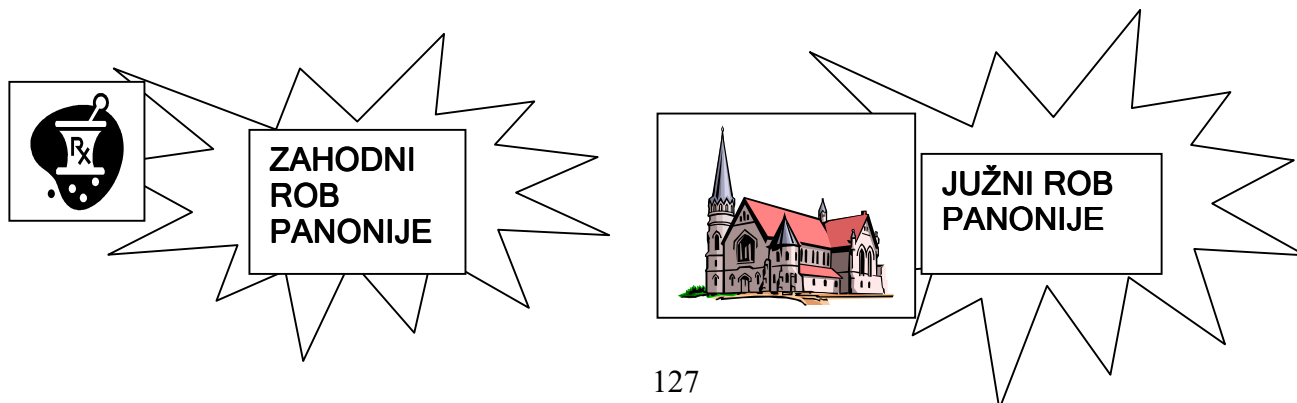
CERKEV V MARTJANCIH
(FRESKE)
CERKEV V SELU
NA GORIČKEM
(FRESKE)
PLEČNIKOVA CERKEV
V BOGOJINI (MODERNA CERKEV)

MARIJINA CERKEV
NA PTUJSKI GORI
(ROMANJA)
MITREJI NA HAJDINI
(RIM)
ORFEJEV SPOMENIK NA
PTUJU (RIM)

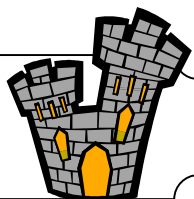

RIMSKA NEKROPOLA V ŠEMPETRU
(GROBIŠČE)
STARI GRAD IN KNEŽJI DVOREC
V CELJU (CELJSKI GROFJE)
SAMOSTAN IN LEKARNA V OLIMJU
(NAJSTAREJŠA LEKARNA V
SLOVENIJI)

PLETERJE - SAMOSTAN,
MUZEJ NA PROSTEM
KOSTANJEVICA - SAMOSTAN,
FORMA VIVA
BREŽICE - GRAD MOKRICE

ZAHODNI ROB PANONIJE: ŠEMPETER - CELJE - OLIMJE

Predstavlja si, da si turistični vodič, ki pozna kulturnozgodovinsko dediščino v Panoniji. Preberi si spodnje opise treh znamenitosti na območju zahodnega roba Panonije in odgovori na vprašanja. Navedene kraje poišči v atlasu na strani 54.

1. RIMSKA NEKROPOLA V ŠEMPETRU

V Šempetru je bila najdena NEKROPOLA/GROBIŠČE, ki predstavlja štiri grobnice nekdanjih mogočnikov iz Celja. Ti so imeli v današnjem Šempetru poletna bivališča. Na nagrobnih spomenikih so upodobljeni reliefi iz življenja grških junakov. Največji je SPEKTACIJEV nagrobni spomenik, ki meri v višino kar 8,25m.

2. STARI GRAD IN KNEŽJI DVOREC V CELJU

Srednjeveško Celje je poznano po plemiški rodbini CELJSKIH GROFOV, ki so imeli svoj sedež najprej na Grajskem hribu (tam so danes razvaline STAREGA GRADU), pozneje pa v mestu, v KNEŽJEM DVORCU ali SPODNJEM GRADU. Po ljudski pripovedki naj bi bila oba gradova povezana z rovom. Tudi sedanji celjski grb s tremi zlatimi zvezdami na modri podlagi je samo nekoliko spremenjen grb celjskih grofov.

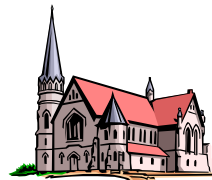
3. SAMOSTAN IN LEKARNA V OLIMJU

Leta 1663 je nekdanji grad postal samostan. Menihi, ki so prišli, so prizidali cerkev in v enem od stolpov uredili NAJSTAREJŠO LEKARNO NA NAŠIH TLEH (točna letnica nastanka lekarne ni znana). To lekarno krasijo sijajne FRESKE (slike na svež omet). Še danes menihi, ki živijo v Olimju, pripravljajo domača zdravila po STARH RECEPTEH. V njihovi lekarni se najdejo celo Patrove kapljice za boljše počutje, ki so pripravljene kar iz 28-ih različnih zelišč.

ODGOVORI NA VPRAŠANJA

1. Kaj pomeni beseda nekropola in koliko meri v višino največji nagrobni spomenik v Šempeterski nekropoli?
Nekropola pomeni grobišče, največji spomenik pa v višino meri 8,25m.
2. Kaj pravi legenda o Starem in Spodnjem gradu celjskih grofov?
Legenda pravi, da sta bila Stari in Spodnji grad povezana z rovom.
3. Zakaj ljudje danes tako radi obiskujejo Olimje?
Zaradi samostana in najstarejše lekarne v njem, kjer lahko občudujejo sijajne freske in kupijo zdravila, izdelana po starih receptih.

JUŽNI ROB PANONIJE: PLETERJE - KOSTANJEVICA - BREŽICE

Predstavlja si, da si turistični vodič, ki pozna kulturnozgodovinsko dediščino v Panoniji. Preberi si spodnje opise treh znamenitosti na območju južnega roba Panonije in odgovori na vprašanja. Navedene kraje poišči v atlasu na strani 54.

1. SAMOSTAN PLETERJE IN MUZEJ NA PROSTEM

Ta samostan je ustanovil CELJSKI GROF HERMAN II. leta 1407. Ker so v te kraje leta 1471 prišli Turki in močno razdejali samostan, so ga menihi obnovili in močno utrdili s 3 metre visokim in 2800 metrov dolgim obzidjem. Danes je v bližini samostana tudi MUZEJ NA PROSTEM, ki predstavlja KMEČKO HIŠO IZ 19. STOLETJA (to je nizka lesena hiša, ki je krita s slamo). Poleg hiše lahko vidimo tudi dvojni kozolec, svinjak, vodnjak, sušilnico za sadje in lan, starnišče »na štrbunk«...

2. KOSTANJEVIŠKI SAMOSTAN IN FORMA VIVA

Kostanjeviški samostan že 200 let ne služi več svojemu prvotnemu namenu (meniškemu življenju). Je pa v njem urejena GALERIJA z različnimi zbirkami in deli znanih slovenskih umetnikov. Okoli samostana pa je razstava LESENIH kipov, imenovana FORMA VIVA/ŽIVA OBLIKA. Te kipe so na mednarodnih srečanjih v Kostanjevici izdelali domači in tuji kiparji. Za izdelavo so uporabljali hrastov les iz Krakovskega gozda.

3. GRAD MOKRICE PRI BREŽICAH

Na manjšem hribu blizu Brežic stoji grad Mokrice, ki se v virih prvič omenja leta 1444. Ta grad ima edini v Sloveniji ohranjeno napravo z verigami, ki dvigujejo DVIŽNI MOST. Okoli gradu je urejen park, v grajski stavbi pa je danes restavracija s hotelom z bogato ponudbo in veliko možnostmi za rekreacijo (npr. golf).

ODGOVORI NA VPRAŠANJA

1. Kdo je ustanovil samostan v Pleterjah in kaj lahko vidimo v muzeju na prostem pred samostanom?

Samostan je ustanovil celjski grof Herman II., v muzeju na prostem pa lahko vidimo kmečko hišo iz 19. stoletja, dvojni kozolec, svinjak, vodnjak, sušilnico, stranišče »na štrbunk« ...

2. Zakaj se občasno v Kostanjevici zbirajo domači in tuji kiparji?

Kiparji se zbirajo, da izdelujejo kipe iz lesa, ki so potem razstavljeni na prostem (forma viva).

3. Kaj je posebnost mokriškega gradu?

Naprava z verigami, ki dvigujejo dvizni most.

VZHODNA SLOVENIJA: PTUJSKA GORA - HAJDINA - PTUJ

Predstavlja si, da si turistični vodič, ki pozna kulturnozgodovinsko dediščino v Panoniji. Preberi si spodnje opise treh znamenitosti na območju vzhodne Slovenije in odgovori na vprašanja. Navedene kraje poišči v atlasu na strani 50.

1. MARIJINA CERKEV NA PTUJSKI GORI

Najbolj prepoznavni del Ptujске Gore je cerkev, ki leži na vrhu 352m visokega griča. Poglavitni ustanovitelji cerkve so bili Ptujski gospodje, cerkev pa je bila dokončno zgrajena leta 1410. V času turških vpadov so cerkev obdali z obzidjem (1471-1493). Iz tega časa je tudi pripovedka, ki pravi, da je Marija svojo cerkev rešila pred Turki na ta način, da jo je ZAGRNILA V TEMEN OBLAK in je zato niso našli. Zaradi tega je takrat ta kraj dobil ime ČRNA GORA in to ime se je ohranilo vse do leta 1937. Letno obišče Ptujsko Goro 60.000 ljudi.

2. MITREJI NA SPODNJI HAJDINI

Najdbe iz mitrejev na Spodnji Hajdini spadajo v čas RIMSKE DOBE (prva stoletja našega štetja). Mitrej je SVETIŠČE, posvečeno bogu Mitri (sončni bog), ki so ga častili predvsem rimski vojaki. Mitraizem je bila vera, o kateri se ni smelo pisati in govoriti, njeni častilci pa so lahko bili SAMO MOŠKI. Pri nas je bilo najdenih pet svetišč (mitrejev), najznamenitejši ostanek pa predstavlja KIP MITRE, KI VLEČE BIKA.

3. ORFEJEV SPOMENIK NA PTUJU

Veličasten marmorni nagrobnik na Ptujju je iz 2. stoletja (RIMSKA DOBA). Visok je 5 metrov, širok pa skoraj 2 metra. Postavili so ga v spomin na občinskega svetovalca, sodnika in župana Marka Valerija Vera. Kamnoseki so v nagrobnik vklesali prizore iz mita o ORFEJU. Orfej je bil slovit grški pevec, ki je igral na liro in ob tem tako lepo pel, da je očaral prav vse, celo živali in rastline. V srednjem veku so nagrobnik uporabljali kot PRANGER, torej sramotilni steber, na katerega so privezovali hudodelce.

ODGOVORI NA VPRAŠANJA

1. Zakaj se Ptujška Gora imenuje tudi Črna Gora?
Zaradi pripovedke, ki pravi, da je Marija v času turških napadov cerkev obvarovala tako, da jo je zavila v čren oblak in je Turki zato niso našli.
2. Kaj je najzanimivejši ostanek iz mitrejev in kaj so značilnosti mitraizma?
Najzanimivejši ostanek mitraizma je kip Mitre, ki vleče bika, značilnosti mitraizma pa so, da se o tej veri ni smelo pisati in govoriti, njeni pripadniki pa so lahko bili samo moški.
3. Orfejev spomenik je posvečen Marku Avreliju Veru. Zakaj se potem imenuje »Orfejev«?
Ker so kiparji v kip vklesali prizore iz mita o Orfeju.

SEVERO - VZHODNA SLOVENIJA: SELO - MARTJANCI - BOGOJINA

Predstavljaš si, da si turistični vodič in poznaš kulturnozgodovinsko dediščino v Panoniji. Preberi spodnje opise treh znamenitosti na območju severo - vzhodne Slovenije in odgovori na vprašanja. Navedene kraje poišči v atlasu na strani 53.

1. ROTUNDA SV. NIKOLAJA V SELU NA GORIČKEM

V Prekmurju je veliko starih (srednjeveških) cerkva. Ena od teh je tudi ROTUNDA/OKROGLA CERKEV v Selu. Nastala je že sredi 13. stoletja. Takrat je bila okrašena s prvotnimi poslikavami, ki pa so jih kmalu po letu 1400 prekrili z imenitnimi FRESKAMI (to so stenske slike na svež omet). Ravno zaradi tega si turisti ogledujejo to cerkev.

2. CERKEV SV. MARTINA V MARTJANCIH

Ta cerkev je bila zgrajena leta 1392 in je prav tako poznana po svojih NOTRANJNIM POSLIKAVAM, ki so delo znamenitega radgonskega slikarja. Ta je upodobil tudi lastno podobo - AVTOPORTRET, ki je najzgodnejši avtoportret na Slovenskem.

3. PLEČNIKOVA CERKEV V BOGOJINI

Ta cerkev je tako kot zgornji dve nastala že v srednjem veku, vendar je bila v letih 1925 - 27 preoblikovana po načrtih znamenitega arhitekta JOŽEFA PLEČNIKA. Najbolj zanimiv je iz hrastovine oblikovan strop, ki ga krasijo LONČARSKI IZDELKI (krožniki), ki so jih izdelali domači (prekmurški) lončarji.

ODGOVORI NA VPRAŠANJA

1. Kaj je skupna značilnost vseh treh opisanih cerkva?
Vse opisane cerkve so že zelo stare, nastale so že v srednjem veku.
2. Po čem sta znani cerkva sv. Martina v Martjancih in cerkva sv. Nikolaja v Selu? Kaj pomeni rotunda?
Ti dve cerkvi sta znani po freskah. Rotunda pomeni okrogla stavba.
3. Zakaj je Plečnikova cerkev v Bogojini tako posebna?
Zaradi stropa, ki ga krasijo lončarski izdelki (krožniki), ki so jih izdelali domači (prekmurški) kiparji.

Viri: Curk, J. (1972). Mitreji na Slovenskem. Maribor: ZOM

- Kolšek, V. (1997). Rimska nekropola v Šempetru. Celje: Pokrajinski muzej
- Košak, M.; Janša Zorn, O.; Umek, M. (2000). Tu sem doma 2. Naravne enote Slovenije: spoznavanje družbe za 5. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan
- Košak, M.; Janša Zorn, O.; Umek, M. (2002). Atlas za spoznavanje družbe: DZS
- Petiška, E. (1980). Stare grške bajke. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 20-27
- <http://www.hajdina.si>, 15. 3. 2004
- <http://www.ptujaska-gora.si>, 15. 3. 2004
- <http://www.slovenia-heritage.net>, 15. 3. 2004
- <http://www.info.moravske-toplice.si>, 23. 3. 2004
- <http://www.celje.si>, 23. 3. 2004
- <http://www.olimje.com>, 15. 3. 2004
- <http://www.galerija-bj.si>, 20. 3. 2004
- <http://www.gradovi.com>, 20. 3. 2004

Vir: Petra Krč. Učna priprava: Bogastvo preteklosti v Panonskem svetu, 26. 3. 2004

KATJA MEGLIČ: OD REPUBLIKE K CESARSTVU, RAZPAD CESARSTVA (ZA 6. RAZRED OSNOVNE ŠOLE)

DELOVNO UČNI LIST: Od republike k cesarstvu, Propad cesarstva

List bom nalepil/a v zvezek in ga uporabil/a pri učenju!

ŠIRITEV RIMSKE REPUBLIKE in PROPAD

Pozitivna stran širjenja: osvajanja
Osvojijo:
- ŠPANIJO, del AFRIKE
- Malo Azijo

Negativna stran širjenja:
1. Notranja kriza
2. Nastanek vojaške diktature

Vojaška diktatura je oblast enega samega človeka, vlada s pomočjo vojske.

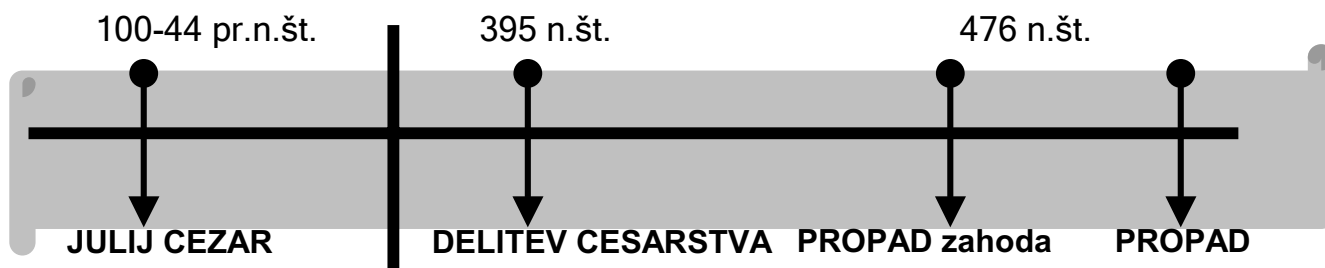
KDO JE BIL JULIJ CEZAR? (100 pr.n.št.-44 pr.n.št.)?

- KARIERA: rimski konzul
vojaški namestnik
dosmrtni konzul
- OSVOJIL JE: GALIJO, napisal delo Galske vojne
- LETA 44 pr.n.št.: ATENTAT, ker senat ni želel, da bi vladal samo en človek
- POMEN: julijanski koledar
mesec julij
Julijske Alpe

CESARSTVO (31.pr.n.št-476 n.št.) IN CESARJI

Kdo odloča?	O čem odloča?	Značilnosti cesarstva?
CESAR	- o senatorjih in vojaki	- oblast je DEDNA
	- o zakonih	- cesarja imajo ljudje za BOGA
	- o religiji	- cesarji žele vladati brez SENATA

Kdo? Cezarjev posinovljenec

Kdaj?

31 pr.n.št.-14.n.št. **Kaj je naredil?**

UKINIL JE REPUBLIKO

OKTAVIJAN

MEJE cesarstva so reke:

EVFRAT

REN

DONAVA

Kakšne nazive mu podeli senat?

Princeps, imperator, oče domovine, cesar

OSTALI CESARJI

1. Mark Avrelij	2. Dioklecijan	3. Konstantin
filozof	Palača v Splitu	Krščanski vladar

PROPAD CESARSTVA

V 3. stoletju se v Rimskem cesarstvu pojavijo težave. Pride do krize:

a) ZUNANJE TEŽAVE: prihod tujih ljudstev (Huni, Slovani, Germani)

b) NOTRANJE TEŽAVE: kmetje postanejo revni, ni trgovine, vojaški cesarji

Rešitev vidijo v RAZDELITVI na dva dela, Cesarstvo razdelijo na

- } a) ZAHODNO polovico
b) VZHODNO polovico

LETA 395

ahodno cesarstvo propade leta 476, zhodno pa šele po 1000 letih.

Domača naloga!

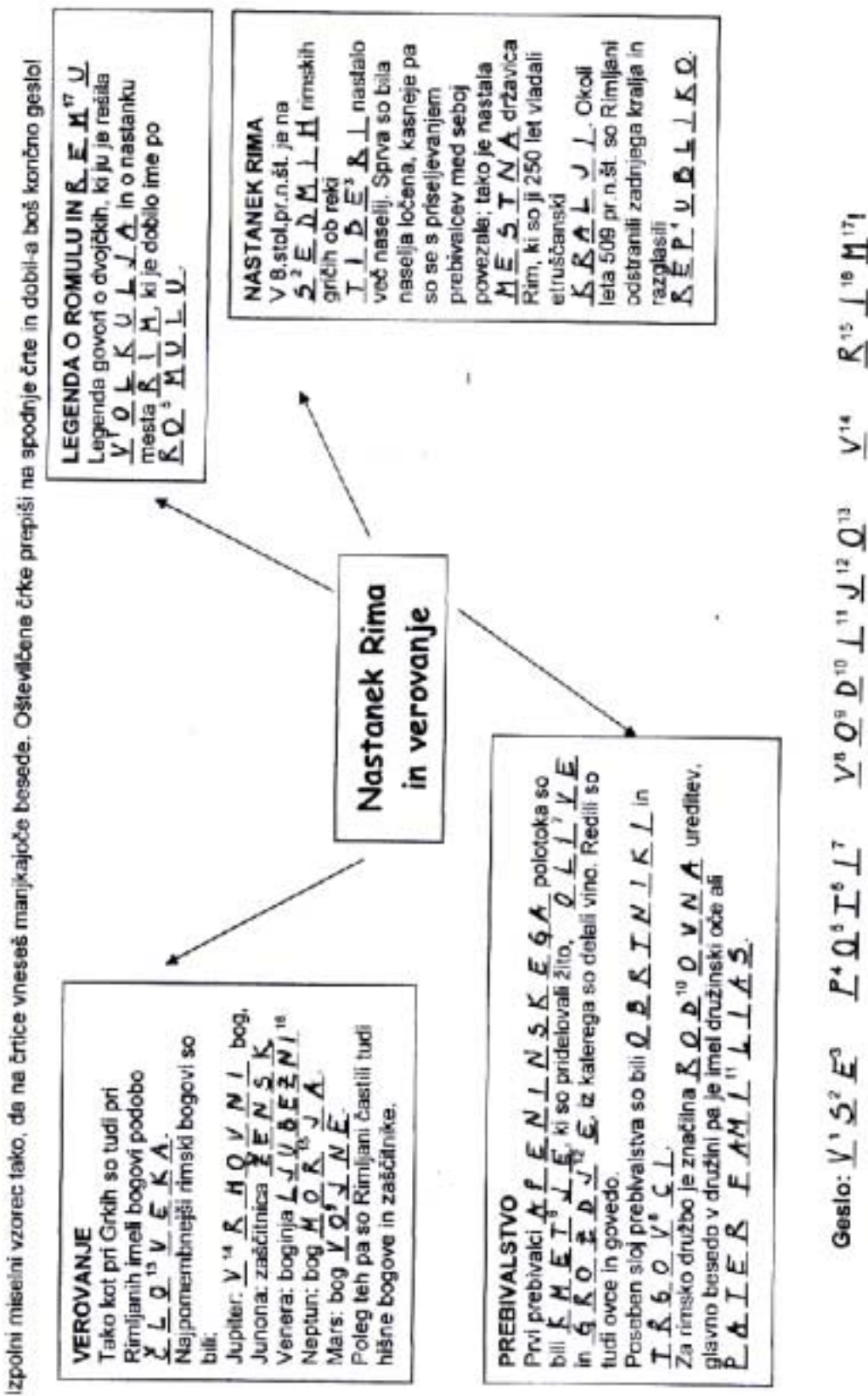
Kaj prikazuje spodnja slika? Kaj so naredili s Cezarjevimi morilci (Pomagaj si z učbenikom na strani 66)!

Spodnja slika kaže Cezarjev umor. Morilce so pobili in jim zažgali hiše.

Vir: Katja Meglič. Učna priprava: o republike k cesarstvu, razpad cesarstva, 27. 2. 2004.

MOJCA ILC: NASTANEK RIMA IN VEROVANJE (ZA 6. RAZRED OSNOVNE ŠOLE)

IVAN CEPANEC: NARAŠČANJE EVROPSKEGA PREBIVALSTVA (ZA 1. LETNIK SREDNJIH ŠOL)

SREDNJEVEŠKA KRIŽANKA

1			Č	R	N	A	S	M	R	T				
2						K	R	Č	E	N	J	E		
3						D	E	S	E	T	N	A		
4			B	E	N	E	D	I	K	T	I	N	C	I
5			K	O	L	O	N	I	Z	A	C	I	J	A
6			B	R	A	T	J	E						
7			T	R	I	L	E	T	N	O				
8	N	A	Č	R	T	O	V	A	N	J	E			
9						D	E	K	L	E				
10	Z	E	M	L	J	I	Š	I						
11					O	D	K	U	P					
12					A	P	O	K	A	L	I	P	S	A
13			B	L	I	Ž	N	J	E					
14			V	I	Š	I	N	S	K	A				
15			M	O	Č	V	I	R	I	J				
16						L	A	K	O	T	A			
17				V	O	J	N	A						
18			I	Z	S	E	K	O	V	A	N	J	E	
19						N	J	I	V	E				
20				D	A	J	A	T	E	V				
21			Č	E	B	E	L	E						

Vir: Ivan Cepanec. Učna priprava: Naraščanje evropskega prebivalstva, 5. 3. 2004.

ANJA KOMIC-GOLAR: BLIŠČ IN BEDA VELIKIH INDUSTRIJSKIH SREDIŠČ (ZA 7. RAZRED OSEMLETKE ALI 8. RAZRED DEVETLETKE)

PONOVITEV UČNE SNOVI:

Učenci se razdelijo v tri skupine. 'Modrec' dobi kartončke z vprašanji, ostala dva člana skupine pa odgovarjata na vprašanja s kartončkov. za vsako pravilno odgovorjeno vprašanje dobi učenec točko 'modrosti'. Tisti, ki zbere več točk, postane novi modrec.

<p>Vprašanje : Kdo so bile dijaške gospodinjice, s katero dejavnostjo so se ukvarjale?</p>	<p>Vprašanje : Kakšne možnosti za pridobitev izobrazbe in uspeh v življenju je imel otrok iz nižjih slojev po tvojem mnenju ?</p>
<p>Odgovor: Dijaške gospodinjice so hile ženske, ki so oddajale posetje (se prvi prenočišče) dijakom, ki so se pristi hoteli v Ljubljano ali kakšno drugo točko srednje.</p> <p>Zanimivosti: Šole so bile največkrat rabno pohor, v čem so bi je pogosto splo ducat in več študentov, po dva do trije v eni posetji.</p>	<p>*Odgovor: Odgovor je seveda zelo odprt v tem smislu @ Zelo majhne, ker so že od malega so morali delati, izkoristiti so jih v rudnikih pomagali in šole rade, v šolah. Šli so tudi za pomočnike in vajence k obrtnikom in trgovcem, pekarn, čevljarjem, krojačem, mizarjem. Naštetimo so bili otroci meščakov razbremenjenih dela za zastavak.</p>
<p>Vprašanje : Povej vsaj dve veliki industrijski mesti tistega časa. V katerih državah je bila industrija torej najbolj razvita?</p>	<p>Kateri izumi iz tistega časa še vedno odločilno vplivajo na vsakdanje življenje?</p>
<p>Odgovor: London, New York, Pariz... Najbolj razvita industrija je bila v zahodni Evropi in ZDA, konec 19. st. napreduje se Nemčija.</p>	<p>Vlak, avtomobil, telefon, tramvaj, dvigalo...</p>

Vprašanje : Se spomniš kratkega opisa
pristaniškega mesta Hamburg? Bi znal
po svojih besedah vsebino na kratko
obnoviti ☺?

Odgovor: Na eni strani je odražalo stanje
bogastva in blagostanja, vidno v
imenitnih stavbah kot so borze, banke,
trgovske zbornice, mestna hiša. Skratka
mesto uspešnih in bogatih trgovcev,
bankirjev, premožnih meščanov. Na
drugi strani, v revnem predelu mesta so
se stiskali mestni reveži v tesnih,
prenapoljenih in umazanih bivalistihi.

V besedilu so tri napačne trditve,
Poišči jih in povej pravilno.

Y velikih mestih so proti k. 19.st.
začeli graditi večnadstropne vile za
delavce, tako imenovane najemniške
vile. Najemnine so bile visoke, zaradi
tega, ker je bilo udobje veliko.

R: V velikih mestih so proti k. 19. st.
začeli graditi večnadstropne
STANOVANJSKE BLOKE za
delavce, tako
imenovane NAJEMNIŠKE
KASARNE. Najemnine so bile
visoke, udobje MAJHNO.

Zakaj misliš se v revnih četrtih
bohotile bolezni kot so kolera, tifus,
črne koze, tuberkuloza?

Zaradi slabih higienskih razmer.

Naštej nekaj iznajdb, ki označujejo
začetek industrijske revolucije. (2)

Parni stroj, vlak, mlarnica...

Naštej vsaj dve (epidemijskih) bolezni, ki so pestile revne v tem času.

Kolera, tifus, črne koze, Od drugih bolezni pa še tuberkuloza ozdrava jetika.

Katera trditev je napačna?

- a.) Pomanjkanje stanovanj (v mestih, za nižje sloje) je povzročalo ČEZMerno NARAŠČANJE NAJEMNIN, ki so včasih presegle tri četrtine zasluzka.
- b.) Pogosto so bile revne četrti žarišča epidemij (kolera, tifus, črne koze, aids).
- c.) V revnih četrtih vodovoda in kanalizacije ni bilo, vodo so prinašali iz skupnega izvira na ulici, eno stranišče je moralo zadostovati za vsaj 30 oseb.

Napačna je trditev b., aids naj bi se pojavil veliko kasneje, v osemdesetih letih dvajsetega stoletja.

Kaj je vplivalo na hiter gospodarski in industrijski razvoj Evrope in ZDA v drugi polovici 19. stoletja?

Za 1 točko je dovolj če se pove dve stvari ☺

- ni bilo vojnih vojn
- gradnja železnic
- tehnični razvoj: paraiz (izum ladijskega vjaka, parnega stroja,
- dvigala, telefon, električnega tramvaja, avtomobila)
- razvoj prometa: izum ladijskega vjaka pomeni raznih pomirskih parnikov na desecemskih progah
- odkritja v medicini

Vprašanje : Kje je pristaniško mesto Hamburg?

- a.) Na Nizozemskem
- b.) V Švici
- c.) V Nemčiji

Odgovor: c.

Vprašanje : Opiši kakšne higienske razmere so vladale v revnih delavskih družinah. In jih primerjaj s situacijo v premožnejših slojih.

*Odgovor: Higienske razmere so bile nevarne, vodovoda in kanalizacije ni bilo, nevarne, vodovoda in kanalizacije ni bilo, vodo so prinali iz skupnega vrta na ulici, eno stranišče je uporabljalo vsaj 30 oseb. Navadno so bila ta stranišča zunaj. Premožnejši so seveda živeli v veliko boljših razmerah, vendar so si kopalnice res lahko privoščili le najbogatejši. Kopalnica je bila takrat redek pojav. [⊙] Odgovor je seveda zelo odprt v tem primeru

Vprašanje : Kdo so bili posteljaši?

Odgovor: Posteljaši so bili mlajši delavci in delavke, ki so si lahko privoščili le majem postelje in še to ponavadi delili z drugim najemnikom.

Kaj je bila Cukrarna v 19. in začetku 20. st.? Kdo je v njej živel?

Najprej je bila tovarna sladkorja, nato pa zavetišče revežev. Nekateri slovenski pesniki so bivali v teh prostorih in tam tudi umrl, npr. pesnika moderne Dragošin Kette, Josip Murn ter Ivan Cankar.

Vprašanje : Kaj se je dogajalo z delovno silo v kmetijstvu v tem obdobju ? Lahko je pravih več odgovorov.

- Delo s stroji jim je povzročalo veliko nesreč
- Število kmetov začne upadati in se je v prvi polovici 19. st. zmanjšalo za polovico.
- Veliko se izseljujejo, v mesta ali v tujino.

Odgovor: b. in c.

Poveži imena zgoraj z izumi spodaj.

Alexander Graham Bell
Robert Koch
Karl Benz

avtomobil
odkrije povzročitelje tuberkuloze
telefon

Vprašanje : Glede na to, da je bila Ljubljana središče šolstva na Kranjskem, kako so bile urejene bivalne razmere tamkajšnjih šolarčkov, dijakov in študentov?

Odgovor: Največkrat so dijaki in študenti prenočili pri dijaških gospodinjah. Šole so bile nabitno duat, v eni sobi je pogosto spalo duat in več študentov, po dva do trije v eni postelji.

Alexander G. Bell je izumil telefon. leta 1876. Karl Benz avto leta 1885, Robert Koch pa je odkril povzročitelje tuberkuloze in kolere ter izumil zdravilo proti mrzlici.

Na drugi strani kartic si učenci pri odgovarjanju na vprašanja pomagajo s fotografijami.

Šolarji konca 19. stoletja

Prvi štirokolni avtomobil je bil izdelan leta 1886. Čez petnajst let so se privadili avtomobilsko dirbo iz Pariza v Berlin, ki je v vsaki krajih ob poti pritegnila množice gledalcev, v časopisu pa so objavili te ilustracije.

Viri za slike:

1. Škraba, G. (2001). Vzpon meščanstva. Zgodovina za 7. razred osnovne šole, zgodovina za 8. razred devetletne osnovne šole. Delovni zvezek. Ljubljana: Modrijan, str. 41.
2. Žvanut, M., Vodopivec, P. (2000). Vzpon meščanstva. Zgodovina za 7. razred osnovne šole, zgodovina za 8. razred devetletne osnovne šole. Ljubljana: Modrijan, str. 162.

Vir: Anja Komic-Golar. Učna priprava: Blišč in beda velikih industrijskih središč, 10. 5. 2004.

PETRA SLABE: SLOVENCİ V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA (ZA 7. RAZRED OSEMLETKE)

SLOVENCİ V PRVI POLOVICI 19. STOL. (PREDMARČNA DOBA)

1. Spet pod starimi gospodarji

Po štirih letih FRANCOSKEGA medvladja so na območju nekdanjih Ilirskih provinc **avstrijske oblasti** hitro odpravile vse tiste francoske ukrepe, ki bi lahko omajali ali ogrozili družbeni red.

Katere? OBNOVILI SO OBLAST, CERKVENO IN ŠOLSKO PODROČJE IN PONOVO ODPRLI SVOJE URADE.

Avstrijski uradniki so **kmete** opozorili, da fevdalno razmerje ni bilo pretrgano in da morajo še naprej plačevati urbarialne dajatve in opravljati TLAKO.

»V šoli torej se nismo učili niti črke slovensko brati ali pisati, imeli smo nemški abecednik, nemško čitanko, nemško računico in tudi nemški katekizem. Tri leta sem obiskoval šoštanjško šolo in, kolikor se spominjam, sem prav dobro izhajal, drugi poredneži pa so jo večkrat dobili s šibo, ki je zmerom bila pripravljena.«

Iz spominov JOSIPA VOŠNJAKA

Slovenska narodna zavest je bila že prebujena, pot do njene širše uveljavitve pa ni bila preprosta.

Opiši **pouk** v tedanjih šolah na Slovenskem.

POUK JE POTEKAL V VSEH RAZREDIH V NEMŠČINI, UPORABA ŠIBE.

Iz šol in javnih služb so dosledno odstranili vse (domnevne) **francoske simpatizerje**, med njimi tudi VALENTINA VODNIKA.

2. Gospodarske spremembe in prvi parni stroj

Slovenski prostor je doživljal gospodarski razvoj kot del tedanje Avstrije. Južni del te države ni šel v korak z današnjim avstrijskim in češkim delom monarhije, vendar je kljub temu lovil korak z razvitejšimi predeli države. LJUBLJANA, glavno mesto Kranjske, je bila v prvi polovici 19. stoletja mesto, ki se ni veliko spremenilo glede na 18. stoletje. Ugotovi, koliko prebivalcev je štela. 10052.

V Ljubljani in drugih slovenskih mestih konec 18. stoletja so prevladovali naslednji poklici: PEKI, MESARJI, TRGOVCI, KRAMARJI, KROJAČI, ČEVLJARJI, ČOLNARJI, VOZNIKI.

Veliko je bilo poklicev, ki več ne obstajajo. Kateri? PADARJI, PILARJI, NOŽARJI, IGLARJI, SLIKARJI KART, KOCARJI, KRTAČARJI, JERMNARJI, ŠTUKATERJI, KOLARJI.

Čeprav ta vloga v drugi polovici 19. stol. začne zamirati, sta imeli dve vrsti prevoza v začetku 19. stoletju na Slovenskem še veliko vlogo:

PREVOZ Z VPREGO

PLOVBA PO REKAH.

»Blíža se železna cesta,
 nje se, ljubca, veselím;
 iz Ljubljane v druga mesta,
 kakor ptiček poletím.
 (France Prešeren)

Kako so na slovenskem imenovali železnico?

ŽELEZNA CESTA

Poveži.

1818	ŽELEZNIŠKA PROGA GRADEC - CELJE
1835	ŽELEZNIŠKA PROGA CELJE - LJUBLJANA
1846	V LJUBLJANI POSTAVILI PRVI PARNI STROJ
1849	ŽELEZNIŠKA PROGA DUNAJ - TRST
1857	V TRST PRIPLUJE PRVI PARNIK

Rešitve: 1846, 1849, 1835, 1857, 1818.

Naštej prednosti novega načina prevoza, ki je v drugi polovici 19. stoletja sprožil revolucijo: ŽELEŽNIŠKI PREVOZ HITREJŠI, NAENKRAT SPREJME VEČ BLAGA ALI LJUDI, ZATO CENEJŠI.

Druge panoge industrijske dobe: (v množini)

železaRNE papiRNICE TekstilLNE tovarne PRemogoVNIKI

Četudi je prišlo do tako velikih sprememb se je življenje v prvi polovici 19. stoletja le počasi spreminjalo. **Kmetje** so v veliki meri sprejemali novosti. Obkroži pravilne odgovore:

a) traktor	g) sejalnik na konjsko vprego
b) nove poljščine (krompir, paprika ...)	h) plug s kovinskim rezilom
c) baliranje sena	i) kosilnica
d) obdelovanje zemlje na nov način	
e) BIO prehrana	

Rešitve: b, c, g, h

3. Narodno in kulturno gibanje pod absolutizmom

Clemens Metternich in cesar Franc II.

- STROGO SE DRŽITA SKLEPOV DUNAJSKEGA KONGRESA.
- CENZURA, POLICIJSKI URADI.
- NETOLERANCA DO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV, NOVITET.
- PREPOVED GOVORJENJA V POLITIKI.
- DRŽATI SE STAREGA, TO NAJ BI BILO DOBRO.

France Prešeren (1800-1849)

- PESNIK.
- PRIJATELJUJE S POZNAVALCEM TUJIH JEZIKOV IN KNJIŽEVNOSTI M. ČOPOM.
- ENAKOPRAVNOST SLOVENCEV Z DRUGIMI NARODI (KNJIŽEVNOST ZA MEŠČANSTVO IN IZOBRAŽENCE).
- SLOVENSKI JEZIK - USTVARJATI SE DA UMETNINE.
- ZDRAVLJICA - ENAKOPRAVNOST IN PRIJATELJSTVO VSEH NARODOV.

Janez Bleiweis (1808-1881)

- PRAKTIČEN ČLOVEK - POUKARSKO NA GOSPODARSTVU.
- OPIRA SE NA KMETE IN OBRTNIKE.
- KMETIJSKE IN ROKODELSKE NOVICE (NASVETI).
- SPODBUJANJE K LJUBEZNI DO SLOVENSKEGA JEZIKA, POMEN ŠOL.
- DISTANCA DO PISANJA O POLITIKI.

Oblast je omejevala svobodo tiska s CENZURO, omejevala je svobodo govora. Te razmere so vidne tudi iz prečrtanih verzov ZDRAVLJICE.

4. Ilirizem in gajica

Nosilci narodnega gibanja so bili navdušeni nad idejo kulturnega sodelovanja in povezovanja vseh SLOVANSKIH še zlasti pa jugoslovanskih narodov. Tako bi se lažje postavili po robu Nemcem, Madžarom in TURKOM. Mnogi so sprejeli ideje ilirskega gibanja (hrvaško narodno gibanje), ki se je zavzemalo za tesnejše sodelovanje med SRBI, HRVATI, SLOVENC.

Zavzemali so se za enoten ILIRSKI jezik. Voditelj gibanja na hrvaškem je bil Ljudevit GAJ. Četudi je ilirizem imel ogromno privržencev, se skoraj noben slovenski narodni buditelj (razen pesnik Stanko Vraz) ni bil pripravljen odreči slovenskemu jeziku v korist skupnega ilirskega.

»Kdor ljubi resnico in pravico, tudi jezik rad ima, kateri nam jo poveda in ohranjuje, najrajši pa onega, v kojem jo je najprej zaslišal, jezik materni. Torej mladi govornik! Skrbi za krasoto besede matere, naj cveti in rodi žlahtnega sadja omike.

A.

Martin Slomšek

Zakaj je Slomšek tako poudarjal vrednost slovenščine?

V Bleiweisovih NOVICAH, potem pa tudi drugje, se je namesto stare pisave bohoričice uveljavil Gajev črkopis GAJICA, ki jo z nekaterimi spremembami Slovenci uporabljamo še danes.

IGRA VLOG:

Za zaključek se bomo malce igrali. 1/4 razreda bodo opazovalci, 2/4 Slovenci, 3/4 Metternichov krog, 4/4 slovenski izobraženci.

Želim, da se pogovorite o današnji temi lahko si pomagate z gradivi kot so učno delovni list, učbenik In argumentirate, zakaj je dobro za Slovence, da so pod Habsburško oblastjo - Metternichov krog; Zakaj je slabo - slovenski izobraženci.

Opazovalci opazujejo (dobijo navodila, kaj naj opazujejo). Spraševalci postavijo vprašanja, na katera odgovorjata oba tabora.

SLOVENC

**KAJ NAJ BI SLOVENCE ZANIMALO V ZVEZI Z NJIHOVO BODOČNOSTJO?
NAŠTEJTE VSAJ PET VPRAŠANJ, KI JIH BOSTE V SOOČENJU POSTAVILI
METTERNICHOVEMU KLUBU IN KLUBU SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV.**

POMISLITE NA:

- OSTRE UKREPE METTERNICHOVE VLADE,
- KMETE,
- POUK,
- SLOVENSКИ JEZIK,
- NARODNO ZAVEST,
- CENZURO,
- ILIRSKO GIBANJE,
- KAKO BO IZGLEDAL VAŠ POLOŽAJ V BODOČE.

KROG SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

**RAZMISLITE, KAKO NAJ BI SLOVENSКИ IZOBRAŽENCI ZAGOVARJALI PRED LJUDMI
IDEJO, DA JE BIL TA SISTEM METTERNICHOVEGA ABSOLUTIZMA ZA SLOVENCE
ZELO SLAB.**

**NAŠTEJTE VSAJ PET ARGUMENTOV, KI JIH BOSTE V SOOČENJU MORALI ZNATI
ZAGOVARJATI.**

POMISLITE NA:

- OSTRI UKREPI METTERNICHOVE VLADE,
- KMETJE,
- POUK,
- SLOVENSКИ JEZIK,
- NARODNA ZAVEST,
- CENZURA,
- ILIRSKO GIBANJE.

METTERNICHOV KROG

RAZMISLITE, KAKO NAJ BI METTERNICH ZAGOVARJAL PRED LJUDMI IDEJO, DA JE BIL TA SISTEM ZA SLOVENCE NAJBOLJŠI.

NAŠTEJTE VSAJ PET ARGUMENTOV, KI JIH BOSTE V SOOČENJU MORALI ZNATI ZAGOVARJATI.

POMISLITE NA:

- VARNOST SLOVENCEV PRED OSVAJALCI,
- NEMŠKI JEZIK BOLJŠI, KER GA GOVORI VEČ LJUDI,
- PARNI STROJI, ŽELEZNICA, POKLICI,
- RAZVOJ PO INDUSTRIJSKI REVOLUCIJI,
- NOVE PRIDOBITVE.

OPAZOVALCI

V SKUPINI DOLOČITE OSEBE, KI BODO OPAZOVALI NASLEDNJE STVARI:

- KAJ SE JE DOGAJALO V IGRI VLOG?
- KAKO SO SE V TOK VKLJUČEVALI POSAMEZNI IGRALCI?
- KAKŠNO JE BILO NJIHOVO RAZMIŠLJANJE?
- IZPOSTAVITE TRENUTKE, KI SO BILI PRI IGRI VLOG ODLOČILNI.
- IZPOSTAVITE DOGODKE, KI SO BILI NAJBOLJ ZANIMIVI.

OB KONCU IGRE VLOG SLEDI POROČANJE OPAZOVALCEV.

Vir: Petra Slabe. Učna priprava: Slovenci v prvi polovici 19. stoletja, 30. 3. 2004.

KATJA MEGLIČ: PARIŠKA MIROVNA KONFERENCA (ZA 8. RAZRED OSEMLETKE)

PONOVITVENI LIST - potek 1. svetovne vojne

Pravilno povežimo in prepíšimo podatke. Kjer je podana številka črke odgovora, izpišite pravilno črko.

Sarajevski atentat (kdo)	b	8. črka	P	a) Rusija
Socialistična revolucija (kje)	a	6. črka	A	b) Gavriilo Princip 28. 6. 1914
Čudež pri Kobaridu (ali)	n			c) Francija
Nasprotnice antantnih sil (so bile)	e			d) Pri Verdunu, na reki Sommi, bitka pri Marni
Soška fronta - Rombon (kaj se je zgodilo)	p			e) Centralne sile
Velika bitka leta 1916 (Francija)	g	3. črka	R	f) 20 milijonov vojakov
Pozicijska ali	r	5. črka	I	g) Verdun
Zahodna fronta - bitke (katere so bile)	d			h) Antante
Antantna država (ena)	c			i) Reka Kolubara in planina Cer
Alfred Von Schlieffen (kdo je bil)	m	12. črka	Š	k) 28. 7. 1914
Balkanska fronta: bitke (katere so bile)	i	3. črka	K	l) 11. 11. 1918
Vstop ZDA (Amerike) v vojno (kdaj)	o			m) Načelnik nemškega general štaba
Konec vojne (kdaj)	l			n) 12. ofenziva
Začetek vojne (kdaj)	k			o) 1917
Število žrtev v 1. svetovni vojni (koliko)	f			p) Bojni plin
Leto 1915 - prestop Italije na stran (katerih sil)	h	1. črka	A	r) Statična vojna

REŠITEV: PARIŠKA mirovna konferenca

Delovno-učni list - PARIŠKA MIROVNA KONFERENCA

1. POTEK PARIŠKE MIROVNE KONFERENCE

a) KDAJ?

18. januar 1919-1920

b) KJE?

predmestja Pariza

c) ZAKAJ?

- podpis pogodb s poraženkami
- kaznovanje poraženek

POTEK KONFERENCE

-> VELIKA ČETVERICA

f THOMAS WILSON
ZDA

f G. CLEMENCEAU
FRANCIJA

f VITTORIO ORLANDO
ITALIJA

f GEORGE LLOYD
ANGLIJA

e) GLAVNA VLOGA?

zmagovalke: antanta

d) KOLIKO? 25 držav

PASIVNE?

centralne

2. PODPIS POGODB s poraženkami

Bolgarija: Neuilly

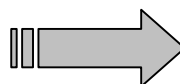
Madžarska: Trianon

NEMČIJA: Versailles [Versaj]: 28. 6. 1919: spoznana za glavnega krivca.

Avstrija: Saint- Germain [San žermen]

Turčija: Sevres [Sevr]

- odstopiti mora kolonije Franciji in Angliji
- Franciji mora vrniti Loreno in Alzacijo
- Prepovedali so ji združitev z Avstrijo
- Plačati mora vojno odškodnino
- Odreči se je morala vojaški obveznosti, težki oborožitvi, vojni mornarici.

POGOJI NEMČIJI

3. RAZPAD starih in NASTANEK novih DRŽAV

RAZPAD	NASTANEK
AVSTRO-OGRSKA	KSHS, Madžarska, Češko-Slovaška, Avstrija
NEMŠKO CESARSTVO	Nemčija, Poljska, Pribaltske države
TURŠKO CESARSTVO	

4. Društvo narodov: mednarodna organizacija, ki naj bi skrbela za mir

- 28. junij 1919: Versailles
- predhodnik OZN (organizacija združenih narodov)

Pnovitveni list -2 - PARIŠKA MIROVNA KONFERENCA

LETO 1914

LETO 1919

V tekstu se je pojavila vrsta napak povezanih s potekom Pariške mirovne konference!
Popravimo!

Pariška mirovna konferenca je potekala v letih 1919-1920 v okolici Berlina.

PARIZA

Natan neje od 28. junija dalje. Glavno vlogo so imele zmagovalke: centralne sile.
18. januarja antantne sile

Med njimi so bile glavne Rusija; Italija; Francija; Anglija; Amerika. Vseh
Je ni bilo - revolucija

udeleženk Dunajskega kongresa je bilo 35. Zbrale so se, da podpišejo pogodbe s
Pariške mirovne konference 25

poraženkami in jih kaznujejo. Glavno vlogo je imela velika peterica. Podpis
velika etverica

pogodbe z Nem ijo je potekal v Versailles-u, kjer je neko živela Marija Terezija.
Son ni kralj/Ludvik IV

Nem ija na koncu ni podpisala pogodbe. Z drugo svetovno vojno sta razpadli dve
Je S prvo svetovno vojno

veliki cesarstvi. Nastale so nove države: Jugoslavija, Romunija, Poljska,
tri velika cesarstva Kraljevina SHS; že od prej;

Pribaltske države, Madžarska ...

Vir: Katja Meglič. Učna priprava: Pariška mirovna konferenca, 30. 1. 2004.

Avtorji prispevkov:

**Bizjak Silvana
Brglez Neža
Brumen Tina
Cepanec Ivan
Conradi Sandra
Ilc Mojca
Jerina Danijela
Komic-Golar Anja
Krč Petra
Krkoč Polona
Kukanja Mojca
Marin Katarina
Mavrič Irena
Meglič Katja
Meglič Mateja
Nedič Gabriela
Petkovšek Branka
Porenta Petra
Prihavec Lucija
Romih Tina
Sagadin Mateja
Slabe Petra
Šekoranja Nataša
Šepetavc Maja
Torkar Blaž
Žirovnik Urša**

**Naslov: Prispevki k didaktiki zgodovine,
Letnik II, št. 2**

Urednica: Danijela Trškan

Oblikovalka: Danijela Trškan

Razmnožil: Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Copyright © Oddelek za zgodovino (za potrebe predmeta Didaktika
zgodovine)

Ljubljana

2004

Prispevki k didaktiki
zgodovine

Študentje
4. letnika
zgodovine
pedagoške smeri

